

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Edukologijos katedra

Nijolė Smilinskienė

Edukologijos studijų programa

Magistro darbas

Vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į grožį ypatumai ir veiksniai

Darbo vadovas: prof. habil.dr. Vanda Aramavičiūtė

Vilnius 2007

Baigiamąjį darbą

....., patvirtintą
Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir
įteikiu vadovui.

.....
(Data)

.....
(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) MA
darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....
(Data)

.....
(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....
(Data)

.....
(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

TURINYS

ĮVADAS	4
1. POŽIŪRIS Į GROŽĮ KAIP AKTUALI UGDYMO REALYBĖ	7
1.1. Grožio samprata estetikos požiūriu.....	7
1.2. Grožio įsikūnijimo šaltiniai.....	9
1.2.1. Meno ir gamtos grožis.....	10
1.2.2. Žmogaus išorinis ir vidinis grožis.....	14
1.2.3. Požiūrio į grožį tyrimo aspektai.....	16
1.2.3.1. Grožio pažinimas ir suvokimas.....	17
1.2.3.2. Estetinio skonio lygmuo.....	20
1.2.3.3. Estetinės patirties darna.....	21
1.2.3.4. Estetinio auklėjimo kryptingumas.....	23
2. VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ POŽIŪRIO Į GROŽĮ TYRIMO REZULTATAI	26
2.1. Tyrimo paskirtis ir metodai.....	26
2.2. Tyrimo organizavimas ir tiriamųjų imtis.....	27
2.3. Grožio svarbumo pripažinimas.....	28
2.4. Mokinių požiūris į grožio šaltinius.....	31
2.5. Mokinių emocinių išgyvenimų, susijusių su grožiu, kryptingumas.....	39
2.6. Mokinių požiūris į grožio savybes.....	45
3. VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ POŽIŪRIS Į VEIKSNIUS, TURINČIUS ĮTAKOS GROŽIO PAŽINIMUI	48
3. 1. Grožio pažinimą sąlygojančių veiksnių paieška.....	48
3. 1. 1. Mokinių tarpusavio santykiai mokykloje.....	51
3. 1. 2. Mokinių įsitraukimas į meninę veiklą.....	59
3. 1. 3. Saviraiškos poreikio patenkinimas veikloje.....	63
IŠVADOS	67
LITERATŪRA	69
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75
PRIEDAI	76

IVADAS

Temos aktualumas. Grožis yra viena iš vertybių, kurios kyla iš meno, gamtos, žmogaus gyvenimo. Viena iš švietimo paskirčių — „perduoti vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą — darnų ir solidarų, valstybės — pažangų ir saugų“ (Lietuvos švietimo įstatymas, 2003, p.1). Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003) vienas iš ugdymo uždavinių — mokinių kūrybinių galių atskleidimas ir plėtojimas, meninės ir estetiškos kompetencijos ugdymas, kuri padėtų įsitraukti į kultūrinį bendruomenės gyvenimą. Taip pat šiame dokumente įvardintos vertybinės nuostatos, kuriomis siekiama, kad mokiniai: „kurtų estetiškas vertybes savo aplinkoje“ (2003, p.509), o tai galima tik estetiško ugdymo dėka.

Estetiško ugdymo veiklos mokykloje svarbiausias tikslas, filosofo R.Žibaičio (1993) požiūriu, moksleivių estetiškos kultūros pagrindų klojimas, tolydus jų plėtojimas, gilinimas ir individualizavimas. Tai reiškia, kad estetiškas ugdymas mokykloje grindžiamas grožio vertybių aukšto sociokultūrinio reikšmingumo statuso pripažinimo bei šių vertybių savito ir savarankiško vertingumo supratimo principais. Šių principų esmę sudaro keli estetikos teiginiai: grožis priklauso reikšmingiausių būties vertybių sričiai; grožio vertybės yra savitos ir turi savarankišką vertę; jų visuotina žmogiškoji reikšmė ir asmenybinė prasmė atsiveria kultūrine veikla, dvasinio poveikio ir grožio aktualizavimo būdų įvairove; žmogus ugdomas grožio, meno kūrybai, supratimui, vertinimui ir kartu jis pats ugdomas kaip asmenybė.

Lietuvoje apie grožį nemažai rašyta tarpukario laikotarpiu. Grožio ir estetiško ugdymo idėjos atsispindi filosofų Vydūno (1990), J. Griniaus (2002) V. Mykolaičio-Putino (1989), pedagogų S. Šalkauskio (1992), A. Maceinos (2002) darbuose. Tačiau estetiško ugdymo tema nemažiau aktuali ir šiuo laikotarpiu, o ypač estetiško ugdymo galimybių atskleidimas įvairioje meninėje veikloje, nors pastaruoju metu meninė veikla ir tampa kai kurių autorių tyrimo objektu. Iš jų verta išskirti tyrimus apie paauglių estetiškos refleksijos ugdymą dizainu (G. Grigaliūnaitė, 2004), apie paauglių muzikinės kultūros ugdymą džiazo priemonėmis (V. Žalys, 2000), apie tai, kaip vizualioji aplinka veikia mokinių estetiškos nuostatų formavimąsi (J. Mulevičienė, 2005) ir kt. Vertybių pažinimo, suvokimo bei įsisąmoninimo problemas yra tyrinėję ir kiti Lietuvos edukologai (V. Aramavičiūtė, 2005; A. Martišauskienė, 2004; M. Barkauskaitė, 2000; D. Verbylaitė, 2006).

Vienokios ar kitokios grožio problemos yra tiriamos ir užsienio mokslininkų: nagrinėjama grožio reikšmė (H. Cannatella, 2006; A. Neuman , 2006), estetiškas suvokimas ir patyrimas

(D. Kerdeman, 2005), estetiškas intelektas (E. W. Eisner, 2007). Taip pat nemažai rašoma apie vertybių krizę ir žmogaus pasimetimą (A. Lobato, 2001), apie materialinių vertybių išaukštinimą (B. Kuzmickas, 2001) ir kt.

Pabrėžiama, kad vyresniame mokykliniame amžiuje vyksta pažiūrų sistemos keitimasis. Vyresnieji mokiniai kuria savo individualią, asmeninę vertybių sistemą. Kadangi grožis dalyvauja visame žmogaus gyvenime, tai svarbus išsiaiškinti kaip grožį vertina vyresniųjų klasių mokiniai.

Tyrimo objektas — vyresniųjų klasių mokinių požiūris į grožį ir jį sąlygojantys veiksniai.

Tyrimo tikslas — atskleisti vyresniųjų klasių mokinių teigiamo požiūrio į grožį ypatumus ir jam įtakos turinčius sociopedagoginius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti grožio sampratą.
2. Apibūdinti esminius grožio šaltinius.
3. Atskleisti vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į grožį ypatumus.
4. Išryškinti mokinių patiriamus išgyvenimus, susijusius su grožiu.
5. Panagrinėti požiūrį į grožį lyties ir mokyklos tipo atžvilgiu.
6. Išskirti kai kuriuos veiksnius, turinčius įtakos mokinių požiūriui į grožį.

Tyrimo hipotezė — teigiamam požiūriui į grožį vyresniame mokykliniame amžiuje turi įtakos:

- mokinių įsitraukimas į aktyvią estetinę veiklą;
- teigiamų emocijų išgyvenimas estetinėje veikloje;
- mokinių saviraiškos poreikio patenkinimas estetinėje veikloje;
- humaniški mokinių santykiai su pedagogais ir veiklos dalyviais.

Tyrimo metodika:

1. *Teoriniai*, apimantys mokslinės literatūros šaltinių analizę, sintezę, vertinimą bei interpretavimą;
2. *Empiriniai*: grožio šaltinių ir estetinių išgyvenimų aprašai, Šutco tarpusavio santykių klausimynas, savęs aktualizavimo testas, atviri klausimai.
3. *Statistiniai*: aprašomoji statistika, chi-kvadrat kriterijus, koreliacinė analizė. Statistinė tyrimo duomenų analizė buvo atlikta pagal SPSS (*Statistical Package for Social Science*) programinės įrangos 13.0 versiją.

Tyrimo mokslinis naujumas bei teorinis reikšmingumas

Pirmą kartą Lietuvoje atliktas vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į grožį tyrimas, apimantis požiūrį į grožio šaltinius, grožio savybes, išgyvenimus, susijusius su grožiu. Taip pat buvo išskirti ir kai kurie sociopedagoginiai veiksniai (mokinių įsijungimas į estetinę veiklą, saviraiškos poreikio patenkinimas veikloje, humaniški mokinių santykiai su veiklos vadovais ir dalyviais), galintys turėti įtakos požiūriui į grožį vyresniame mokykliniame amžiuje. Taip pat atlikta vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į grožį ir jį skatinančių veiksnių lyginamoji analizė lyties ir mokyklos tipo aspektais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, literatūros sąrašas, santrauka anglų kalba ir priedai. Jame pateikta 29 vaizdinės priemonės, iš kurių 12 lentelių ir 17 paveikslų. Panaudoti 75 literatūros šaltiniai. Darbo apimtis 69 puslapiai (be literatūros sąrašo ir priedų).

Padėka.

Nuoširdžiai dėkoju prof. habil. dr. V. Aramvičiūtei už pagalbą rašant magistro darbą, vertingus pasiūlymus, komentarus, kritines pastabas bei malonų bendravimą. Taip pat dėkoju J. Markevičienei, kuri padėjo atlikti statistinę tyrimo duomenų analizę.

1. POŽIŪRIS Į GROŽĮ KAIP AKTUALI UGDYMO REALYBĖ

1.1. Grožio samprata estetikos požiūriu

Grožis yra viena iš estetikos kategorijų, kurios atspindi ir apibūdina žmogaus estetiškos veiklos ir estetinio santykio su tikrove turinį bei paskirtį. Estetikos objektas yra įvairiausios estetiškumo apraiškos arba estetinio objekto būties organizacijos būdai. Estetiką domina estetiniai kūrybinės veiklos aspektai, estetinių vertybių diferenciacijos dėsniumi, dialektiniai estetinių vertybių ir vertinimų ryšiai, estetinio suvokimo, idealo ir skonio, estetiškumo ir meniškumo sąveikos problemos.

A. Andrijauskas (1999) estetikos moksle išryškina objekto dvilypumą, kadangi jis apima dvi reiškinų grupes: 1) estetinių reiškinų, glaudžiai susijusių su grožio ir skonio kategorijomis bei jusliniu vertybiniu ir estetiniu žmogaus požiūriu į aplinkos reiškinį; 2) bendrosios meno teorijos, gvildenančios pamatines meno būties, meno pasaulio sandaros, meninės kūrybos subjekto ir meninės veiklos problemas.

Grožis — tai savybė arba savybių derinys, keliantis malonumą ar pasigėrėjimą (Idėjų žodynas, 2001). A. Jakštui grožis — tai „malonus žiūrėti suderintas vienybėje įvairumas“ (1997, p.30). Išgyvendamas grožį, žmogus be pastangų pajunta pilną džiaugsmo ramybę, darnumą paties su savim, kuris yra laisvas nuo visokių geismų. Pasak F.Schiller'io „grožis yra kultūros instrumentas“ (1999, p.87). Vydūnui (1990) grožio esmė išskyla vyksmu ir kaip vyksmas ji pastebima. Tuo jis pagauna ir patraukia žmogų. „Grožė yra gyvybės, yra sąmoningumo sklaidymas per lyties, per pavidalo kraštus“ (Vydūnas, 2000, p. 477). Vadinasi, grožis yra estetinis gėrėjimasis, kylantis iš intuityvaus idėjos spindėjimo, kuris pasireiškia daikto formoje, pažinimo. Kai kalbama, kad grožis yra estetinis gėrėjimasis, pabrėžiamas tas nesuinteresuotas nepraktiškas atžvilgis, kuris atskiria grožio jausmą nuo visų kitų malonių jausmų. Tikrasis grožio išgyvenimas visada yra konkretybės tiesioginis pergyvenimas — pažinimas, t.y. toks pažinimas, kuris neturi kito tikslo tik pažinimą, kurio visa vertė glūdi jame pačiame. Grožio samprata tiesiogiai siejasi su patirtimi. Kuo pažinimo patirtis turtingesnė, kuo grožio išgyvenimai gilesni, tuo didesnė galimybė plėsti jautrumą grožiui.

A. Natevas (1980) teigia, kad grožis visuomet konkretus, tai kas vienu aspektu ir tam tikromis sąlygomis gražu, pasikeitus sąlygoms ir pažiūrėjus kitu aspektu, gali pasirodyti bjauru, net sukelti pasišlykštėjimą. Grožis V.Solovjovui nėra vien subjektyvus psichologinis aktas, o tikra objektyvios būties forma (1989, p.61). O A. Jakštas (1997) skiria tokius grožio principus:

1. grožis glūdi tam tikroje harmonijoje bei proporciijoje;
2. grožis glūdi tam tikroje tvarkoje;
3. grožis glūdi tam tikroje vienybėje (1997, p.30).

Kiti autoriai (Č.Ogdenas ir A.Ričardas, 1980) išskiria tokias *grožio savybes*: ypatingą formą, gamtos pamėgdžiojimą, sėkmingą medžiagos panaudojimą, malonumo suteikimą, emocijų sužadimą, įsijautimo proceso sukėlimą, gyvybingumo stiprinimą. Teigiama, kad „viskas gražu — kas atskleidžia tiesą, gamtos dvasią, idealą, universalumą, tipiškumą“ (1980, p.153).

Taigi iš to, kas pasakyta, akivaizdu, kad grožis kyla iš darnos, harmonijos, tobulumo išgyvenimo. Pasak Vydūno (1990), grožis atsiskleidžia kaip visumos kūrybos galia, kaip kūrybos vyksmas, rodantis pasaulio kilimą iš nesąmoningumo į sąmoningumą. Galima sakyti, jog grožis pažįstamą tikrovę, asmens reiškiamus santykius jungia tobulumo saitais, kurie gali būti jaučiami net ne visiškai juos įsisąmoninus. Svarbu tai, kad grožis tarsi sulydo realybę ir vaizduotę, suvokimą ir išgyvenimą, tiesdamas kelius į aukštesnę gyvenimo kokybę. „Į pirmą vietą dera padėti grožį, kuris vienkart yra ir pats gėris“ (Plotinas, 1997, p.334). V. Sezemanui (1970) grožis reiškiasi tuose dalykuose, kurie yra svarbūs žmogui, nes jis paprastai pasirodo kaip vertybė, lydinti kitas vertybes. „Kiekvienas grožis būtinai turi kažką vertinga, kas egzistuoja tiktai sau pačiam ir kas pačiu savo buvimu džiugina ir patenkina mūsų sielą, ją apvalo nuo gyvenimo rūpesčių ir darbų“.(V.Solovjovas, 1989, p.38).

Estetikoje rašoma apie *estetines vertybes*, kurios kildinamos iš grožio. Tai savitos ir ypatingos vertybės, susidedančios iš dviejų komponentų — vieno subjektyvaus ir vieno objektyvaus, kurie sąlygoja vienas kitą. Šie du komponentai savo esme yra skirtingi, bet drauge ir neatskiriami vienas nuo kito. Todėl analizuojant estetines vertybes, reikia atsižvelgti į abi vertybių puses ir tiksliai nurodyti, kokia prasme vartojami subjektyvumo ir objektyvumo terminai, nes jiems ne visuomet yra suteikiama ta pati prasmė. Estetinis objektas, kaip estetinių vertybių turėtojas, priklauso jutiminiam pasauliui, kurį mes suvokiame jutimo organais, todėl objekto sukeliamas estetinis išpūdis yra subjektyvus, nes jis atsiranda suvokiančio subjekto sąmonėje, bet, kita vertus, iškilęs sąmonėje vaizdas yra objektyvus — jis turi objektyvų pagrindą, nes atspindi ne fiziologinius procesus, vykstančius subjekto nervų sistemoje, o patį realų objektą, kuris paveikė jutimo organą. Subjektas yra kaip tik tas veiksnys, kuris suteikia objektui estetinę vertę.

Estetinės vertybės atsiradimui labai reikšmingos yra vertybinės kokybės ir jų kokybiniai dariniai. Subjekto vertinančioji reakcija yra atsakas į vertybę, kurioje į visumą įsikomponuoja estetinės

kokybės. Estetiškai reikšmingų kokybių stebėjimas, pažymi L. Monginaitė (2006), remdamasi R. Ingardenu, suteikia estetinį pasitenkinimą, turintį džiaugsmo ir nuostabos atspalvius. Jas aptinkame mene, gamtos grožyje, jos dalyvauja žmogaus veikloje bei išgyvenimuose.

Išvados:

- Grožis yra nesuinteresuotas gėrėjimasis objektais, kuris kyla iš harmonijos ir tobulumo išgyvenimo. Kaip estetinė vertybė, jis įsikūnija įvairiuose šaltiniuose.

1.2. Grožio įsikūnijimo šaltiniai

Estetikoje nemažai rašoma apie grožio šaltinius, slypinčius įvairiuose objektuose bei reiškiniuose. Siekiant juos apibrėžti, verta atkreipti dėmesį į J. Borevo požiūrį (Борев, 1981) į grožio sąvoką. Suskirstęs grožio sąvoką į kelias paradigmas, jis kartu išryškina ir grožio šaltinius:

Pirmoji paradigma teigia, kad grožis yra Dievo arba absoliučios idėjos įsikūnijimas objektuose ir reiškiniuose.

Antroji paradigma — estetinė tikrovė yra neutrali, o grožio šaltinis yra individo dvasioje, jis iškyla žmogaus dvasinio turtingumo dėka. Grožis — nukreipto, aktyvaus, intensyvaus objekto suvokimo subjektu, rezultatas.

Trečioji paradigma — grožis yra gyvenimo savybių sutapatavimo su žmogumi, kaip gražumo matu arba su jo praktiniais poreikiais, idealais ir gražaus gyvenimo įsivaizdavimu, rezultatas.

Ketvirtoji paradigma — grožis yra natūrali gamtos ypatybė, tokia kaip forma, šviesa ir pan.

Penktoji paradigma — grožis yra rezultatas to, kad objektyvūs reiškiniai savo estetinėmis savybėmis yra įtraukiami į gamybos, praktikos sferas ir tampa bendražmogiška vertybe.

Estetikos atstovas A. Andrijauskas (1996) išskiria tris skirtingos paskirties grožio objektų grupes: 1) natūralius gamtos objektus, gyvuojančius nepriklausomai nuo žmogaus, 2) utilitarinės paskirties daiktus, kuriuos sukuria žmogus savo poreikiams tenkinti; 3) specialiai sukurtus objektus, kurie turi didžiausios estetiškos vertės. Taigi, estetinių reiškinų pasaulis susijęs ne tik su specialiomis veiklomis, — jis apima visas žmogaus aktyvumo (gamybos, fizinių kontaktų, komunikacijos, sporto, pramogavimo, aplinkos priežiūros ir t.t.) formas ir apskritai visą vizualiai ir audialiai suvokiamą tikrovę. Meną kuria ir dažniausiai apibūdina specialistai, o estetinį pasaulį sąmoningai ir nesąmoningai formuoja visi žmonės.

1.2.1. Meno ir gamtos grožis

Nors grožis slypi visoje žmogaus tikrovėje, bet svarbiausiais jo šaltiniais estetikoje įprasta laikyti meną ir gamtą. Kitaip tariant, visų pirma skirti *meno grožį*. Pasak edukologo V. Jakavičius (1998), menas — svarbiausia grožio pajautos sfera. Mene įkūnijami visuomeniniai idealai, taigi menas daro žmogui ir estetinį, ir dorovinį poveikį. Meno veikalo grožis yra aktyvus, žadinantis veiklumą suvokėjo jausenoje ir sąmonėje.

Menas, plačiąja prasme — tai visi žmogaus įgūdžių, vaizduotės ir išradingumo produktai, gamtos antonimas, kuris aprėpia daile, grožinę literatūrą, muziką, teatrą (Idėjų žodynas, 2001). Menas yra žmogiškoji kūryba. Menas, Vydūno (1990) aiškinimu, yra žmogaus dvasios materializacijos, jos užfiksavimo, įdaiktinimo, jos pavertimo jusliškai suvokiamais, patiriamais objektais sfera. Tai rodo, kad menas gimsta iš žmoniškumo esmės, kada jis ryžtasi daiktų pasaulyje kurti vaizdus ir pavidalus. E. Kasireris meną apibūdina kaip vieną iš būdų objektyviai pažvelgti į daiktus ir žmogaus gyvenimą. Jis teigia, kad “menas yra tikrovės atskleidimas” (1980, p.313).

Meno idealas — tai grožis, įkūnyta idėja. Tą idealą sudaro dvasios ir materijos sintezė. Menas yra vienodai glaudžiai susijęs ir su dorove, ir su aukščiausiu visos kūrybos tikslu. Meno kūrybos tikslas, pasak V.Solovjovo (1989), yra atskiras žmogaus pasaulis. Atskiras ir kiek galima daugiau nepriklausęs nuo tikrojo pasaulio ir tikrojo žmogaus gyvenimo. A. Jakšto požiūriu meno tikslas yra nauji grožio kūriniai, „meno grožis — tai tiksli vienybės ir įvairumo sintezė, vartojama idėjai išreikšti: protui prieinamu ir jausmams maloniu būdu“ (1997, p.31).

N. Schneideris išskiria du esminius meno aspektus: „pirmiausia tai materialus darbas, kuris, remdamasis visuomenės pasiektu gamybos lygiu, vysto technikas ir technologijas ir yra susijęs su darbo organizacija. Antra, jis, kaip visuomeninės sąmonės modifikacija, vaizdine forma reprodukuoja ir interpretuoja socialinę tikrovę, t.y. žmonių tarpusavio santykius bei jų santykius su gamta“ (2002, p.306). V.Solovjovas kelia tris uždavinius meninei kūrybai: „Pirma, tiesioginė objektyvizacija tų giliausių vidinių idėjos savybių, kurių gamta nepajėgia išreikšti. Antra, gamtinio grožio sudvasinimas ir tuo, trečia, individualių jos apraiškų įamžinimas. Tai —fizinio gyvenimo sudvasinimas” (1989, p.72). Meno grožis yra žmogaus individualios technikos sukurtose daiktinėse formose žmogiškai vertingos idėjos spindėjimas, kuris, intuicijos suvoktas, teikia estetinį pasigėrėjimą. „Grynam ir pilnutiniam grožiui turinys yra tiek pat reikalingas, kiek ir forma.“ — teigia A. Solovjovas (1989, p.79). A. Jakštui (1997) tikrame meno objekte turi būtinai būti šie elementai, kuriuos menininkas nori išreikšti:

1. Idėjos įkūnijimas tam tikron formon.
2. Tos formos protui prieinamumas ir jausmams malonumas.
3. Idėjos išreiškime tiksliai vienybės ir įvairumo sintezė.

Žmogiškai vertinga idėja meno kūriniam duoda gilią prasmę, per juos pasireiškia įvairūs ir gilūs žmogaus gyvenimas, prasmingas amžinas žmogiškumas. Meno idėjos žmogiškojo vertingumo akcentavimas iškelia grynojo meno gilų ir pilną žmogiškumą. Kita vertus, vertinga idėja gali įsikūnyti medžiagoje tik per kūrėjo techniką, todėl technikos svarba kūrinio estetinei vertei yra didelė. Didelės reikšmės turi technikos individualumas ir tobulumas, nes nuo technikos priklauso medžiaga, vaizdavimo būdas, nes tik ji suveda visus kūrinio elementus į visumą, kurioje pasireiškia žmogiškoji idėja ir žiūrėjo intuicija. Menininko sugebėjimas visomis priemonėmis pasiekti norėto tikslo kūrinį pasireiškia bendru laisvumu, gyvumu, tobulumu. Meno kūrinį, prieinamą estetiniams gėrėjimuisi, menininkas padaro ne tik savo technika, bet ir intuityviu savo nusiteikimu. Kai menininkas kuria savo veikalą, jis ne tik stengiasi įkūnyti žmogiškai vertingą idėją, bet ją pergyvena estetiškai. Įkūnijamą savo viziją kūrėjas pergyvena nesuinteresuotai, objektyviai. J. Griniaus (2002) manymu realiai ir objektyviai meno kūrinio grožis priklauso nuo kūrėjo technikos, nuo žmogiškai vertingos idėjos ir autoriaus dvasios spindėjimo ir nuo autoriaus nesuinteresuotumo realizuojant savo intuityvinę viziją medžiagoje.

A. Povlovskis (2002) išskiria tokias meno funkcijas: *hedonistinė funkcija* — suteikia įvairių lygių pasitenkinimą; *pažintinė funkcija* — per meną pažįstame pasaulį, žmones, save; *auklėjamoji funkcija* — menas auklėja per pasitenkinimą; *komunikacinė funkcija* — menas jungia kūrinį su stebėtoju; *poilsio funkcija* — menas gali veikti kartu su intensyvia proto ir širdies veikla; *pramoginė funkcija* — menas, kaip atsipalaidavimo priemonė; *kompensuojama funkcija* — stebėtojui kompensuojama tai, ko jis neturi; *aksiologinė funkcija* — menas supažindina su įvairiomis vertybėmis; *estetinė funkcija* — visybiškas meno kūrinio poveikis. D. Volš (1983) pabrėžia, kad menininkai atlieka ir altruistinę funkciją, atkreipdami mūsų dėmesį į tai, ko be jų pagalbos nepastebėtume. O kadangi jutimiškumas yra sudedamoji patyrimo dalis, menas, jį pabrėždamas, išreiškia tikrovę.

Kitas svarbus grožio šaltinis yra *gamta*. Manoma, kad „gamta gali duoti mums viską, ką ir menas, jei tik atversime akis“ (D. Volš, 1983, p.217). Gamta — tai gyvasis pasaulis, apimantis augaliją, gyvūniją, grybus ir visus mikroorganizmus bei landšafto elementus, tai visas materialus pasaulis — visa materija, apimanti įvairių formų energiją. Tai, kas nepaliesta žmogaus (kas yra natūralu, angl. *nature*). „Idėjų žodyne“ (2001) tokios yra žodžio natūra reikšmės:

1. Apibūdina daikto esmę arba įgimta savybę — rodo dėl ko jis yra tai, kas yra.

2. Apibrėžia materialųjį pasaulį ir reiškinius vykstančius nepriklausomai nuo žmogaus.

Gamtoje grožis pasireiškia gyvybe, jos būtybių augimu, įvairių reiškinių procesais. Grožis čia džiugina, kai pamatoma augimo jėga, stebinančiais pavidalais (Vydūnas, 1990). Į gamtą galima žiūrėti kaip į visumą, visumos dalį — peizažą. Gamtoje taip pat galima išskirti atskiras gyvas ir negyvas esybes ir taip pat jomis gėrėtis estetiškai. Tačiau kai kalbama apie gamtos grožį, tai dažniausiai galvoje turimi ne atskiri elementai, bet gamtiniai vaizdai, peizažai, kur susilieja gyvoji ir negyvoji gamta. Ji iš esmės pati būdama statiška ir pasyvi, nėra visai suinteresuota, kad žmogus ja gėrėtųsi, kad ieškotų grožio. Gamtos reginys savo forma yra palaidas, čia žmogus pats intelektinėmis ir emocinėmis pastangomis turi sudaryti vienybę, surasti idėją. Vienybės sudarymas, visų įvairių peizažo dalių sujungimas į vieną ir yra pats svarbiausias dalykas, norint estetiškai grožėtis gamta, be to gamtos grožiui būdingas įvairumas, begalinis objektyvių dėsnių pasireiškimo sudėtingumas. A. Natevas (1980) teigia, kad gamtos grožis yra konkretus santykis, kuris pasireiškia per individualų rūšies atsiskleidimą bei konkrečiomis pasireiškimo aplinkybėmis, t.y. „santykis individualaus su giminės matu bei konkrečiomis jo paties pasireiškimo ypatybėmis” (1980, p.443). Gamtoje gražu tai, kas pasireiškia tikslingai, kas yra susiję su pačia ryškiausia giminės gyvybingumo mato konkrečia individualia išraiška.

J. Grinius (2002) išskiria kelis gėrėjimosi gamta laipsnius. Žemiausiajam jis priskiria pusiau fiziologinį malonumą, kuris yra malonaus poilsio rezultatas, kitas gėrėjimosi gamta laipsnis, kai ieškoma joje moralinio nusiramino. Dar aukštesnis būdas gėrėtis gamtos grožiu — tai metafiziškai estetinis. Paskutinysis grožėjimosi gamta laipsnis yra grynai estetinis, kai žiūrėtojas iš gamtos reginio pasidaro sau lyg vieningą paveikslą, šį tą gamtos reiškinių savo sąmonėje pabrėždamas ir šį tą išleisdamas. Tokiam vienybės sudarymui reikia ir jautrumo, ir intelekto.

Platonas (1992) džiaugiasi gamta, kaip idėjų pasaulio šešėliu, V.Solovjovui (1989) puoselėti gamtos estetiką — tai stebėti laipsnišką idėjos raidą. Pabrėžiama, kad šviesa yra pirminė idėjos apraiška; taigi šviesa yra pirminis pradai gamtoje. Abiejuose organinės gamtos pasauliuose — augalijos ir gyvūnijos — grožis pasireiškia įvairiai. Augalijos pasaulyje šviesa veikia materiją ne tik iš išorės, apšviesdama ją, bet ir iš vidaus, versdama ją stiebtis į viršų nepaisant traukos. Augaluose šviesa ir materija pirmą kartą susilieja viename ir tame pačiame gyvenime, vienoje ir toje pačioje organinėje visybėje. Gyvūnijos pasaulis yra parengiamasis tarpsnis, kai estetiška ir vertinga ne tikai darniai nesivysto, bet netgi išsižada viena kitos. Aukštesnieji gyvūnai visa savo sandara yra puikus gyvybės idėjos, darnios jėgos įsikūnijimas.

Pravartu pastebėti, kad gamta savo grožiu žmogų veikia labiau fiziologiškai negu menas, su gamta bendraujama beveik visu organizmu. Kita vertus, nors gamtos grožis pastovus ir objektyvus, tačiau gėrėjimasis juo yra subjektyvesnis, nes pati gamta nėra nukreipta į kurią nors vieną intenciją, ji nieko nenori pasakyti žiūrovui. Norėdamas gamta gėrėtis, žmogus daugiau ar mažiau turi ją prakalbinti, susidaryti vienybę, ją sugyventi, o tai jis susidaro pagal momento nuotaiką, pagal sąmonėje vyraujančias emocijas.

Tačiau gamtos sužmoginimas — tai ne vien tai, kad žmogus, kurdamas naujus daiktus, panaudoja gamtines medžiagas, bet ir tai, kad gamta tampa visuomenės aplinka, sudarydama su ja tam tikrus santykius. Žmogus gamtą suvokia per visuomenę, per santykį su ja. Visuomenė sukuria naują, kokybiškai skirtingą grožį, kuris apima ir natūralų gamtos grožį, tačiau yra sudėtingesnis. Per žmogaus veiklą gamtos grožis vystosi ir tampa estetiniu, visuomeniniu grožiu. Visuomeninė daiktų paskirtis įgyja estetinę prasmę ne tiek savo naudingumu, kiek sugebėjimu išreikšti kokią nors žmogaus rūšinės esmės pusę. A. Natevas sako, kad: „ypatingą estetinio grožio įvairumą lemia ta aplinkybė, kad žmogus ieško ir kuria jį“ (1980, p.446).

Žmogaus santykiuose su gamta V. Jakavičius išskiria du aspektus: a) gamta ir žmogus; b) žmogus ir gamta. Pirmuoju aspektu, tai „žmogaus gebėjimas suprasti ir vertinti gamtos grožį; antruoju — tai skatinimas kurti grožį gamtoje, saugoti ją ir puoselėti“ (1998, p.29).

A. Maceina teigia, kad „gamta yra pirmutinė grožio mokytoja ir kartu pirmutinė estetinio tautos savotiškumo perteikėja“ (1998, p.30). Šis estetiškas nusiteikimas — tai išgyvenimai, potyriai, kuriuos sukelia gražūs gamtos vaizdai. Jie nesąmoningai veikia žmogų, sukelia prieštarigus jausmus: jaudina ir teikia nusiramimą, užliūliuoja svajingumu ir įkvepia didingais vaizdais. Žmogus, veikiamas gamtos, intuityviai grožisi Dievo kūrinija ir po truputį artėja prie žmogaus sukurtų meno šedevrų: dailės, muzikos, literatūros kūrinijų. Pasak L. Jovaišos, gamtos grožis yra objektyvus, „jis skverbiasi į žmogaus sielą ir pažadina mintis apie tą begalinę prasmę, iš kurios kilo gamta“ (1995, p.84).

Kita vertus, su gamtiškuoju grožiu glaudžiai susijęs ir žmogaus grožis, žmogaus gyvybinės energijos pasireiškimas. L. Jovaišai (2001) gražiausias yra žmogus, bet jis yra labai įprastas, kad tiesiogiai bendraujant vos pastebimas.

1.2.2. Žmogaus išorinis ir vidinis grožis.

Gražų žmogų apibūdina jo fizinė, dvasinė, mąstymo ir jausmų kokybė. Pasak filosofės J. Morkūnienės (2002), asmenybė susilieja į vieną ir gyvuoja viename: žmogus — gamintojas, kuriantis materialųjį pasaulį; žmogus — mąstytojas, dvasinio pasaulio kūrėjas, ir žmogus — veikėjas, visuomeninio pasaulio kūrėjas. A. Natevas gražiais žmonėmis apibūdina tuos, „kurie tam tikru santykiu ir tam tikromis sąlygomis ryškiausiai išreiškia dvasinį bei fizinį žmogaus gyvybingumą, jo rūšinę esmę“ (1980, p.447). „Kaip žmogaus kūniškumas kyla iš dvasinės sielos formos, taip žmogaus dvasiškumas priklauso nuo formos, suteikiamos materijai, su kuria jis sujungiamas į vieną visumą“, — priduria A. Lobato (2001, p.4).

Žmogaus kūniškas pavidalas yra dalis jo esmės, nes vienoks ar kitoks elgesys su kūnu formuoja visą esybę. Fizinis grožis charakterizuojamas kaip asmens kūno bruožai. Šie bruožai priklauso nuo kitų bruožų kurie daro asmenį vertingu, pvz.: intelektas, charakteris ar humoro jausmas. Tačiau A. Marwickas (2004) mini, kad moderni nuomonė suteikė fiziniam grožiui savarankiškumo statusą, t. y. statusą nepriklausantį nuo kitų asmens bruožų, kurie daro jį vertingu. Šiandien labiau nei kada nors išryškinama individualumo reikšmė, asmens pasirinkimas ir savęs pristatymas. Fizinis grožis šiandien daugelio įvertinamas modernaus gyvenimo požiūriu. A. Marwick (2004) tiki, kad fizinis grožis tampa vis svarbesnis tiek vyrams, tiek moterims, kaip saviraiškos ir galimybių gyvenime pasiekti geresnių rezultatų būdas. Mūsų modernioje visuomenėje šis augantis grožio vaidmuo laikomas savaime suprantamu dalyku. Visiško fizinio grožio sąvokos supratimas vidumi, yra nepakeičiama pirmieji asmens perspektyva. Asmenybės patrauklumas priklauso ne tik nuo fizinė išvaizdos, bet ir nuo asmenybiškumo, gebėjimo bendrauti, draugiškumo.

A. Lobato (2001) išskiria šiuos gražaus asmens požymius:

1. Totalumą, kuris reiškiasi tobulai egzistuojančia atskirybe. Asmuo remiasi substantyviai tobula visuma, išliekančia nepakitusia visomis aplinkybėmis.

2. Savarankiškumą. Asmuo visada egzistuoja ir veikia nepriklausomai. Kiekvienas asmuo yra tapatus ir egzistuoja santykyje su kitais.

3. Dvasingumą. Asmuo pasireiškia ten, kur prasideda dvasios sritis. Dvasingumas lemia žmogaus atvirumą. Asmuo gali pažinti ir jis atsiveria taip pat kaip ir būtis, pažįsta kitą ir save patį. Tai atvirumas ne tik baigtiniam pasauliui, bet ir žmogaus vidų atspindinčiai beribei sielai.

Dvasinė žmogaus būties forma reikalauja laisvės. Laisvė įgyvendinama pasirenkant tikslus, priemones ir veikimo būdus. Laisvas žmogus yra tas, kuris visiškai kontroliuoja pats save ir pakyla virš visų aplinkybių. Gražus žmogus yra laisvas įveikdamas pats save ir būdamas atsakingas už savo laisvę.

J. Morkūnienei (2001) svarbiausia dvasinių gabumų funkcija įvardina visuomenės pažangos kūrimą, o jų išraišką — nuostatas arba interesus. Dvasinė kūryba palaiko visuomenės gyvenimą: kuria kultūrą, siekia visuomenės tikslų. Gražaus žmogaus mąstymas yra išreiškiamas nuostatomis ir veiksmams, nukreiptais į situacijos pakeitimą, norint ją pagerinti ir pagražinti: „tai reiškia, jog mąstymas nukreipiamas noro, veržimosi pasiekti tiesą, pastebėti struktūrinį branduolį, prisikasti prie situacijos šaltinių; pereiti nuo neapibrėžto, neadekvataus santykio prie aiškaus, skaidraus pagrindinio situacijos prieštaravimo matymo“ (M. Вертгеймер 1987, 271p.). Ištobulintų dvasinių gabumų, gražaus žmogaus norą suprasti priežastį, esmę, suvokti gilumines savybes skatina siekimas pagerinti situaciją. Vadinasi, žmogus savo dvasiniu grožiu siekia tobulinti ne tik save patį, bet ir kitus žmones, aplinką.

Taigi, asmuo yra vieta, kur susikerta santykiai, o šie yra visų pirma tarpasmeniniai santykiai. Pasak J. Morkūnienės, asmenybė veikia tarp žmonių, jų aplinkoje, terpėje: „žmogus veržiasi būti pačiu savimi, tą pasiekia per bendravimą, per santykį su kitais, per įsitraukimą į bendrą ryšį, per veiklą ir per idėjas“ (2002, p.102.). Pasak A. Lobato (2001), nuo susitikimo prasideda žmogaus gyvenimas su kitu žmogumi. Santykis su kitu įtvirtinamas tada, kai yra įveikiamas uždarumas. Susitikimas auklėja žmogų tada, kai santykiuose su kitu, jis kažką gauna ir kažką duoda. Žodis yra puiki tarpasmeninių santykių priemonė, kadangi žmogui būdingas kalbos sugebėjimas ir jis gali komunikuoti ženklų pagalba. A. Lobato (2001) išskiria tris žodžio rūšis: išartą lūpomis, protu, širdimi, kurios atitinka tris asmens gyvenimo matmenis: vidujiškumą, mąstymą ir komunikaciją su kitais objektais. Visa tai galutinai realizuojasi tikrai dialoge ir pokalbyje. Dialogas nustato protinį santykį tarp dviejų asmenų, o pokalbis — tarp daugelio. T. Shibutani (Т.Шибутани 1999) teigia, kad bendraujant atsiranda, formuojasi ir ugdomi jausmai. Jausmai ugdomi, priskiriant kitiems tas savybes, kurias žmogus randa savyje, tad gražus žmogus grožį matys ir kitame žmoguje. Graži asmenybė ta, kuri nekritikuoja, o kuri pozityviai veikia, žino, ko nori. Meilė yra tarpasmeninis santykis, kuris būtinas asmeniniam gyvenimui. „Meilė yra savęs kaip dovanos atidavimas kitiems. Meilė yra vienijanti jėga. Ji yra tarpasmeninių santykių kulminacija, siekianti iš dviejų padaryti vieną“ (A.Lobato, 2001, p.95). Meilė ir grožis eina kartu, nes grožis traukia pilnatvę, o meilė siekia dalyvauti įvairiuose asmenų gyvenimo lygiuose. Asmens meilė yra tarpasmeninių santykių galutinis tikslas.

Antra vertus, asmenybė įsitraukia į aplinką ne tik per bendravimą, bet ir per veiklą. J. Morkūnienė (2002) pabrėžia, kad asmenybės veikla yra ir savęs formavimas, ir aplinkos kūrimas. A. Agh (1984) nurodo, kad veikla lemia tiek dvasinės veiklos sąlygas, tiek pačios veiklos kokybę. „Svarbiausia tokios veiklos savybė yra jos gebėjimas kurti ne tik žmogui naudingus daiktus, bet ir pačią kūrybišką, maistančią, išugdytų jausmų asmenybę“ (A. Arr 1984, 194p.). Žmogaus esmės grožis pasireiškia per jo sugebėjimą pačiam kurti, spontanišką gamtos kūrybiškumą pratęsti sąmoningu, individualiu kūrybiškumu ir juo, kaip aukštesne kūrybos pakopa įsilieti į visumos kūrybos vyksmą. „Niekuomet žmogus nėra toks gražus, koks jis yra kurdamas“, teigė Vydūnas (1990, p.476). M. Verthaimerio (1987) nuomone, tarpusavio sąveika tarp žmogaus veiklos ir jos rezultatų leidžia žmogui nuolat tobulėti ir gražėti.

Pasak A. Lobato (2001), žmogaus būtis suponuoja du veikimo būdus, kurie leidžia išmatuoti žmogiškumą. Iš dvasinės būties atsiranda racionali ir laisva veikla. Racionalumas yra esminė žmogaus gyvenimo sąlyga, „kiekvienas žmogus savo protą privalo nukreipti į tiesą ir šia kryptimi orientuoti gyvenimą“ (A. Lobato, 2001, p.72). Protas turi apimti visą žmogaus būtį ir veiklą. Būti protingam, vadinasi, rūpintis tobulėjimu, kuris remtųsi dvasiniu sielos šaltiniu.

Tam, kad suvokdamas pasaulį žmogus gebėtų išskirti daiktų ir reiškinių gražias savybes, reikia turėti ne tik estetinių žinių, bet treniruoti grožio suvokimą.

Išvados:

- Meno grožis priklauso nuo kūrinių idėjos, formos, kūrėjo nusiteikimo ir meistriškumo.
- Gamtos grožis yra pasyvus ir pareina tik nuo žmogaus jautrumo ir intelekto, kurių vienovė leidžia išvelgti grožį gamtoje.
- Žmogaus išorinis ir vidinis grožis, kaip grožio įsikūnijimo šaltiniai, persipina tarpusavyje, papildydami vienas kitą.

1.2.3. Požiūrio į grožį tyrimo aspektai

Požiūris — tai sąlygiškai pastovi nuomonių, interesų, pažiūrų išraiška, atspindinti asmens individualią patirtį; pažintinis – emocinis asmenybės santykis su tikrovės objektais ir pačiu savimi (L. Jovaiša, 2007). Šį santykį sąlygoja individuali pažintinė – emocinė patirtis. A. Juška požiūrį apibrėžia kaip „ryšių su objektyviają tikrove, susidariusių individualios bei visuomeninės patirties pagrindu, sistemą, nusakančią bendrą asmenybės kryptingumą“ (1977, p.11). Jis pabrėžia, kad

formuojant teigiamą požiūrį reikia projektuoti asmens emocijas bei skatinti aktyvų dalyvavimą veikloje. Tad teigiamas požiūris į grožį nulemia pozityvų asmenybės kryptingumą, o ypač jos norą valingai kurti ir puoselėti grožį.

A. Povlovskis (2002) išskiria penkias *sąlygas*, būtinas estetinio požiūrio formavimuisi:

- 1) nesavanaudiškas stebėtojo nusistatymas — praktinių interesų atmetimas;
- 2) suvokimo laisvė — vidinis atsipalaidavimas, nusiteikimas;
- 3) jausminis kontaktas su objektu — suvokimas jausmais ir protu;
- 4) išgyvenimai turėtų būti paremti dorovinėmis, bendražmogiškėmis vertybėmis;
- 5) svarbu turėti estetinį idealą ir jį tapatinti su grožio objektu.

Požiūrį į grožį lemia įvairūs vidiniai ir išoriniai *veiksniai*. Veiksny — priežasčių kompleksas, atskleidžiantis reiškinių visumos esmę, funkcinius ir priežastinius ryšius. L. Jovaiša (2007) pabrėžia, kad pedagoginiai veiksniai visada būna kompleksiški. Remiantis analizuota literatūra (L. Jovaiša, 2001; R. Girdzijauskienė, 2001; T. Butvilas, 2006) prie vidinių galima priskirti grožio pažinimą ir suvokimą, estetinį skonį bei estetinę patirtį, o prie išorinių — estetinį auklėjimą. Kita vertus, grožio pažinimas ir vertinimas, estetinio skonio ugdyimas ir estetinės patirties plėtotė gali būti įvardijami ir kaip aktualūs estetinio auklėjimo tikslai (B. Bitinas, 2004), nuo kurių realizavimo lygmens tam tikra prasme priklausytų ir asmens požiūris į grožį.

1.2.3.1. Grožio pažinimas ir suvokimas

Grožio pažinimas nėra vienpusis pažinimas, kaip grynai mokslinis — protinis arba grynai juslinis pažinimas. W. Kempas (2002) išskiria tokius *grožio suvokimo uždavinius*:

1. Ženklo ir priemonės supratimas, kuriais grožio objektas kontaktuoja su stebėtojais.
2. Reikalavimas atsižvelgti į socialinį istorinį kontekstą.
3. Reikalavimas atsižvelgti į tiesioginę estetinę išstartį.

Šalia to minėtas autorius pažymi, kad „grožio kūrinys ir stebėtojas susieina esant aplinkybėms. Ir taip, kaip stebėtojas artėja prie kūrinio, taip jį sutinka meno kūrinys: atsakydamas ir pripažindamas jo veiklą“ (W. Kempas, 2002, p.243).

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad *forma* yra suvokimo ir pažinimo pagrindas, per formą intelektas suvokia daiktų esmę. Taip pat forma leidžia pažinti ne tik esminius esybių ir daiktų skirtumus, bet ir konkrečias bei individualias jų ypatybes. Forma skirstoma į substancinę ir akcidentinę.

Substancinė forma — daikto esmę išreiškiantis principas, o akcidentinė forma daugiausia reiškiasi individualia išvaizda arba konkrečiu pavidalu. Abiejų formų darnumas ir nedaloma vienybė sudaro pilną formą ir jos spindėjimą, kuris grožiui yra reikšmingas. Forma, atspindinti meno kūrinio idėją, arba būtybės ir apskritai daikto esmę, yra tas objektyvusis pagrindas, be kurio nėra konkrečiai suvokiamas grožis. Taigi visa tai, kas turi formą, kas gali būti pažinta intuityviai nesuinteresuotai, gali teikti grožio. Jo gali duoti gamta, gamtos padarai, pramonės dirbiniai, meno kūriniai. H.Kraftas (2002) teigia, kad grožio stebėjimą charakterizuoja tai, kad pagal jo formos kokybę perjaučiama vidinė grožio organizacija.

Filosofas N. Hartmannas (1980) pateikia šiek tiek skirtingą nuomonę apie grožio suvokimą. Jo manymu, grožio negalima suvokti pažinimo priemonėmis, grožis lieka paslėptas ir gali būti tik jaučiamas kaip esantis ir veikiantis, bet ne objektyviai suvokiamas. Tad estetiškas pažinimas galimas dviem būdais — estetiško objekto struktūros ir būties būdo analize ir stebėjimo, žiūrėjimo ir malonumo jautimo akto analize. Žiūrėjimas laikomas svarbiausia sudedamąja dalimi. Malonumas arba pasitenkinimas yra labiau vertinamieji aspektai, todėl nėra pirmaeiliai. Žiūrėjimas yra dviejų rūšių — pojūtinė žiūra ir vidinė žiūra. Abi šios rūšys, įvairiai tarpusavyje susipindamos ir viena kitą sąlygodamos, sudaro neišardomą visumą.

W. Kempas taip pat išskiria išorines suvokimo sąlygas ir recepcijos direktyvas. Jis teigia, kad grožio „objekto materialumas visuose žanruose yra vienas ir jis reikalauja daugybės priemonių, prezentacijos formų, plačiai išsipačiusių erdvėje, laike ir visuomenėje“ (2002, p.245). N. Hartmannas (1980) gi nustatė, kad estetiniame stebėjime dvi žiūros eina viena po kitos ir jos sudaro viso suvokimo akto struktūros pagrindą. Pojūtinė žiūra yra sąlygojantis momentas, o vidinė — pirmojo sąlygojamas momentas, tačiau vėliau tai pereina į abipusio sąlygotumo santykį. Tik antrosios žiūros prisijungimas iškelia pirmąjį virš kasdienio suvokimo ir suteikia jai ypatingą, estetinį pobūdį. O abi kartu vėl sudaro pagrindinį malonumo, patikimo ir mėgavimosi akto elementą, nes pastarieji gali pasireikšti tik ten, kur pojūtinę žiūrą iš vidaus apšviečia viršpojūtinė žiūra. Kita vertus, kadangi tas apšvietimas pačiame stebėjime jaučiamas kaip santykis tarp atskirų objekto elementų, kuriems pavaldūs akto elementai, tai stebimas objektas atrodo gražus. N. Hartmannas teigia: „tai, kad jis atrodo gražus, išreiškia estetiškas įvertinimas, kurį, kaip akto elementą, pagrindžia dviejų žiūrėjimo rūšių tarpusavio susipynimas“ (1980, p.344). Tuo tarpu O. Batschmanno manymu, norint suprasti grožio objektą reikia panaikinti funkcijas. „Supratimas gali atsirasti tik įgijus ar sukūrus distanciją tarp kūrinio

ir funkcijos“ (2002, p.197). Kol grožio kūriniai turi apibrėžtą praktinę, politinę ar reprezentacinę funkciją ir nuo to priklauso naudojimas, tol santykių su jais negalima vadinti supratimu ar suvokimu.

Kitas estetinio pažinimo būdas, kurį mini N. Hartmannas (1980), yra estetinio objekto būties būdo ir struktūros analizė. Jis teigia, kad grožis yra dvilypis objektas, bet drauge jis ir vienalytis. Jis yra realus objektas ir yra jaučiamas pojūčiais, o kartu grožis yra ir irealus objektas, atsiskleidžiantis realiame objekte arba už jo ribų. Grožis — ne vien tik atskirai pirmasis ir ne vien tik atskirai antrasis objektas, jis — abiejų vienovė. Atsižvelgiant į tokią grožio struktūrą, estetinio objekto būties būdas negali būti paprastas. Jame slypi ne tik dvilypis objektas, bet ir dvilypė būtis: reali ir ireali. Santykis tarp šių dviejų sudedamųjų dalių turi būti glaudus. Svarbiausias dalykas, N. Hartmanno (1980) manymu, nuo kurio priklauso objekto gražumas, yra realumo (to, kas patiriama pojūčiais) vaidmuo, padedantis atsiskleisti irealiajam aspektui, todėl visumos būties būdas turi būti suskaidytas. Vienovė glūdi atsiskleidime — tai, kas leidžia atsiskleisti, turi būti realu, o tai, kas atsiskleidžia, negali būti realu, nes tai egzistuoja tik tame savo atsiskleidime. Iš čia kyla grožio būties kaitaliojimasis, grožio buvimas yra nepastovus. „Žiūrėdami ir gėrėdamiesi tą nepastovumą jaučiame kaip grožio žavesį. Jei patį objektą suvoktume kaip suskaidytą, tai žavesys išnyktų. Atsiskleidimo magiją galime patirti tik tuomet, kai išgyvename objektą kaip neišardomą vienovę ir vis tiek jaučiame jame buvimo ir nebuvimo priešingybę“ (N.Hartmanas, 1980, p.352).

J. Griniaus (2002) įsitikinimu, estetinis pažinimas yra tikrovės tiesioginis sintetinis arba intuityvinis pažinimas, kai dalyvauja visas žmogus su savo pažinimo galiomis — su jslėmis, vaizduote — asociacijomis, intelektu, kurių veikime dar dalyvauja jausmas. Intuicija — juslių vaizduotės ir intelekto sutartinis, jausmo lydimas veikimas, pažįstant konkrečią tikrovę. Estetinį patyrimą analizuojant pirmiausia susiduriama su maloniu, lengvu jausmu, kuris ir atrodo svarbiausias, todėl emocinis veiksnys estetiniame pažinime dažnai iškyla į pirmą vietą. Konkretybės pažinimas sudaro prielaidas juslių veikimui, bet esmės suvokimas neįmanomas be intelekto, kuris juslių duomenis suvienija, padaro tvarką ir joje išvelgia prasmę. Tik laisvas intelektas intuiciją padaro estetinė, t. y. atsietą nuo naudos tikslų, nes grynai juslinis pažinimas visada nukreiptas į praktiškumą, į naudą. J. Girnius (2002) teigia, kad intelektas ne tik padaro intuiciją estetinė, bet ir padidina džiaugsmą, leisdamas žmogui pajusti savo dvasinę laisvę.

V. Sezemanas (1994) išskiria tris teorijas, nuo ko priklauso grožio pažinimas ir suvokimas: 1) nuo išpūdžio, nuo subjekto pergyvenimo, 2) nuo paties grožio objekto, 3) nuo kūrybinio akto, nuo grožį kuriančiojo subjekto veiklos. Pirmoji ir trečioji teorijos iškelia suvokiančiojo arba kuriančiojo

subjekto vaidmenį, todėl grožis suvokiamas kaip subjektyvi vertybė. Antroji teorija sprendžiamąją reikšmę priskiria pačiam grožio objektui, kuris ir lemia subjekto pažinimą ir suvokimą. Ši teorija pabrėžia grožio objektyvinę reikšmę. V. Sezemanas pabrėžia, kad šios teorijos viena kitą papildo, nes grožio suvokimo procese subjektyviniai ir objektyviniai momentai yra glaudžiai susiję. „Iš vienos pusės, grožis priklauso pačiam objektui ir glūdi jo prigimtyje, o iš kitos, tai — nefizinė savybė, kuri pasireiškia kūnų savitarpio sąveika“ (1994, p.25). Grožį savo gyvenime pastebi tas asmuo, kuris jį suvokia ir įvertina.

1.2.3.2. Estetinio skonio lygmuo

Estetinis skonis – išugdytas ar įgimtas gebėjimas suprasti, vertinti grožį ir meną, gėrėtis jais ir nepainioti jų su kitomis vertybėmis. S. Šalkauskis (2002) estetinį skonį apibrėžia, kaip sugebėjimą, kuris leidžia maloniai patirti grožį ir nemaloniai patirti dalyko negražumą. V. Jakavičius (1998) teigia, kad estetinis skonis — žmogaus gebėjimas suprasti ir vertinti gamtos bei visuomeninių reiškinių estetines savybes. A. F. Povlovskis (2002) estetinį skonį supranta kaip harmoningą išgyvenimų vienvė objekto ir sprendimo požiūriu. Taigi estetinis skonis, tai visų pirma, yra vertinimas. S. Šalkauskio (2002) teigimu, pagrindinė priemonė, padedanti lavinti estetinį skonį, yra pratinimas įsijausti į gamtos ir meno grožį. Psichologiniame įsijautimo vyksme subjektas susitelkia, o objektas sudaro išpūdį. Kuo didesnis susidomėjimas estetiniu objektu, tuo gilesnis yra įsijautimas į jo suteikiamą išpūdį. S. Šalkauskis (2002) pažymi, kad pratinimas įsijausti į grožio objektus prasideda anksčiau negu susidaro sąmoningas estetinis sprendimas.

Pasak V. Jakavičiaus (1998), estetinis skonis formuojasi gebėjimo suprasti grožį, t.y. estetinio išsilavinimo (estetinių žinių) ir estetinio išsiauklėjimo (estetinio suvokimo, vaizduotės, estetinių jausmų) pagrindu. Čia išsikristalيزuoja du pradai: objektyvusis (žinojimas) ir subjektyvusis (išgyvenimai). Pastarasis paprastai būna lemiamas. Žmogus priima ar atmeta estetinius objektus priklausomai nuo to, kaip šie objektai atitinka jo nuostatas ir idealus. Dalis šių nuostatų bei idealų gali būti susiformavę savarankiškai, dalis įteigta kitų žmonių, bet jie egzistuoja ir vaidina lemiamą vaidmenį net ir pačiam elementariausiam skoniui.

V. Jakavičius (1998) išskiria kelis estetinio skonio lygmenis:

1. *Situacinis* lygmuo — kai žmogus geba suprasti ir vertinti grožį tik tam tikrose tikrovės srityse.

2. *Sisteminis* lygmuo — kai žmogaus gebėjimas suprasti ir vertinti grožį apima išsias reiškinų, daiktų sistemas.

3. *Sintetinis* lygmuo — kai žmogus geba suprasti ir vertinti grožį, esantį visuose pasaulio reiškiniuose.

Mokslinėje literatūroje rašoma ir apie estetinio *skonio kitimo kryptis*. Vertos dėmesio S. Juknevičius (1994) skiriamos dvi pagrindinės estetinio skonio kitimo kryptys. Pirmoji kryptis atskleidžia estetinio skonio, kaip žmogaus dvasinės brandos išraiškos, formavimąsi, kuriam turi įtakos įvairūs kultūriniai, socialiniai, politiniai faktoriai. Antroji kryptis — sąmoningas, kryptingas estetinio skonio formavimasis. Žmogaus estetinis skonis paveikia visus jo veiklos produktus, jo santykius su kitais žmonėmis. Formuodamas veikiamą tikrovę pagal savo estetinį skonį, žmogus kuria estetinę aplinką, kuri, visų pirma, tenkina pačių jos kūrėjų estetinius poreikius. Antra, ji yra forma, kuria jos kūrėjas nori pasirodyti kitiems žmonėms. Ir trečia, būdama prieinama laisvam stebėjimui, estetinė aplinka formuoja naujų kartų estetinį skonį.

Keičiantis asmens estetiniam skoniui, keičiasi ir jo nuostata estetinių objektų atžvilgiu. Pagrindinė nuostatos estetinių objektų atžvilgiu kitimo tendencija arba kryptis, pasak S. Juknevičiaus (1994), yra jo estetiškumo didėjimas. Tobulėjant žmogaus skoniui, jo vertinimuose vis didesnę vaidmenį pradeda vaidinti ne moraliniai, utilitariniai, o estetiški motyvai.

A. Povlovskis (2002) išskiria tokią estetinio skonio išlavavimo reikšmę: padeda orientuotis gyvenime, mene, žmonėse, turi įtakos individo veiklai, asmenybės raidai, poilsiui. Mat estetiškame skonyje persipina filosofija, žmogaus moralė ir požiūriai. Kita vertus, estetinis skonis priklauso nuo žmogaus auklėjimo, taip pat ir nuo jo mąstymo ypatumų, įgimtų savybių, praktinės veiklos pobūdžio, estetiškos patirties lygmens ir kt.

1.2.3.3. Estetinė patirties darna

Estetinė patirtis, remiantis A. Schopenhaueriu (1995) — tai intuityvus pažinimas, nukreiptas į idėjų, kurios priklauso konkrečiam objektui, pagavą. Pažinimo rūšis, kuri remiasi intuicija, „yra esmingo stebėjimas atskiriant nuo esmingo“ — pažymi A. Schopenhaueris (1995, p.269). Estetinės patirties metu vyksta ne tik atvėrimo ar stebėjimo, bet ir šalinimo bei atribojimo veiksmas, atskirybės vertimas į bendrybę: jis privalomai atsispiria nuo pavienio daikto lygmens, kad pakylėtų jį į savo rūšies idėjos lygį. Estetinė kontempliacija prasideda, kai žmogų pradeda veikti grožis. Veikti gali ne tik išorinis postūmis, bet ir vidinis nusiteikimas, o tai, kas žmoguje yra sužadinama, yra grožio

jausmas. Grožis, kaip estetinio pažinimo įkvėpimas, priklauso reiškinių pasauliui. S. Mostauskis (2006), remdamasis A. Schopenhaueriu, teigia, kad grožis subjektyvia prasme nurodo, kad estetiškos patirties rezultatai nėra aiškūs iš anksto, ir jos akte kiekvienas patiria tik tiek, kiek jos yra vertas, nusakant tą vertę nuotaikos trukmės bei intensyvumo matu. Taigi, estetinė patirtis yra betarpiškas, intuityvus, sąmoningas ir spontaniškas pažinimo būdas, kuris priklauso ir nuo estetinių išgyvenimų.

V. Salejevas (2002) pabrėžia *estetinių išgyvenimų* svarbą įgyjant estetiškos patirties. Estetiniai išgyvenimai išreiškia grožio supratimą, aktyvina veiklą, padeda aiškiau suprasti žmogaus gyvenimo paskirtį. Estetiniai išgyvenimai kyla tada, kai žmogus grožisi, žavisi objektu, tai gali būti pasitenkinimas, žavėjimasis, herojiškumo jausmas. Estetinis išgyvenimas — tai atsakas į estetinę vertybę, t.y. estetinis vertinimas (L. Monginaitė, 2007). Šie išgyvenimai yra svarbūs, nes „jie teigiama linkme formuoja savąjį „aš“ ir laiduoja humanistinę mąstymą“ (R.A.Smith, 2000, p.46).

M. C. Beardsley (2000) išskiria penkis *estetinių išgyvenimų kriterijus*. Šie kriterijai — tai tikslo kryptingumas, suvokta laisvė, bešališkas afektas, gyvas atradimas ir asmeninė integracija, arba vientisumas.

Pirmasis kriterijus yra *kryptingumas*, t. y. numatoma tam tikra idėja ar objektas, į kurią koncentruojamas dėmesys ir kuris reguliuoja suvokimą. Žmogus įtemptai ir nuodugnai gilinasi į tai, kas vyksta grožio objekte ir, jeigu jaučia, kad tai, kas ten atskleidžiama yra teisinga, vadinasi, bus patenkinami pirmojo estetiškumo kriterijaus reikalavimai.

Antrasis kriterijus — suvokta *laisvė*. Tai jausmas, patiriamas, kai galima laisvai atsiduoti ypatingiems dalykams.

Trečiasis kriterijus — *bešališko afekto jautimas*, kurio metu kas nors išgyvenama esant tam tikram emociniam atstumui. Tai būtina, norint nepasimesti objekte, kai prarandamas ryšys su jo forma ir turiniu bei jo savitomis vertybėmis.

Ketvirtasis estetinių išgyvenimų kriterijus — *gyvo atradimo jausmas*. M. C. Beardsley (2000) manymu, labiausiai tuo metu ir išryškėja pažintinis estetinio išgyvenimo pobūdis. Jis teigia, kad vienas iš svarbiausių meninės patirties komponentų yra atradimo, giluminių ryšių ir sąrangos suvokimo išgyvenimas, kitaip tariant, atsivėrus keliui į supratimą, patiriamas dvasinis pakilimas.

Penktoji estetiškumo ypatybė — *vientisumas*, kurios pagrindas yra grožio formuojanti galia. Aptardamas kaip grožio išgyvenimas gali sukurti vientisumo jausmą, M. C. Beardsley (2000)

daugiausia dėmesio skiria estetinės patirties darnai. Pastaroji, anot jo, „tai pačios patirties elementų, įvairių vidinių vyksmų bei kitų dalykų, besireiškiančių tam tikru metu vieno individo dvasiniame pasaulyje, darna ir savojo „aš“ darna, raminanti dvasinę būseną jaučiant vienovę ir pajėgiant savyje — darnioje individualybėje — sutelkti suvokimą, jausmus, emocijas, idėjas“ (2000, p.49).

Apibendrinant aptartų autorių mintis, galima teigti, kad estetinę patirtį išreiškia idėjos, intuicija, estetiniai išgyvenimai, kurių vieningas sutelkimas liudija estetinės patirties darną, nulemiančią patirties reikšmingumą.

1.2.3.4. Estetinio auklėjimo kryptingumas

Remiantis hodegetikos teoretikų idėjomis, estetinis auklėjimas — tai požiūrio į grožį, gebėjimų suvokti, išgyventi, vertinti ir kurti grožį visose jo reikimosi srityse ugdymas. Siekiamas estetinio auklėjimo rezultatas — kūrybinga aktyvi asmenybė, turinti aukštą individualią estetinę kultūrą, kuri leidžia žmogui gyventi ir tikslingai, ryžtingai, produktyviai veikti. Hodegetikos teoretiko L.Jovaiša (1995) požiūriu, kad estetinis auklėjimas siekia plėtoti auklėtinių dvasinius santykius su objektyviomis grožio gėrybėmis, kurias teikia gamta, žmonės, jų santykiai, žmonių darbas, jo rezultatai, menas. Kartu estetinis auklėjimas vysto žmogaus kūrybines galias, moko žmogų į pasaulį žvelgti grynai žmoniškai.

J. Borevas (1981) pažymi, kad estetinis auklėjimas ne tik suteikia žinias, bet ir formuoja žmogaus charakterį. Kartu priduriama, kad estetinio auklėjimo procese individas ne tik paprastai įsisavina estetines žinias, bet tampa estetikos dalimi, kadangi jo asmenybė formuojasi veikiamą keturių komponentų: estetinės teorijos, gamtos ir socialinės aplinkos, meno kūrinų ir savo paties estetinės veiklos, kuri apima pažinimą, estетinių ir meninių vertybių suvokimą bei kūrybą pagal grožio principus. Ypatinga estetinio auklėjimo svarba esanti ta, kad padeda asmenybei save pažinti ir skatina tobulėti. Galima sakyti, kad estetinis auklėjimas yra aukščiausia žmogaus socializacijos forma, kuri priartina žmogų prie žmonijos.

B.Bitinui, kaip ilgamečiai hodegetikos idėjų puoselėtojai, estetinis grindžiamas „kompleksiniu visų meno rūšių poveikiu mokiniui, realios tikrovės, meno ir mokslo pagrindų sąveika. Tai garantuoja vientisą auklėtinio santykį su gyvenimu, jo lavinimosi ir auklėjimo vienybę“ (2004, p. 165). Profesorius formuluoja tokius specifinius *estetinio auklėjimo tikslus*:

1. Plėsti mokinių *estetinį akiratį*, supažindinti juos su žmonijos sukurtomis grožį išreiškiančiomis vertybėmis, mokyti suvokti meno kūrinų, gamtos ir žmonių gyvenimo reiškinių grožį.

2. Ugdyti mokinių *meninį skonį*, formuoti estetines pažiūras, estetinį idealą, mokyti vertinti meno kūrinius, socialinio gyvenimo reiškinius remiantis visuomenės priimtais grožio kriterijais.

3. Ugdyti emocinį *estetinį santykį* su tikrove, plėtoti estetinius jausmus, gebėjimą gėrėtis grožiu, poreikį bendrauti su menu.

4. Pratinti mokinius dalyvauti grožį kuriančioje ir jį propaguojančioje *veikloje*, naudoti estetiškai vertingas priemones dvasinio turtėjimo, kultūringo poilsio tikslais (B. Bitinas, 2004, p. 166).

Šia prasme naudinga palyginti L. Jovaišos požiūrį į *estetinio auklėjimo uždavinius*. Jo nuomone, svarbu auklėti žmogų, gebantį grožėtis ir bjaurėtis, kurti grožį gyvenime, gamtoje ir mene. Todėl estetinio auklėjimo metu reikėtų žadinti asmens:

- 1) gerėjimąsi dailia daiktų forma;
- 2) gėrėjimąsi daiktų, reiškinių esmės spinduliavimu iš tobulų formų;
- 3) nesuinteresuotą gėrėjimąsi grožio vertybėmis;
- 4) siekimą įsilieti į grožio kūrybą (L. Jovaiša, 1995).

Vadinasi, iš to, kas pasakyta, estetinis auklėjimas glūdina estetinės srities suvokimą: estetinį skonį, vertybines orientacijas, idealus, kriterijus ir pan. Tačiau neatskiriama estetinio ugdymo dalis yra *meninis lavinimas*, kaip tolesnio mokinių mokymosi, gyvenimo bei darbo modernioje visuomenėje kokybės ir sėkmės prielaida. Estetikos atstovai pabrėžia, kad meninį lavinimą sudaro meno kūrybos, jo suvokimo bei kritikos įgūdžių lavinimas, meno teorijos bei istorijos mokymas ir apskritai žinių apie meną diegimas visuomenei. Ž. Jackūnas (2000), apibrėždamas meninio lavinimo tikslą, remiasi meno samprata, kuri iškelia vertybinį bei prasminį jo dėmenį. Prasminė nuostata pabrėžianti meno komunikacinę prigimtį, meno kūrinio interpretacijos procesą, kaip būtiną jo kultūrinio, estetinio poveikio asmenybei realizavimo sąlygą. Minėtas filosofas nurodo, kad menas nerealizuoja jokių funkcijų, kol meno kūrinys neįtraukiamas į interpretacijos procesą. Vertybinė meno teorinės sampratos nuostata teigia vertybinį meno kūrinio perteikiamų prasių pobūdį. Menas šiuo požiūriu yra visų pirma vertybių kūrybos, perteikimo ir išgyvenimo sritis. Vertybių išgyvenimas apima meno kūrinio perteikiamų vertybinių prasių suvokimą, interpretaciją, jų įprasminimą suvokiančiojo asmens vertybinės patirties kontekste bei atitinkamą emocinę jo reakciją, priklausomai nuo to, kaip suvokėjo vertybinės nuostatos, vertybių sistema sąveikauja su kūrinio perteikiamomis vertybėmis.

Meninis lavinimas lavina meninius gebėjimus, kurie traktuojami kaip įvairiapusiai, apimantys ne vien intuicijos ir jausmų, bet ir intelekto raišką. Skirtingos meno šakos lavina skirtingas intelekto rūšis, kaip antai: kalbinis intelektas tiesiogiai susijęs su grožine literatūra, muzikinio intelekto

pats pavadinimas nusako ryšį su muzika, erdvinis intelektas glaudžiai susijęs su daile, kūniškasis intelektas reiškiasi šokio mene, o tarpasmeninis intelektas — dramai artima sritis. Loginis matematinis intelektas tiesiogiai pasireiškia meniniame ritme, perspektyvoje, proporcijose ir pan. Vidinis asmeniškasis intelektas yra svarbi bet kokios meninės veiklos sritis. Meninis lavinimas turi apimti kūrybinių, bendravimo, perimamumo ir kritikos gebėjimų lavinimą.

Meninis lavinimas taip pat plėtoja ir mokinių bendruosius gebėjimus (asmeninius, socialinius, kt.), puoselėja humanistinėmis vertybėmis grindžiamą asmens dvasinį pasaulį bei bendrąją meninę ir estetinę kompetenciją, reikalingą įvairiose gyvenimo srityse. Taip pat lavina mokinių meninius ir estetinius gebėjimus, padedančius išreikšti save, komunikuoti, įprasminti savo gyvenimą kūrybiniu indėliu į bendruomenės, šalies ir pasaulio meno kultūrą.

Ž. Jackūnas (2000) išskiria kai kurias temas bei problemas, kurios padėtų įprasminti meninį lavinimą: 1) glaudžiai susijusias su mokinių gyvenimiškaisiais, praktiniais interesais; 2) atspindinčias meno pasaulio sąsajas su technikos, vartojimo, buities sritimis; 3) išreiškiančios kritinį santykį su aktualiais socialinio bei kultūrinio gyvenimo reiškiniais.

Tačiau kai kurie autoriai vartoja ir *estetinio lavinimo* terminą. L. Jovaišos (1995) nuomone, estetinio lavinimo turinys turi apsiriboti meno kūrinio, jo ypatybių samprata, estetinių jausmų ugdymu, pradine menine veikla. Kartu įspėjama, kas estetiškas lavinimas neturi pakeisti meninio lavinimo, kuris ugdo profesionalius meninius gebėjimus ir įgūdžius. Taigi meninis lavinimas gali būti traktuojamas kaip baigiamasis estetinio lavinimo tarpsnis.

Išvados:

- Grožio pažinimas yra sudėtingas procesas, kuris apima visas žmogaus galias: intelektą, emocijas, vaizduotę. Grožio pažinimas priklauso nuo objekto ir subjekto sąveikos.
- Estetinis skonis yra gebėjimas suprasti ir vertinti grožį. Jį formuoja ir visuomeniniai faktoriai, ir asmenybės sąmoningumas ir kryptingumas.
- Estetinė patirtis yra betarpiškas, intuityvus, sąmoningas ir spontaniškas pažinimo būdas, kuris itin priklauso ir nuo estetinių išgyvenimų. Estetinis išgyvenimas — tai estetiškas vertinimas.
- Estetinis auklėjimas padeda formuoti estetinį skonį, vertybines orientacijas, plečia estetinę patirtį.

2. VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ POŽIŪRIO Į GROŽĮ TYRIMO REZULTATAI

2.1. Požiūrio į grožį tyrimo paskirtis ir metodai

Tyrimo paskirtis. XX amžius – tai ir auklėjimo krizės, vykstančios įvairiose šalyse, laikmetis. Mokyklos vertybinio neutralumo būseną neigiamai paveikė jaunosios kartos vertybines orientacijas, elgesį bei santykius. Todėl šiuo metu Lietuvoje reikia ypatingą dėmesį skirti ugdymui, skatinančiam perimti ir puoselėti bendražmogiškas vertybes, tarp kurių yra ir grožis.

Mokslinėje literatūroje, nagrinėjančioje grožio svarbą ir prasmę žmogaus gyvenime, pabrėžiama, kad grožio samprata glaudžiai susijusi su patirtimi.

Tyrimo tikslas — atskleisti vyresnių klasių mokinių požiūrio į grožį ypatumus ir išryškinti jam įtakos turinčius veiksnius.

Uždaviniai:

- 1) nustatyti požiūrio į grožį ypatumus;
- 2) atskleisti požiūrio į grožį ypatumus lyties aspektu;
- 3) palyginti vyresniųjų klasių mokinių besimokančių gimnazijoje ir vidurinėje mokykloje požiūrį į grožį;
- 4) išryškinti veiksnius, turinčius įtakos požiūrio į grožį formavimuisi.

Tyrimo buvo naudojami šie *metodai*:

Savęs realizavimo testas (SAT); jis padėjo nustatyti grožio svarbą vyresniųjų klasių mokiniams, taip pat padėjo atskleisti ir mokinių požiūrį į grožio pažinimą ir suvokimą.

Grožio šaltinių aprašas, kuris padėjo nustatyti vyresniųjų klasių mokinių požiūrį į atskirus grožio šaltinius ir pagrįsti jų svarbumo pripažinimą. Aprašą sudarė devyniolika grožio šaltinių, kuriuos mokiniai turėjo įvertinti nuo svarbiausio iki nesvarbiausio.

Adaptuotas B. Dodonovo emocinių išgyvenimų testas, padėjęs nustatyti tiriamųjų emocinių išgyvenimų kryptingumą ir išryškinti jo sąlytį su grožio šaltiniais. Estetiniai išgyvenimai buvo skiriami pagal pateiktas grožio sritis. Taip pat buvo palikti B. Dodonovo apibrėžti komunikaciniai (džiaugsmas, dėkingumo jausmas bendraujant su gerbiamais ir mylimais žmonėmis), praxiniai (džiugus susijaudinimas, pakylėjimas, susidomėjimas, kai darbas vyksta sklandžiai) ir gnostiniai (susidomėjimas, mėgavimasis kuriant ką nors naują) išgyvenimai.

Grožio savybių vertinimo testas, kuris atskleidė mokinių požiūrį į grožio savybes. Savybės buvo atrinktos remiantis filosofine literatūra.

Atviro tipo anketa; joje pateikti klausimai leido atskleisti kai kuriuos vyresniųjų klasių mokinių išitraukimo į mokyklinę veiklą aspektus: kokioje veikloje dalyvauja, kokioje veikloje jiems pavyksta save išreikšti, kokie tikslai paskatina įsijungti į veiklą, kokius malonius išgyvenimus patiria veikloje. Taip pat šio tipo anketa padėjo išryškinti veiksnius, kurie, mokinių nuomone, padeda formuoti grožio supratimą.

Šutco tarpusavio santykių testas, padėjęs išryškinti tam tikrus mokinių tarpusavio santykių santykių su draugais, su pedagogais, kitais žmonėmis aspektus, taip pat požiūrį į mokyklą.

Statistinės analizės metodai: aprašomoji statistika, chi-kvadrat kriterijus, koreliacinė analizė. Statistinė tyrimo duomenų analizė buvo atlikta pagal SPSS (*Statistical Package for Social Science*) programinės įrangos 13.0 versiją.

2.2. Tyrimo organizavimas ir tiriamųjų imtis

Organizuojant tyrimą buvo:

- Analizuojama filosofinė, psichologinė, pedagoginė literatūra, švietimo dokumentai, interneto duomenų bazės. Visa tai padėjo susidaryti išsamesnę požiūrio į grožį sampratą, išskirti teigiamo požiūrio į grožį vertinimo kriterijus ir išryškinti vyresniame mokykliniame amžiuje teigiamo požiūrio į grožį skatinimo gaires.
- Kuriama kompleksinė vyresniųjų klasių mokinių teigiamo požiūrio į grožį ir jam įtakos turinčių veiksnių diagnostinio tyrimo metodika.
- Atliekamas vyresniųjų klasių mokinių diagnostinis tyrimas.
- Tirtas požiūris į grožio šaltinius, jų prasmės suvokimas, požiūris į atskiras grožio savybes, grožio teikiamų išgyvenimų kryptingumas ir tam turintys įtakos veiksniai.
- Atlikta tyrimo duomenų analizė, padėjusi atskleisti tirtų mokinių požiūrį į grožį ir išskirti jį sąlygojančius sociopedagoginius veiksnius. Tai leido apibrėžti ir kai kurias vyresniųjų klasių mokinių teigiamo požiūrio į grožį skatinimo gaires, orientuojančias į aktyvios estetiškos veiklos plėtotę, sudarant galimybes mokiniui patenkinti saviraiškos poreikį ir patirti malonius išgyvenimus, taip pat ir humanišku tarpusavio santykių puoselėjimą mokykloje, patenkinant mokiniams bendravimo poreikį ir padedant įgyti bendradarbiavimo patirties.

Tiriamųjų imtis ir jos charakteristika. Siekiant sugretinti teigiamo požiūrio į grožį ypatumus, tyrimas buvo atliktas dvejose Vilniaus bendrojo lavinimo mokyklose: Žirmūnų gimnazijoje ir Martyno Mažvydo vidurinėje mokykloje. Tyrimas buvo atliktas 2007m. vasario mėn. Duomenys rinkti iš pačių tiriamųjų. Prieš pradėdant tyrimą, mokiniai buvo supažindinti su tyrimo tikslais, atskirų užduočių atlikimo instrukcija. Taip pat jiems buvo pasakyta, kad bus užtikrintas atsakymų anonimiškumas. Tyrimo užduočių atlikimas užtrukdavo 30-40 min. Iš viso tyrime dalyvavo 206 vyresniųjų klasių mokiniai (1 lentelė).

1 lentelė. Tirtų vyresniųjų mokinių pasiskirstymas pagal demografines charakteristikas

Demografinės tiriamųjų charakteristikos		Mokinių sk.	Proc.
Lytis	merginos	102	49,6
	vaikinai	104	50,5
Tipas	vidurinė	118	57,3
	gimnazija	86	42,7
Klasė	dešimta	72	35,0
	vienuolikta	76	36,9
	dvylikta	58	28,2

Kaip matyti, tiriamieji pasiskirstė taip: merginų ir vaikinų buvo beveik po lygiai, šiek tiek daugiau buvo iširta vidurinės mokyklos mokinių, besimokančiųjų vienuoliktoje ir dešimtoje klasėje, o dvyliktokų šiame tyrime dalyvavo mažiausiai.

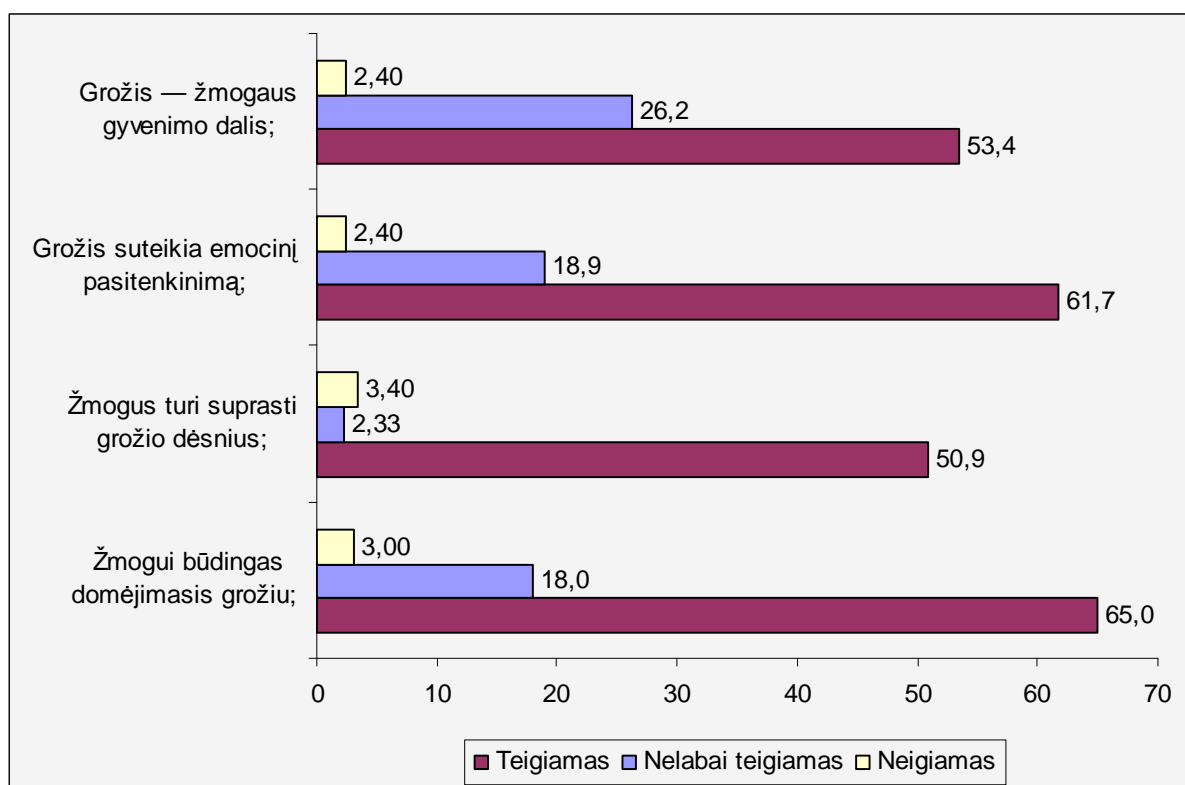
2.3. Grožio svarbumo pripažinimas

Vyresniame mokykliniame amžiuje asmuo geriau suvokia ir įprasmina vertybių esmę. Todėl tiriant mokinių požiūrį į grožį visų pirma buvo norima išsiaiškinti bendrą vyresniųjų mokinių požiūrį į grožį.

Grožio svarbos pripažinimas yra vienas iš teigiamo požiūrio į grožį bruožų, todėl norint nustatyti, ar mokiniams yra svarbus grožis, jų buvo paprašyta įvertinti teiginius apie grožį žmogaus gyvenime. Teiginiai buvo atrinkti ir adaptuoti remiantis vertybinėmis orientacijomis ir pažintiniais poreikiais iš savęs realizavimo testo (SAT). Vertinant tirtų vyresniųjų klasių mokinių požiūrį į grožį, *kriterijumi* laikytas tiriamojo pritarimo laipsnis teiginiams apie grožį, kuris buvo išreiškiamas rangavimo pavidalu. Jei tiriamasis visiškai sutikdavo su jam pateiktu teiginiu apie grožį, tai jo pritarimo laipsnis laikomas labai aukštu, išreiškiančiu labai teigiamą požiūrį; jei sutikdavo — aukštu (teigiamą);

iš dalies sutikdavo — nelabai aukštu (nelabai teigiamą); mokiniui buvo sunku pasakyti — neapibrėžtu (nei teigiamą, nei neigiamą); iš dalies nesutikdavo — nelabai žemu (nelabai neigiamą); nesutikdavo — žemu (neigiamą); visiškai nesutikdavo — labai žemu (labai neigiamą). Apdorojus gautus rezultatus, buvo sujungti „labai aukšto“ ir „aukšto“ bei „labai žemo“ ir „žemo“ lygmens duomenys.

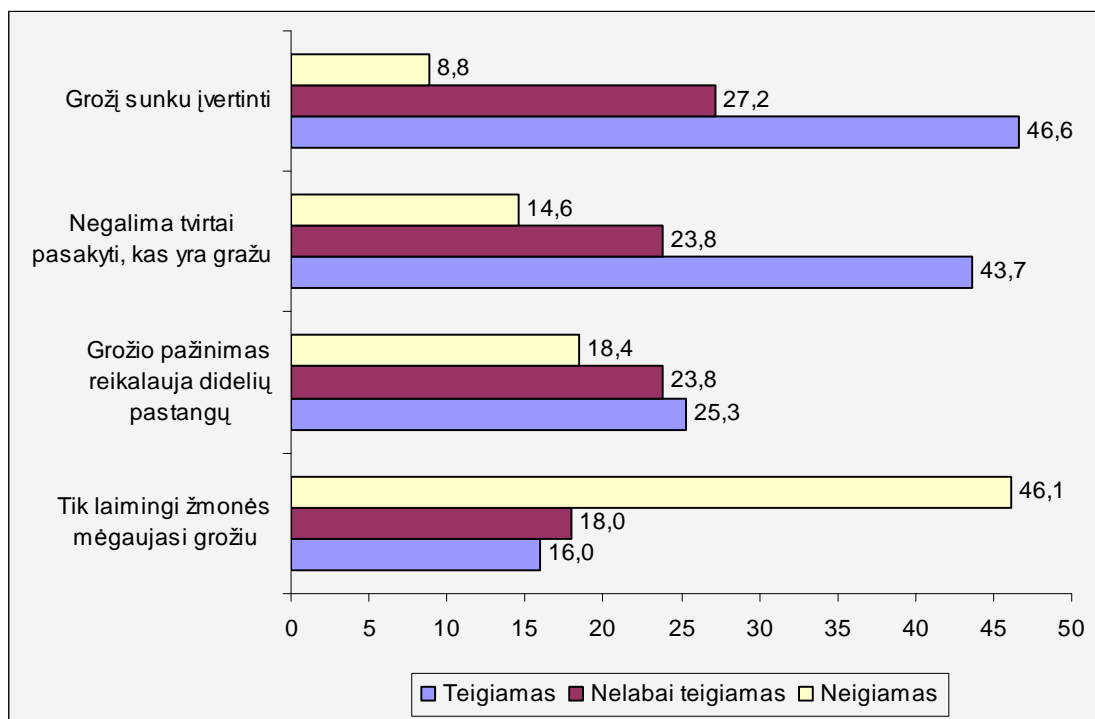
Gauti tyrimo duomenys buvo sugrupuoti į dvi grupes. Pirmojoje grupėje pateikti teiginiai, apie grožio vietą žmogaus gyvenime, apie grožio reikšmę, apie žmogui būdingą domėjimąsi grožiu ir būtinumą jį suprasti (1pav.).

1 pav. Vyresniųjų klasių mokinių grožio svarbos žmogaus gyvenime pripažinimas

Tyrimo rezultatai rodo, kad beveik du trečdaliai atsakiusių mokinių pritarė, kad žmogui yra būdingas domėjimasis grožiu ir kad grožis jam suteikia emocinį pasitenkinimą. Kadangi grožio patyrimas pirmiausia sukelia malonius, lengvus jausmus, todėl reikėtų, kad mokiniai patirtų kuo daugiau teigiamų išgyvenimų susijusių su grožiu, kurie padėtų įprasminti grožį, kaip vertybę. Šiek tiek mažiau, virš pusės respondentų, sutiko, kad grožis yra žmogaus gyvenimo dalis bei, kad žmogus turi suprasti grožio dėsnius. Taigi, rezultatai atskleidžia tai, kad mokiniai suvokia grožio svarbą žmogaus gyvenime ir pripažįsta, kad būtina pažinti grožį.

Antroje grupėje buvo pateikti teiginiai apie grožio pažinimo bei vertinimo sudėtingumą, reikalaujantį didelių pastangų, apie tai, kad tik laimingi žmonės mėgaujasi grožiu (2 pav.).

2 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į grožio pažinimą ir suvokimą

Beveik pusė vyresniųjų mokinių pritarė, kad grožį yra sunku vertinti, sunku pasakyti, kas yra gražu, o kas ne. Kadangi gebėjimas vertinti grožį remiasi estetiniu skoniu, tai rodo, kad mokinių skonis dar nėra pakankamai išlavintas.

Ketvirtadalis respondentų patvirtino estetikoje keliamą mintį, kad grožio pažinimas reikalauja didelių pastangų, t.y. visų žmogaus pažinimo galių — jauslių, vaizduotės, intelekto, emocijų. Gali būti, kad vyresniųjų klasių mokiniai neturi pakankamai estetiškos patirties, kuri padėtų apjungti visas šias galias, kurios apibendrintų grožio suvokimą bei supratimą.

Remiantis A. Maslow (1998) poreikių hierarchija, estetiški poreikiai užima vieną iš aukščiausių lygmenų — po intelektualinių poreikių ir atsiduria prieš saviraiškos poreikius. Beveik pusė atsakiusiųjų nesutiko su tuo, kad tik laimingi žmonės mėgaujasi grožiu. Tai leidžia manyti, kad žmogui yra būdingas grožėjimasis, mėgavimasis grožiu net ir tada, kai jis nepatenkina visų savo poreikių. Verta pridurti, kad virš penktadalio tiriamųjų linę tik iš dalies pritarti šiems teiginiams, išskyrus teiginį, kad tik laimingi žmonės mėgaujasi grožiu.

Išvados:

- Mokiniai suvokia grožio svarbą žmogaus gyvenime ir pripažįsta, kad būtina pažinti grožį, nes jis suteikia emocinį pasitenkinimą.
- Vyresniųjų klasių susiduria sus sunkumais suvokdami ir vertindami grožį. Jie pažymi, kad grožio pažinimas reikalauja didelių pastangų, tačiau prieštarauja, tam, kad tik laimingi žmonės gali mėgautis grožiu.

2.4. Mokinių požiūris į grožio šaltinius

Kadangi grožis apima visas žmogaus gyvenimo sritis — gamtą, darbą, žmonių santykius, meną, kūrybą — tai buvo norėta išsiaiškinti, kokias grožio sritis vyresnieji mokiniai labiausiai vertina. Remiantis filosofinės ir pedagoginės literatūros analize, buvo išskirti pagrindiniai grožio šaltiniai — menas, gamta ir žmogus. Norint gauti aiškesnį ir išsamesnį vaizdą, šie pagrindiniai grožio šaltiniai buvo suskaidyti į devyniolika smulkesnių šaltinių, atrandamus tiek mokslinėje literatūroje, tiek bendrojo ugdymo programose.

Vertinant tirtų vyresniųjų klasių mokinių požiūrį į grožio šaltinius, kriterijumi laikytas grožio šaltinių pripažinimo laipsnis, kuris buvo išreiškiamas rangavimo pavidalu. Tiriamieji skyrė rangą vienam ar kitam grožio šaltiniui bei turėjo pagrįsti aukščiausių ir žemiausių rangų įvertinimus. Visi respondentų atsakymai buvo suskirstyti į 7 rangus: labai aukštą — grožio šaltiniui skiriama 1-2 vieta, išreiškiančią labai teigiamą požiūrį į šį šaltinį; aukštą — 3-4 (teigiamą); nelabai aukštą — 5-7 (daugiau teigiamą, nei nelabai teigiamą); vidutinį — 8-12 (nelabai teigiamą); nelabai žemą — 13-15 (daugiau neigiamą, nei nelabai teigiamą); žemą — 16-17 (neigiamą); labai žemą — 18-19 (labai neigiamą). Skirdami grožio šaltiniui atitinkamą vietą arba rangą, mokiniai pripažino jo svarbumą ir kartu išreiškė savo požiūrį į grožio šaltinį. Gavus tyrimo rezultatus buvo apjungti „labai aukšto“ ir „aukšto“, bei „labai žemo“ ir „žemo“ rango duomenys, atitinkantys teigiamą ir neigiamą požiūrį.

2 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į grožio šaltinius

Grožio šaltiniai	Teigiamas		Nelabai teigiamas		Neigiamas	
	mok.sk.	proc.	mok.sk.	proc.	mok.sk.	proc.
Natūrali gamta	154	74,7	17	5,30	9	4,40
Žmogaus vidus	140	68,0	15	7,30	12	5,80
Kūryba	86	41,7	46	22,3	15	7,30
Šokis	50	24,3	58	28,2	13	6,30
Žmogaus išorė	69	33,5	45	21,8	44	21,3
Tapyba	40	19,5	70	34,0	23	11,2
Architektūra	31	15,0	76	36,9	30	14,5
Dramos teatras	31	15,0	75	36,4	31	15,0
Kultūrinė gamta	36	17,5	68	33,0	40	19,4
Kinas	28	13,6	59	28,6	37	18,0
Klasikinė muzika	30	14,6	52	25,2	45	21,8
Video menas	17	8,20	59	28,6	43	20,9
Šiuolaikinė klasikinė muzika	16	7,80	66	32,0	45	21,8
Skulptūra	14	6,80	70	34,0	44	21,4
Darbas	29	14,1	45	21,8	70	34,0
Muzikinis teatras	12	5,80	59	28,6	50	24,2
Pramoginė muzika	14	6,80	52	25,2	77	37,3
Džiazo muzika	12	5,80	50	24,3	78	37,8
Pantomima	4	2,00	40	19,4	102	49,5

Matyti, kad svarbiausias grožio šaltinis daugumai (74,7 proc.) atsakiusiųjų buvo *natūrali gamta*. Žvelgiant į tyrimo duomenis matyti, kad vyresniųjų klasių mokiniai sugeba atrasti grožį gamtoje, rasti ryšį, nes, kaip teigia A. Natevas, „gamtos grožis yra konkretus santykis“ (1980, p.443). V. Aramavičiūtės (2005) atliktas tyrimas taip pat atskleidė, kad dauguma vyresniųjų mokinių išvelgia gamtos vertę.

Antroje vietoje pagal aukščiausius vertinimus yra *žmogaus vidus*: tai teigiamai vertintinas faktas. Vadinasi, vyresniųjų klasių mokiniams yra svarbūs yra žmonių mintys, santykiai, elgesys, išreiškiantys žmogaus vidinį pasaulį. Filosofė J. Morkūnienė (2001) teigia, kad vidumi gražus žmogus siekia gerinti situaciją. Psichologas T. Shibutani (1999) tarsi papildo šią mintį, kad graži asmenybė grožį matys ir kitame žmoguje. Turint tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad duodami aukščiausių vertinimą žmogaus vidaus grožiui, vyresniųjų klasių mokiniai patys siekia tokiais būti. Psichologas A. Gučas taip pat pažymi, kad vyresniame mokykliniame amžiuje mokiniai „ieško teigiamo idealo (pavyzdžio), kuriuo galėtų sektis“ (1981, p.194).

Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad daugiau nei du penktadaliai tiriamųjų mato grožį *kūryboje*, kuri apima labai įvairią, naują ir vertingą veiklą. Tai gali būti ir idėjos, ir materialūs dalykai, priskiriami

įvairioms sritims. Tokį teigiamą mokinių požiūrį į kūrybą, kaip grožio šaltinį, galima būtų paaiškinti tuo, kad vyresniame mokykliniame amžiuje nesitenkinama duotomis žiniomis bei vertybėmis, kurias siūloma perimti iš suaugusiųjų, bet norima patiems tas vertybes susirasti, susikurti, savarankiškai atrasti naujovių. Kūrybiškumas pasireiškia kaip asmenybės saviraiškos dėmuo, darantis įtaką ne tik psichinių bei fizinių galių raiškai, bet ir dvasinių galių subordinaciniam veikimui (E. Martišauskienė, 2004). V. Aramavičiūtės (2005) atliktame tyrime kūrybą tik šeštadalis moksleivių priskyrė prie svarbių vertybių. Tad galima manyti, kad požiūris į kūrybą vyresniame mokykliniame amžiuje kinta teigiama linkme.

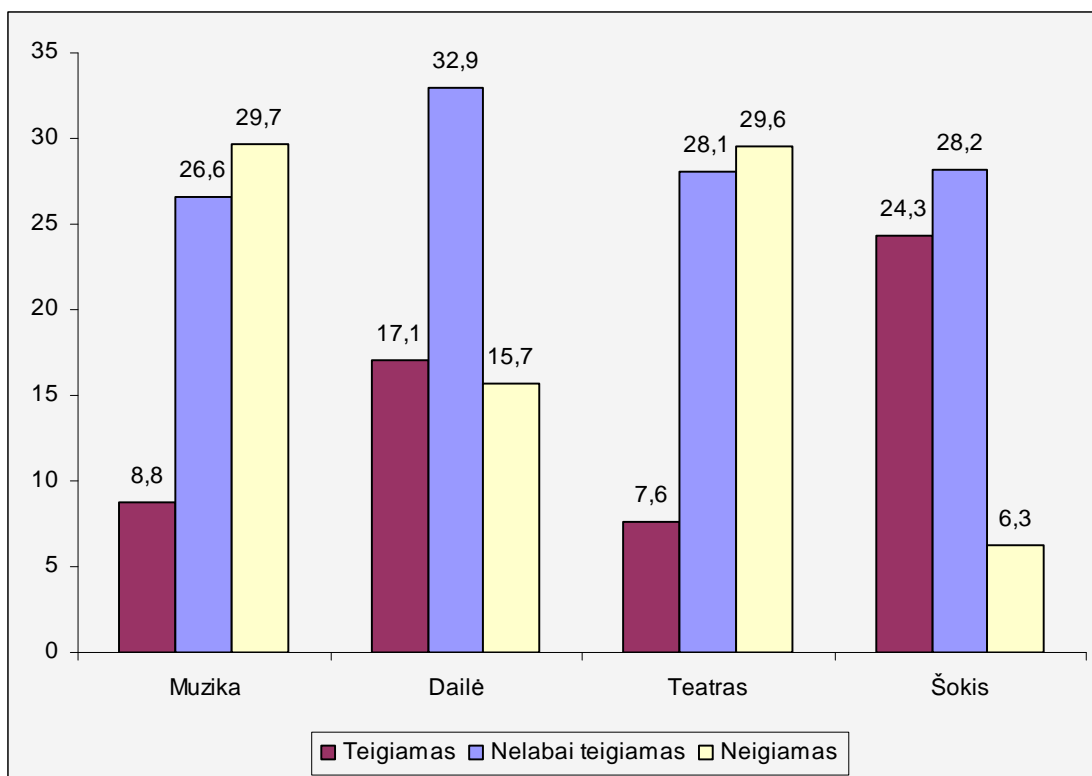
Trečdalis respondentų aukštai įvertino ir žmogaus *išorinį grožį*. Žmogaus kūno grožis, jo gyvybinės energijos pasireiškimas ypač akivaizdžiai atsiskleidžia augimo ir jaunystės laiku (Vyduanas, 1990). Fizinis grožis charakterizuojamas kaip asmens kūno bruožai. Šie bruožai priklauso nuo kitų bruožų, kurie daro žmogų vertingu. Išorinis grožis nėra tik paviršutiniškumas, bet iš prigimties įgytas žmogaus ypatumas. Šiandien labiau nei kada nors išryškinama individualumo reikšmė, asmens pasirinkimas ir savęs pristatymas. Asmuo fizinį grožį pilnai gali suprasti tik tada, kai jis įvertina situaciją, todėl penktadalis vyresniųjų klasių mokinių žmogaus fizinį grožį nelaiko svarbiu grožio šaltiniu.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad vyresniųjų klasių mokinių požiūris į *meno šakas*, kaip grožio šaltinius, nėra pakankamai teigiamas. Tyrimo duomenys rodo, kad virš trečdaliao mokinių nelabai teigiamai vertina dramos teatrą, architektūrą, tapybą, skulptūrą. Mažiau trečdaliao — muzikinį teatrą, kiną, šokių, video meną. Kita vertus, pusė atsakiusiųjų mokinių neigiamai įvertino pantomimą, virš trečdaliao — džiazą, pramoginę muziką ir darbą. Nors, kaip teigia filosofas T. Munrou (1983), menas, kaip grožio šaltinis yra specialiai sugalvotas ir pritaikytas šiam tikslui.

Šiuo atveju, matyt, tinka K. Stoškaus mintis, kad „žmogus mato mene tai ir tiek, ką ir kiek jam leidžia pastebėti jo dvasinis horizontas“ (1989, p.43). Kadangi vyresniame mokykliniame amžiuje vis dar formuojasi vertybinės orientacijos, vyrauja polinkis pažinti ir suprasti save, analizuoti ir vertinti savo poelgius bei jausmus, tai ir meno pažinimas bei jo supratimas dar tik formuojasi. Kita vertus, rezultatai atskleidžia, kad bendrasis meninis ugdymas nėra pakankamai veiksmingas: tenkinamasi savaimine mokinių saviraiška, per mažai ugdomi meniniai ir suvokimo gebėjimai, todėl ilgainiui silpnėja susidomėjimas menu bei noras jo mokytis. Didžiausią ir ne visada pozityvų poveikį meniniam išprusimui daro nebe mokykla, o masinės informavimo priemonės, kurios ne visada propaguoja kokybišką meną.

Kita vertus, mokinių teigiamas požiūris į žmogų, kaip grožio šaltinį, suteikia vilčių, kad mokiniai, ieškodami savo individualumo, savitumo ir skirtingumo, atradę asmeninio tapatumo jausmą, plės savo dvasinį pasaulį, o tuo pačiu formuos jų teigiamą požiūrį į meną.

Norint gauti apibendrintą meno šakų įvertinimą, atskiros jo šakos buvo sugrupuotos. Prie dailės buvo priskirta tapyba, architektūra, skulptūra, prie muzikos — klasikinė, šiuolaikinė, džiazo, pramoginė muzika, prie teatro — muzikinis, dramos teatras ir pantomima. Duomenys parodo, kokios meno šakos yra labiau pripažįstamos, o kurios nėra pripažįstamos (3 pav.).

3 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į meno šakas

Matyti, kad šoki, kaip grožio šaltinį, pripažįsta ketvirtadalis tiriamųjų ir šiek tiek daugiau jų nelabai teigiamai vertina šią meno šaką. Tokį, pakankamai teigiamą, mokinių požiūrį galima būtų paaiškinti tuo, kad šokis yra sintetinis meno žanras, kuriame susilieja įvairios savybės: garsas, judesys, forma, vaizdas. Šiame meno žanre žmogus gali atrasti tai, kas jam labiausiai tinka ir tai, kas labiausiai atitinka jo vidinį pasaulį. Vienas iš motyvų renkantis šoki galėtų būti jaunatviškumas, kai mokėjimas šokti talkina bendravimui bei pažinčių mezgimui. Nemažą įtaką šokio meno populiarumui turi ir masinės informavimo priemonės (V.Matonis, 2000).

Teatras beveik trečdaliui vyresniųjų klasių mokinių nėra grožio šaltinis. Tokią mokinių nuomonę gali lemti tai, kad teatras ugdymo programose yra tik pasirenkamas dalykas. Kadangi teatras suteikia estetinės kompetencijos bei socialinės kultūrinės brandos pagrindus, „reikalingus savarankiškai, kūrybingai bei atsakingai dalyvauti socialiniame kultūriniame gyvenime“ (Bendrosios programos, 2003, p.545), tai labai svarbu skatinti mokinių teigiamą požiūrį į šį meno žanrą. Nors teatras yra sintetinis meno žanras – meninės išraiškos priemonė, išorinio ir vidinio pasaulio įvykių atvaizdavimas scenoje, tačiau jis gali reikštis ir socialinėje kultūrinėje aplinkoje — organizuojant pasirodymus, renginius, akcijas ir juose dalyvaujant. Tai gali praplėsti mokinių supratimą apie teatrą ir jo reikšmę žmogaus gyvenime.

Beveik trečdalis tiriamųjų *muzikos* nelaiko svarbiu grožio šaltiniu. Muzika — garsų menas, meniškas garsų komponavimas ir tokių kompozicijų atlikimas. Muzikos pažinimas ir supratimas reikalauja papildomų pastangų, nes muzika turi savo raštą ir reikalauja tam tikrų gebėjimų, o tai ir gali lemti neigiamą požiūrį į šią meno rūšį. Taip pat muzikos, kaip grožio šaltinio, nepripažinimą gali lemtis menkas mokinių išsilavinimas šioje srityje arba vienos kurios nors srities išskyrimas kitas nuvertinant (pvz. akcentuojamas muzikos atlikimas, bet apleidžiama muzikos kūryba ar jos klausymas).

Skirtingai nuo kitų meno rūšių, *dailės kūriniai* paprastai turi materialią-tūrinę formą, kuri iš karto suteikia pilną vaizdą, parodo meno kūrinio visumą. Šis dailės išskirtinumas gali paaiškinti tai, kodėl vyresniųjų klasių mokinių požiūris į šią meno rūšį nėra toks neigiamas: apie šeštadalį mokinių dailę laiko svarbiu grožio šaltiniu, trečdalis — nelabai svarbiu. Dailė yra vaizduojamasis menas, kuris iškart pateikia visą vaizdą subjektui, kuriam atskirai nereikia sujungti atskirų šio meno dalių.

Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į grožio šaltinius buvo tiriamas ir kitu atžvilgiu — kaip grindžiamas *svarbiausio ir nesvarbiausio grožio* šaltinio prasmės suvokimas. Vertinimo *kriterijumi* buvo grožio šaltinių svarbumo įžvelgimo gilumas. Išskirti 4 lygiai: labai aukštas — kai grožio šaltinio svarba orientuota į kito asmens ir savo dvasinės gerovės suteikimą; aukštas — labiau tenkinamasi asmenine grožio šaltinių svarba; nepakankamas — kai grožio šaltinio svarba neapibrėžta arba pripažintas jo hedonistinis pobūdis; žemas — išvis nesugebama paaiškinti grožio šaltinio reikšmės.

3 lentelė. Vyresnių klasių mokinių grožio šaltinių prasmės suvokimo ypatumai (proc.)

Grožio šaltinis \ Prasmės suvokimo lygis	Labai aukštas	Aukštas	Nepakankamas	Žemas
	Labiausiai pripažįstamas	81 39,3	47 22,8	16 7,80
Mažiausiai pripažįstamas	21 10,2	38 18,4	70 34,0	77 37,4

Kaip matyti, daugiau nei trečdalis mokinių labiausiai pripažįstamų grožio šaltinių prasmės suvokimas yra labai aukštas ir virš penktadalio — aukštas. Šiek tiek mažiau tiriamųjų nesugebėjo pagrįsti, kodėl svarbiausiu grožio šaltiniu laiko vieną ar kitą šaltinį. Daugiau nei trečdalis mokinių nesugebėjo pagrįsti, kodėl vieną ar kitą grožio šaltinį laiko nereikšmingu, o tokį pasirinkimą pagrindė 28,6 proc. (10,2 proc. parodė labai aukštą prasmės suvokimo lygį, 18,4 proc. — aukštą). Nereikšmingo grožio šaltinio pasirinkimą dauguma grindė tuo, kad jis tiriamajam yra neaktualus arba tiesiog nemėgstamas („šia sritim visai nesidomiu“, „man tai nesuteikia jokio grožio“, „nesu šio žanro mėgėja“ ir kt.).

Apibūdindami *gamtos grožį* respondentai teigė, kad gamta yra visa ko pradžia („viskas prasideda nuo natūralios gamtos“), kad ji pati kuria grožį („natūrali gamta pati sukuria tokį grožį, kokio žmogus savo rankomis niekada neįstengs padaryti“), kad ji yra tobula („žmogus visais laikais žavėjosi natūralia gamta ir ją reiškė savo mene, mat gamta prilygsta tobulybei“, „gamta verčiausia būti grožiu“). Rezultatai atskleidžia, kad tie mokiniai, kurie išvelgia gamtos grožio prasmę, jaučia artimą ryšį su gamta. Gamtos grožio įvertinimas gali teigiamai veikti ir mokinių dvasinį tobulėjimą.

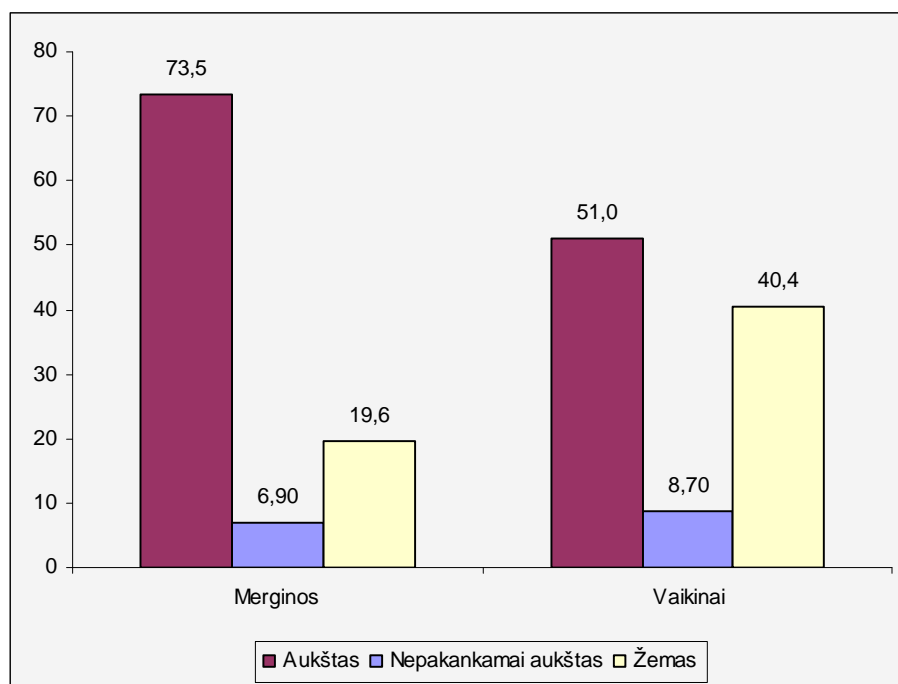
Vertindami *žmogaus vidinį grožį*, vyresniųjų klasių mokiniai teigė, kad jis atskleidžia tikrąjį žmogų („nuo žmogaus vidaus priklauso bendravimas ir jo kaip žmogaus bruožai“, „kad ir koks žmogus būtų ar ką jis sukurtų, tai jis, visų pirma, turi turėti gražų vidų“, „žmogaus vidus yra pats geriausias būdas, kuris parodo tikrąjį žmogaus vertę“). Rezultatai įtikina, kad vyresniame mokykliniame amžiuje mokiniai yra orientuoti į kitą asmenį, bendravimą su juo, tuo pačiu ir į savo vidinio grožio tobulinimą.

Vyresniųjų klasių moksleiviai *kūrybos* vertinimą grindė tuo, kad ji padeda atskleisti įvairų grožį („nes kiekvienas atskleidžia tai, ką ir laiko tikroju grožiu“, „nes per kūrybą galima išreikšti visas grožio rūšis“, „kūryba yra visko pamatas, paremtas grožiu“). Kūrybos, kaip grožio šaltinio, prasmės suvokimas gali padėti ugdyti kūrybingas asmenybes, kurios būtų nepriklausomos, plačių interesų,

pasitikinčios savimi (D.Grakauskaitė - Karkockienė, 2006). O tai skatintų visuomenės ėjimą pirmyn, į tobulėjimą.

Tyrimo rezultatai rodo, kad svarbiausių grožio šaltinių prasmę suvokia beveik du trečdaliai vyresniųjų klasių mokinių, kai tuo tarpu nesvarbiausius apibūdina mažiau nei trečdalis atsakiusių. Tokie rezultatai rodo, kad nereikšmingus dalykus šiame amžiaus tarpsnyje stengiasi nustumti į šoną ir į juos nesigilinti.

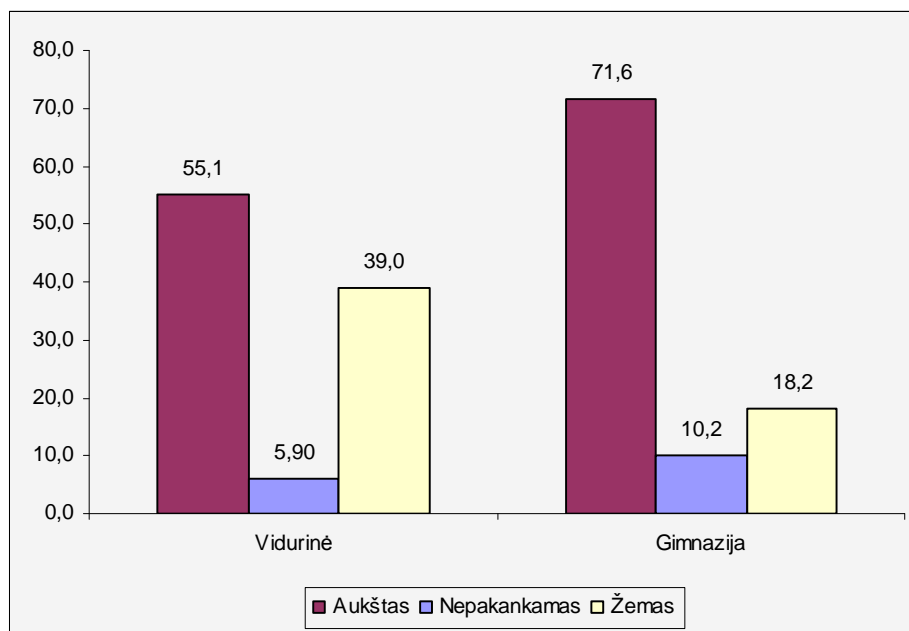
Statistinė analizė pagal lytį išryškino tam tikrus požiūrio į grožio šaltinius skirtumus. Pasirodo, kad merginos dramos teatrą laiko svarbesniu grožio šaltiniu nei vaikinai ($\chi^2 = 19,81$, $p < 0,05$). 23,0 proc. merginų teigiamai įvertino šia meno rūšį, o 11,5 proc. vaikinių šis grožio šaltinis buvo visai nesvarbus. 21,2 proc. vaikinių teigiamai įvertino architektūrą ($\chi^2 = 15,43$, $p < 0,05$) ir 20,2 proc. — kiną ($\chi^2 = 15,51$, $p < 0,05$). Architektūra teigiamai įvertino tik 8,8 proc. merginų, o kiną — vos 6,9 proc. Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp lyčių nustatytas ir suvokiant grožio šaltinių prasmę (4 pav.).

4 pav. Grožio šaltinių prasmės suvokimo ypatumų skirstinys pagal lytį (proc.)

Matyti, kad dauguma (73,5 proc.) merginų labai giliai išvelgė grožio šaltinių prasmę ir sugebėjo tai apibūdinti ($\chi^2 = 12,69$, $p < 0,05$). Kita vertus, nors pusė vaikinių pakankamai giliai suvokė grožio šaltinių prasmę, tačiau net du penktadaliai vaikinių nesugebėjo paaiškinti grožio šaltinio reikšmės, kai tuo tarpu merginų, nesugebančių išvelgti grožio prasmės buvo tik penktadalis.

Statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas ir tarp vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių skirtingose mokyklose: bendrojo lavinimo vidurinėje ir gimnazijoje (5 pav.).

5 pav. Grožio šaltinių prasmės suvokimo ypatumų skirstinys pagal mokyklos tipą (proc.)

Duomenys rodo, kad gimnazijos vyresniųjų klasių mokiniai labiau išvelgė grožio šaltinių svarbą nei bendrojo lavinimo mokyklos ($\chi^2 = 10,83$, $p < 0,05$). Gimnazijoje 71,6 proc. atsakiusių mokinių grožio prasmės suvokimo laipsnis buvo labai aukštas, o vidurinėje — šiek tiek daugiau kaip pusės. Kai tuo tarpu vidurinės mokyklos 39,0 proc., o gimnazijos — 18,2 proc. mokinių nesugebėjo apibūdinti kuo reikšmingas vienas ar kitas grožio šaltinis.

Išvados:

- Tarp svarbiausių grožio šaltinių vyresniųjų klasių mokiniai išskyrė gamtą ir žmogaus vidų. Požiūris į meną, kaip grožio šaltinį, nėra labai teigiamas, o daugiau neigiamas.
- Svarbiausių grožio šaltinių prasmę išvelgia dauguma vyresniojo amžiaus mokinių. Tačiau tų grožio šaltinių, kurių nelinkę pripažinti, nepripažinimą geba paaiškinti tik trečdalis tiriamųjų.
- Merginos ir gimnazijoje besimokantys abiejų lyčių atstovai giliau išvelgia atskirų grožio šaltinių prasmę nei vaikinai ir bendrojo lavinimo mokykloje besimokantys abiejų lyčių auklėtiniai.

2.5. Mokinių emocinių išgyvenimų, susijusių su grožiu, kryptingumas

Kaip žinia, išgyvenimai reiškiami jausmais, vertinimais. Emocija — tai dvasinė būseną, kurią sukelia pusiausvyros santykiuose su aplinka sutrikimas; smarkus jausmo išgyvenimas. Vadinasi, emocijos yra asmens santykio su tikrove atspindys. Filosofo K.Stoškaus manymu, „emocijos — tai betarpiškiausias tikrovės reiškinių žmogiško reikšmingumo, jų vertybiškumo rodiklis“ (1983, p.57). Edukologas A. Juška (1977) teigia, kad siekiant formuoti teigiamą požiūrį į grožį, privaloma projektuoti mokinių emocijas. Mat, jei asmenybė pakankamai ilgai realizuodama tą ar kitą poreikį patiria sėkmę, pasitenkinimą, poreikis virsta įpročiu.

Estetiniai išgyvenimai išreiškia grožio supratimą, aktyvina veiklą, padeda aiškiau suprasti žmogaus gyvenimo paskirtį. Jie kyla tada, kai žmogus grožisi, žavisi objektu, patiria pasitenkinimo ar herojiškumo jausmą. Estetinis išgyvenimas — tai atsakas į estetinę vertybę, t.y. estetinis vertinimas (L. Monginaitė, 2007). Šie išgyvenimai yra svarbūs, nes „jie teigiama linkme formuoja savąjį „aš“ ir laiduoja humanistinį mąstymą“ (R. A. Smith, 2000, p.46).

Vyresniųjų klasių mokiniams buvo pateikta 19 išgyvenimų. Tyrimo metu buvo pasinaudota B. Dodonovo testu. Tačiau estetiniai išgyvenimai buvo išplėsti pagal prieš tai pateiktas grožio sritis. Taip pat buvo palikti šie B. Dodonovo komunikaciniai (džiaugsmas, dėkingumo jausmas bendraujant su gerbiamais ir mylimais žmonėmis), praktiniai (džiugus susijaudinimas, pakylėjimas, susidomėjimas, kai darbas vyksta sklandžiai) ir gnostiniai (susidomėjimas, mėgavimasis kuriant ką nors naują) išgyvenimai.

Respondentai visus išgyvenimų aprašus turėjo lyginti ir suranguoti pagal jiems teikiamą pagal didžiausią malonumą. Visi respondentų atsakymai buvo suskirstyti į 7 rangus: labai aukštą — išgyvenimui skiriama 1-2 vieta, aukštą — 3-4; nelabai aukštą — 5-7; vidutinį — 8-12; nelabai žemą — 13-15; žemą — 16-17, labai žemą — 18-19. Skirdami išgyvenimui atitinkamą vietą arba rangą, mokiniai pripažino jos teikiamą malonumą. Gavus tyrimo rezultatus buvo apjungta „labai aukšto“ ir „aukšto“, bei „labai žemo“ ir „žemo“ lygmens duomenys.

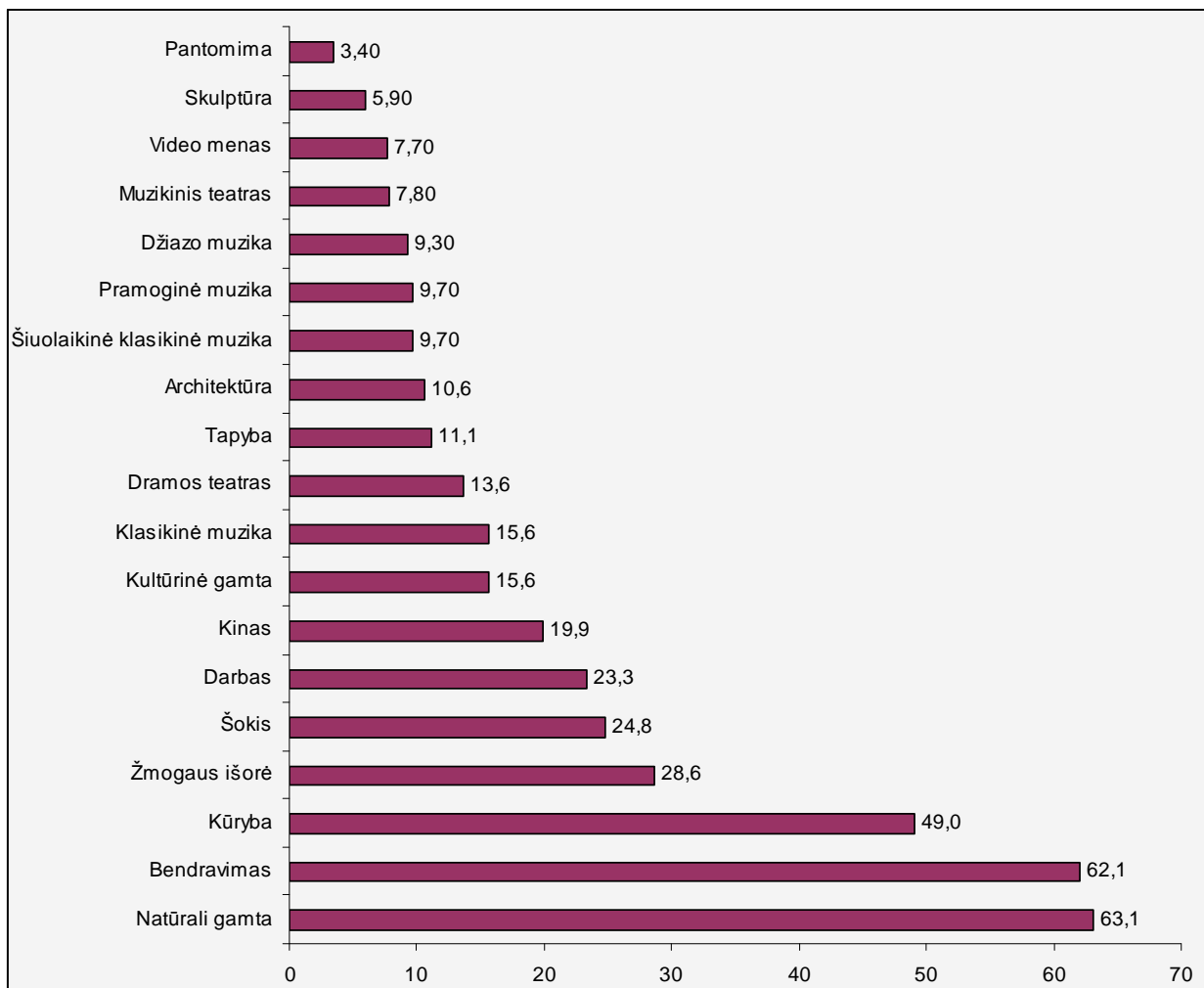
4 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių emocinių išgyvenimų kryptingumas

Išgyvenimai, susiję su grožio sritimis	Malonūs	Nelabai malonūs	Nemalonūs
Džiaugsmas, dėkingumo jausmas patiriamas bendraujant su gerbiamais ir mylimais žmonėmis.	128	22	13
	62,1	10,7	6,40
Neįprastas, paslaptingas jausmas kylantis natūralioje gamtoje	130	27	8
	63,1	13,1	3,90
Susidomėjimas, mėgavimasis kuriant ką nors nauja	101	39	17
	49,0	18,9	8,20
Džiugus jaudulys, pasitenkinimas, mėgavimasis šoku	51	50	30
	24,8	24,3	14,6
Gera savijauta, susidomėjimas, mėgavimasis stebint kiną	41	60	26
	19,9	29,1	12,6
Džiugus susijaudinimas, pakylėjimas, susidomėjimas, kai darbas vyksta sklandžiai	48	67	30
	23,3	32,5	14,6
Susidomėjimas ir savotiškai malonus jausmas matant fiziškai gražius žmones	69	45	46
	28,6	21,8	22,3
Džiugus susijaudinimas stebint tapybos darbus	23	62	38
	11,1	30,1	18,4
Savotiškai malonus jausmas būnant kultūrinėje gamtoje	32	67	39
	15,6	32,5	18,9
Gilus susidomėjimas stebint dramos spektaklius ar vaidinant dramos teatre	28	64	43
	13,6	31,1	20,9
Pakylėjimas, neįprastumas gėrintis architektūra	22	72	40
	10,6	35,0	19,4
Pakylėjimas, mėgavimasis klasikine muzika	32	47	48
	15,6	22,8	23,3
Malonus jausmas mėgaujantis muzikiniu teatru	16	62	39
	7,80	30,1	18,9
Gera nuotaika, pasitenkinimas kuriant video meną	16	75	38
	7,70	36,4	18,5
Neįprastas, nepatirtas jausmas klausantis šiuolaikinės klasikinės muzikos	20	59	44
	9,70	28,6	21,4
Malonumas, džiugesys klausantis pramoginės muzikos	20	44	64
	9,70	21,4	31,1
Susidomėjimas, pasigėrėjimas mėgaujantis skulptūra	12	57	52
	5,90	27,7	25,2
Gera nuotaika, atsipalaidavimas klausantis džiazo muzikos	17	46	80
	8,30	22,3	38,9
Savotiškai malonus jausmas dalyvaujant pantomimoje ar ją stebint	7	41	96
	3,40	19,9	46,6

Pateikti duomenys rodo, kad daugiau nei pusė atsakiusiųjų malonius išgyvenimus patiria *natūralioje gamtoje ir bendraudami*. Tai patvirtina gamtos ir žmogaus vidaus, kaip grožio šaltinių pripažinimą bei požiūrio į grožį priklausomumą nuo patiriamų išgyvenimų. *Kūryba* pusei vyresniųjų klasių mokinių suteikia malonius išgyvenimus, tačiau penktadaliui šis grožio šaltinis teikia nelabai malonius išgyvenimus. *Gražūs žmonės* malonius išgyvenimus suteikia šiek tiek daugiau nei ketvirtadaliui tiriamųjų, tačiau šiek tiek daugiau nei penktadalis respondentų malonaus jausmo matant fiziškai gražius žmones nepatiria. Pakylėjimą, kai darbas vyksta sklandžiai, patiria šiek tiek mažiau nei ketvirtadalis tiriamųjų, o beveik trečdalis — nelabai malonius išgyvenimus, susijusius su *sėkminga veikla*. M. Verthaimeris (1987) teigia, kad tarpusavio sąveika tarp žmogaus veiklos ir jos rezultatų leidžia žmogui nuolat tobulėti ir gražėti, todėl reikėtų sudaryti sąlygas mokiniams, patirti malonius išgyvenimus jų pagrindinėje — mokymosi — veikloje.

Rezultatai rodo, kad išgyvenimai susiję su *menu*: tapyba, dramos teatru, architektūra, video menu trečdaliui mokinių sukelia nelabai malonius išgyvenimus. Nemalonus išgyvenimus pantomima sukelia beveik pusei mokinių, džiaz muzika — daugiau nei trečdaliui, pramoginė muzika — šiek tiek mažiau nei trečdaliui. Kadangi, pasak J. Mureikos (1983), meno kūrinys išreikštų vertybių išgyvenimas yra glaudžiai susijęs su suvokėjo emociniu reagavimu, todėl labai svarbu atkreipti dėmesį į šias sritis ir skatinti teigiamus išgyvenimus formuojant teigiamą požiūrį į šias meno sritis.

Galima manyti, kad malonūs išgyvenimai, kuriuos teikia vienas ar kitas grožio šaltinis, parodo teigiamą mokinių požiūrį į tuos grožio šaltinius, kad jie yra pakankamai įsisažmoninti. Išgyvenimai, kurie nėra malonūs arba neapibrėžti, rodo, kad tie grožio šaltiniai mokiniams yra neaktualūs arba menkai pažįstami. Todėl, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, reikėtų plėsti mokinių akiratį, supažindinti su kuo įvairesne aplinka ir veikla, kuri neapsiribotų vien tik bendravimu, gamta ir kūryba. Antra vertus, šias sritis galima būtų panaudoti ir formuojant teigiamą požiūrį į kitus, grožio šaltinių teikiamus, išgyvenimus. Palyginus grožio šaltinių paskirstymą pagal jų sukeltus mokiniams malonius išgyvenimus, gauti tokie rezultatai (6 pav.).

6 pav. Grožio šaltinių, teikiančių malonius išgyvenimus vyresniųjų klasių mokiniams, pasiskirstymas

Taigi, pirmoje vietoje atsiduria malonūs išgyvenimai, kylantys *natūralioje gamtoje*: šiems išgyvenimams aukštą vietą skyrė beveik du trečdaliai tiriamųjų. Kadangi su gamta bendraujama beveik visu organizmu, tai buvimas gamtoje priskiriamas prie labai malonių išgyvenimų, nes gamta gali suteikti ir fizinį malonumą, ir moralinį nusiramimą. Gamtoje mokiniai gali patirti ne tik emocinį pasitenkinimą, bet ir patenkinti pažintinį interesą, juolab, kad buvimas gamtoje ir tuo mėgavimasis nereikalauja ypatingų žinių ar pastangų.

Antroje vietoje— malonūs išgyvenimai susijęs su *bendravimu*, kurį kaip malonių išgyvenimų šaltinį, pasirinko beveik du trečdaliai mokinių. T. Schibutani (1999) teigia, kad bendraujant atsiranda, formuojasi ir ugdomi jausmai, A. Lobato (2001) irgi pritaria, kad asmuo formuojasi santykiuose su

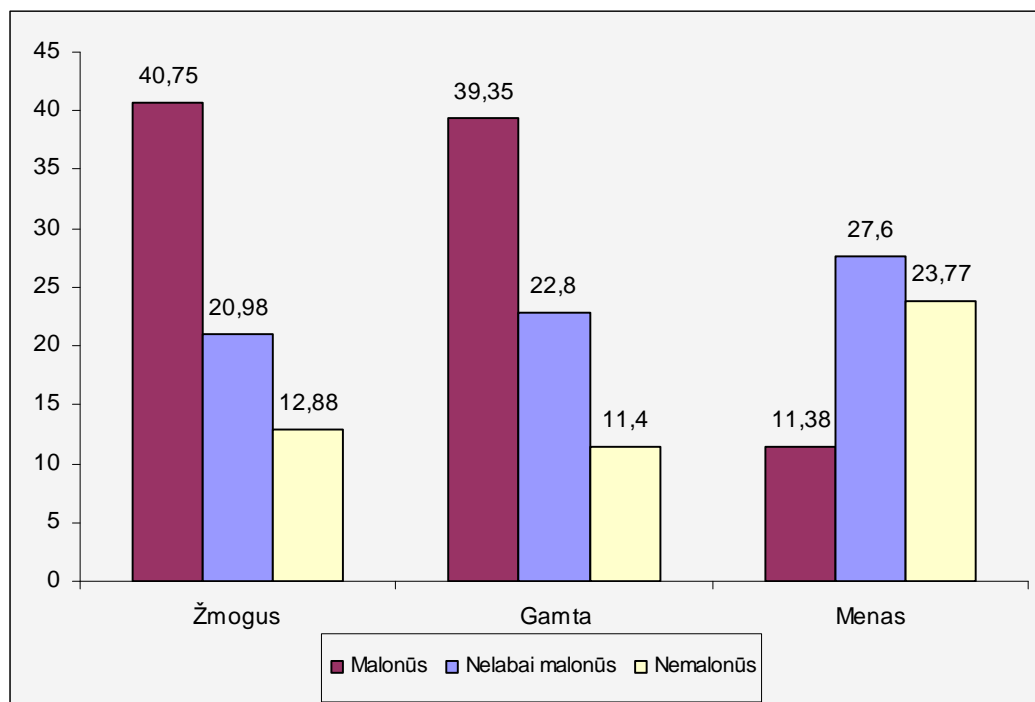
kitais, nes susitikimas auklėja. Tokį aukštą šiems išgyvenimams skirtą vertinimą galima paaiškinti psichologinėmis savybėmis, kurios būdingos vyresniam mokykliniam amžiui. R. Žukauskienė teigia, kad šiame amžiuje, mokinys „ieškodamas tapatumo, dažnai įtraukia ir kitus žmones“ (2002, p.321), nes bendraudamas su kitais, suvokdamas juos ir save, vyresniojo amžiaus mokinys susiformuoja savęs vaizdą.

Trečioje vietoje — estetiški išgyvenimai, patiriami mėgaujantis *kuriant ką nors nauja*. Šiems išgyvenimams aukštą vietą skyrė pusė tirtų mokinių. A. Agh (1984) manymu svarbiausia kūrybinės veiklos savybė yra jos gebėjimas kurti kūrybišką, mąstančią, išugdytą jausmų asmenybę. Kūrybos teikiami malonūs išgyvenimai šitai patvirtina. Tai reiškia, kad plečiasi vyresniųjų klasių mokinių interesai, mokiniai gilinaisi į įvairias tikrovės bei veiklos sritis, kuriose nori save realizuoti, ieško įvairių būdų, kurie padėtų tai įgyvendinti.

Ketvirtoje vietoje — *žmogaus išorė*, kaip malonių išgyvenimų šaltinis yra daugiau nei ketvirtadaliui vyresniųjų klasių mokinių, penktoje — *šokis ir darbas*. Malonius išgyvenimus šios grožio sritys teikia beveik ketvirtadaliui respondentų. *Kinui* skirta šešta vieta, jis malonius išgyvenimus suteikia penktadaliui mokinių. Šeštoje vietoje atsiduria malonūs išgyvenimai susiję su *dramos teatru, klasikine muzika ir kultūrine gamta* — jie malonūs šeštadaliui tirtų mokinių. *Architektūra ir tapyba* malonius išgyvenimus suteikia tik dešimtadaliui respondentų. Šių meno sričių teikiami išgyvenimai atsiduria aštuntoje vietoje.

Devinta vieta tenka estetiškiems išgyvenimams, kuriuos teikia *džiazo muzika, pramoginė muzika ir šiuolaikinė klasikinė muzika*. Matyti, kad vyresnėse klasėse įvairių stilių muzika teikia mažai malonių išgyvenimų. Dar mažiau malonių išgyvenimų teikia *video menas ir muzikinis teatras*, jie yra dešimti. Paskutinėje vietoje atsidūrė malonūs išgyvenimai susiję su *pantomima ir skulptūra*. Šie pasirinkimai rodo, kad šios meno sritys džiugius išgyvenimus, suteikia tik keletui tiriamųjų.

Norėdami gauti apibendrintą vaizdą, kokie grožio šaltiniai suteikia dažniau teigiamų, o kurie — neigiamų išgyvenimų, visos tirtos grožio sritys buvo apjungtos į tris sritis — meno, gamtos ir žmogaus (7 pav.).

7 pav. Vyresniųjų klasių mokinių išgyvenimų, pažadinamų meno, gamtos ir žmogaus, pasiskirstymas (proc.)

Duomenys rodo, kad dviem penktadaliui vyresniųjų klasių mokinių *gamtos grožis ir žmogaus grožis* sukelia malonius išgyvenimus, nors penktadaliui mokinių šie grožio šaltiniai sukelia ir nelabai džiugius išgyvenimus. *Menas* daugiau nei ketvirtadaliui respondentų sukelia nelabai malonius išgyvenimų, šiek tiek mažiau nei ketvirtadaliui — nemalonus išgyvenimus. Tai rodo, kad vyresniame mokykliniame amžiuje mokiniai yra daugiau orientuoti į tarpusavio santykius, mėgavimąsi gamta, o ne į meną. Tačiau kartu būtina skatinti teigiamą požiūrį į meną, kad mokiniai „atvertų akis į įvairesnes ir sudėtingesnes meno formas ir kad tos akys, įprasdamos matyti plačiau, giliau, padėtų atskirti pelus nuo grūdų“ (K. A. Stoškus, 1989, p.34). Kita vertus, ne tik menas formuoja žmogų, bet ir žmogus formuoja meną.

Analizuojant estetinių išgyvenimų duomenis, statistinė analizė atskleidė jų skirtumus *lyties ir mokyklos tipo* atžvilgiu. Pasirodo, daugiau merginų (36,3 proc. ir 21,6 proc.) patiria malonesnius išgyvenimus susijusius su šokiu ($\chi^2 = 25,52$, $p < 0,05$) ir dramos teatru ($\chi^2 = 31,09$, $p < 0,05$) nei vaikinai (13,4 proc. ir 5,8 proc.). Daugiau vaikinų nepatiria malonių išgyvenimų susijusių su muzikiniu teatru ($\chi^2 = 24,55$, $p < 0,05$): jiems malonesni išgyvenimai, kurie kyla matant fiziškai gražius žmones ($\chi^2 = 23,02$, $p < 0,05$). Šiuos išgyvenimus teigiamai įvertino 33,6 proc. vaikinų ir 23,6 proc. merginų.

Vidurinės mokyklos vyresnieji mokiniai (17,0 proc.) patiria daugiau malonių išgyvenimų, susijusių su klasikine muzika ($\chi^2 = 18,30$, $p < 0,05$), nei gimnazijos mokiniai (13,6 proc.). Šio tipo mokyklos mokiniams malonesni išgyvenimai, susiję su žmogaus fiziniu grožiu ($\chi^2 = 14,66$, $p < 0,05$). Juos teigiamai įvertino 33,0 proc. gimnazijos mokinių ir 25,4 proc. — bendrojo lavinimo mokyklos mokiniai. Pramoginė muzika nekelia malonių išgyvenimų vidurinės mokyklos vyresniojo amžiaus mokiniams ($\chi^2 = 17,33$, $p < 0,05$).

Išvados

- Vyresniųjų klasių mokiniai patiria malonesnius ir džiugius išgyvenimus, susijusius su tais grožio šaltiniais, į kuriuos požiūris yra teigiamas. Maloniausi išgyvenimai patiriami būnant gamtoje ir bendraujant. Nemalonių išgyvenimų mokiniams sukelia menas, o ypač pantomima ir džiazas.
- Merginos patiria šiek tiek daugiau džiugių išgyvenimų, susijusių su šokiu nei vaikinai. Vidurinės mokyklos mokiniai labiau mėgaujasi klasikine muzika, o gimnazijos — pramogine.

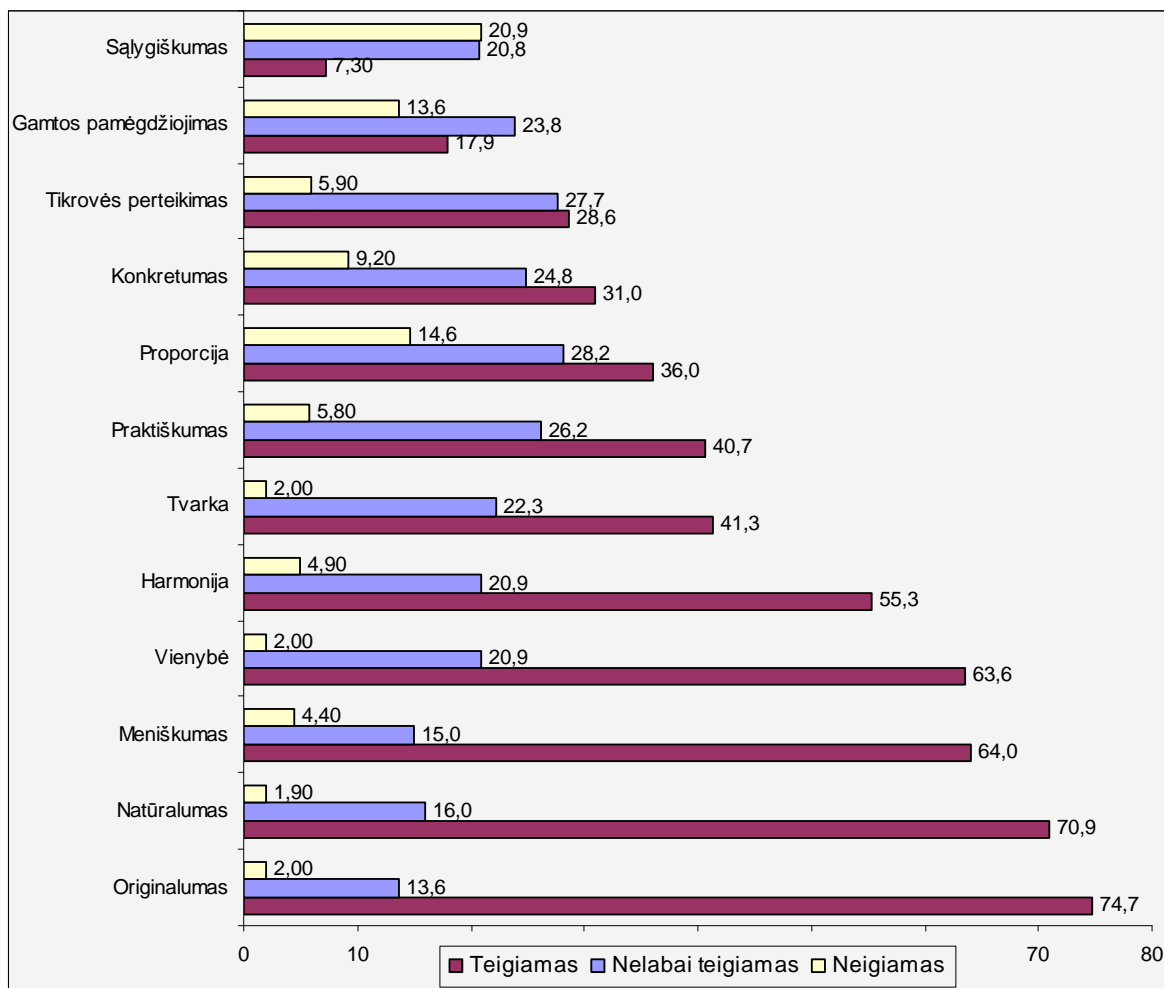
2.6. Mokinių požiūris į grožio savybes

Grožis — tai savybių derinys, keliantis malonumą ar pasigėrėjimą. Č.Ogdenas ir A.Ričardas teigia, kad „viskas gražu — kas atskleidžia tiesą, gamtos dvasią, idealą, universalumą, tipiškumą“ (1980, p.153). Grožis kyla iš darnos, harmonijos, tobulumo, jis pasižymi tuo, kad stebina ir kelia pasigėrėjimą.

Norinti išsiaiškinti vyresniųjų klasių mokinių požiūrį į tam tikras grožio savybes, kriterijumi buvo laikytas grožio savybių pripažinimo laipsnis pagal tiriamajam teikiamą malonumą ar pasigėrėjimą. Grožio savybės buvo atrinktos remiantis analizuota filosofine literatūra.

Respondentai kiekvieną pateiktą grožio savybę turėjo įvertinti pagal pateiktą 7 balų skalę: jei tiriamasis nurodydavo, kad ta ar kita grožio savybė jam suteikia labai didelį pasitenkinimą ar malonumą, tai pripažinimo laipsnis laikytas labai aukštu, išreiškiančiu labai teigiamą požiūrį, didelį — aukštu (teigiamą), nelabai didelį — nelabai aukštu (nelabai teigiamą), negalėdavo tiksliai nusakyti — neapibrėžtu (nei teigiamas, nei neigiamas), nelabai mažą — nelabai žemu (nelabai neigiamą); nesuteikia malonumo — žemu (neigiamą); visiškai nesuteikia malonumo — labai žemu (labai neigiamą).

Sujungus „labai aukšto“ ir „aukšto“ ir „labai žemo ir žemo“ lygmens duomenis, gauti tokie rezultatai (8 pav.).

8 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į grožio savybes (proc.)

Duomenys rodo, kad dauguma (74,7 proc.) vyresniųjų klasių mokinių požiūris į *originalumą* yra teigiamas. Tarptautinių žodžių žodyne (www.zodynas.tk) originalumas apibrėžiamas, kaip tikrumas, savotiškumas, nepanašumas į kitus, retai pasitaikantis; keistas, ekscentriškas. Šios savybės pripažinimas rodo, kad vyresnieji mokiniai pripažįsta naujoves ir jų nebijo. Originalumas yra ir viena iš kūrybiškumo apraiškų. Tai patvirtina kūrybos kaip grožio šaltinio svarbą tiriamiesiems.

Kita grožio savybė, sulaukusi teigiamo vyresniųjų mokinių įvertinimo, yra *natūralumas*: tai paprastumas, nedirbtinumas, dažnai siejamas su gamta, tikrovės atitikimu. Dauguma mokinių (70,9 proc.) išreiškia šios grožio savybės pripažinimą. Vadinasi, vyresniųjų klasių mokiniai vertina natūralaus grožio šaltinį — gamtą.

Meniškumą ir vienybę, kaip grožio savybes, pripažino du trečdaliai respondentų. Meniškumas atspindi kūrybinį tikrovės perteikimą, vaizdingumą, meistriškumą. Nors pats menas vyresniųjų klasių mokiniams neteikia didelio malonumo, tačiau meniškumas, kaip grožio savybė, pakankamai aukštai vertinamas. Tai leidžia manyti, kad vyresniųjų klasių mokiniai meniškumą gali išvelgti kituose grožio šaltiniuose, kuriuos jie vertina daug aukščiau už patį meną.

Vienybė, dabartinės lietuvių kalbos žodyne aiškinama kaip vieningumas, bendrumas, visiškas sutapimas, kaip vidinis ryšys, glaudumas, sutarimas, solidarumas. Šią savybę galima priskirti prie žmogaus grožio, tai dar kartą patvirtina žmogaus, kaip grožio šaltinio, svarbą. Tai patvirtina, jau anksčiau aptartus tyrimo rezultatus, susijusius su žmogaus grožiu, kurį vyresniųjų klasių mokiniai apibūdino kaip labai svarbų grožio šaltinį.

Dar viena grožio savybė, kurią palankiai įvertino daugiau kaip pusė atsakiusiųjų, yra *harmonija*, išreiškianti visumos ir jos dalių darną, vidaus ir išorės, turinio ir formos atitikimą. Ši savybė gamtoje pasireiškia per įvairių peizažo dalių sujungimą į vieną. A.Natevas (1980) harmoniją žmogaus grožyje apibūdina kaip tam tikru santykiu ir tam tikromis sąlygomis ryškiausiai išreiškiamą dvasinį bei fizinį žmogaus gyvybingumą, jo rūšinę esmę. Mene harmonija pasireiškia per idėjos, menininko meistriškumo ir formos darną. Harmonijos, kaip vertinamos grožio savybės, pasirinkimas rodo, kad šią savybę vyresniųjų klasių mokiniai gali išvelgti įvairiose grožio srityse, t.y. jei ją vertina vienoje grožio srityje, tai ją gali pastebėti ir kitoje.

Praktiškumą, tvarką ir proporciją teigiamai įvertino virš trečdalis vyresniųjų klasių mokinių. Toks vertinimas gali rodyti, kad mokiniai grožio nesieja su tvarkingumu, aiškumu, tikslumu. *Konkretumas ir tikrovės perteikimas* sulaukė mažiau nei trečdalis tiriamųjų vertinimo. Rezultatai rodo, kad mokiniai nesutinka su tuo, kad grožis visuomet konkretus, tai kas vienu aspektu ir tam tikromis sąlygomis gražu, pasikeitus sąlygoms ir pažiūrėjus kitu aspektu, gali pasirodyti bjauru (A. Natevas, 1980).

Mažiausiai palankumo sulaukė *gamtos pamėgdžiojimas* (17,9 proc.) ir *sąlygiškumas* (7,30 proc.). Šių savybių menkas pripažinimas gali rodyti tai, kad mokiniai pripažįsta grožio pasireiškimą įvairiomis sąlygomis.

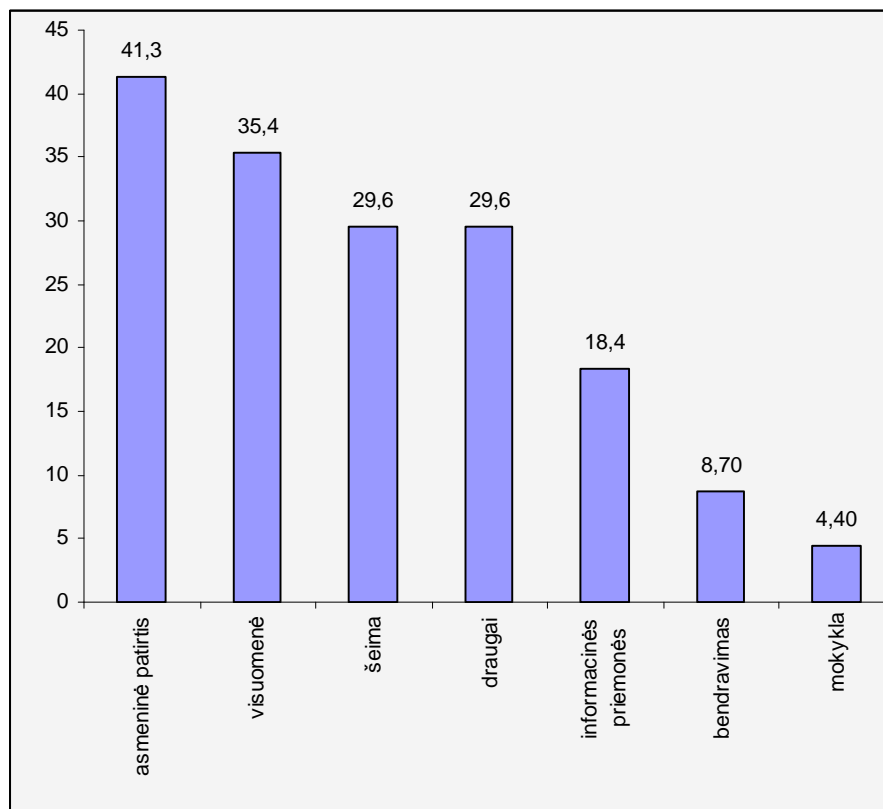
Išvados

- Tyrimo duomenys atskleidė, kad vyresnieji mokiniai daugiau gėrasi originalumu, natūralumu, meniškumu, vienybe ir harmonija, o nelabai — sąlygiškumu, gamtos pamėgdžiojimu ir tikrovės perteikimu. Teigiamas mokinių požiūris į atskiras grožio savybes liudija jų požiūrio į grožį platumą.

3. VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ POŽIŪRIS Į VEIKSNIUS, TURINČIUS ĮTAKOS GROŽIO PAŽINIMUI

3.1. Grožio pažinimą sąlygojančių veiksnių paieška

Kaip jau buvo minėta, tiriant vyresniųjų mokinių požiūrį į grožį, buvo gilintasi ir į sociopedagoginius veiksnys, galinčius turėti įtakos požiūriui į grožį. Veiksnyms buvo suvokiamas kaip tam tikra priežastis, skatinanti keistis. Norinti išsiaiškinti, kas, mokinių nuomone, daugiausia padeda suprasti grožį, buvo pateiktas klausimas: „Kaip Jums atrodo, kas turi daugiausia įtakos Jūsų grožio supratimui?“ (9 pav.).

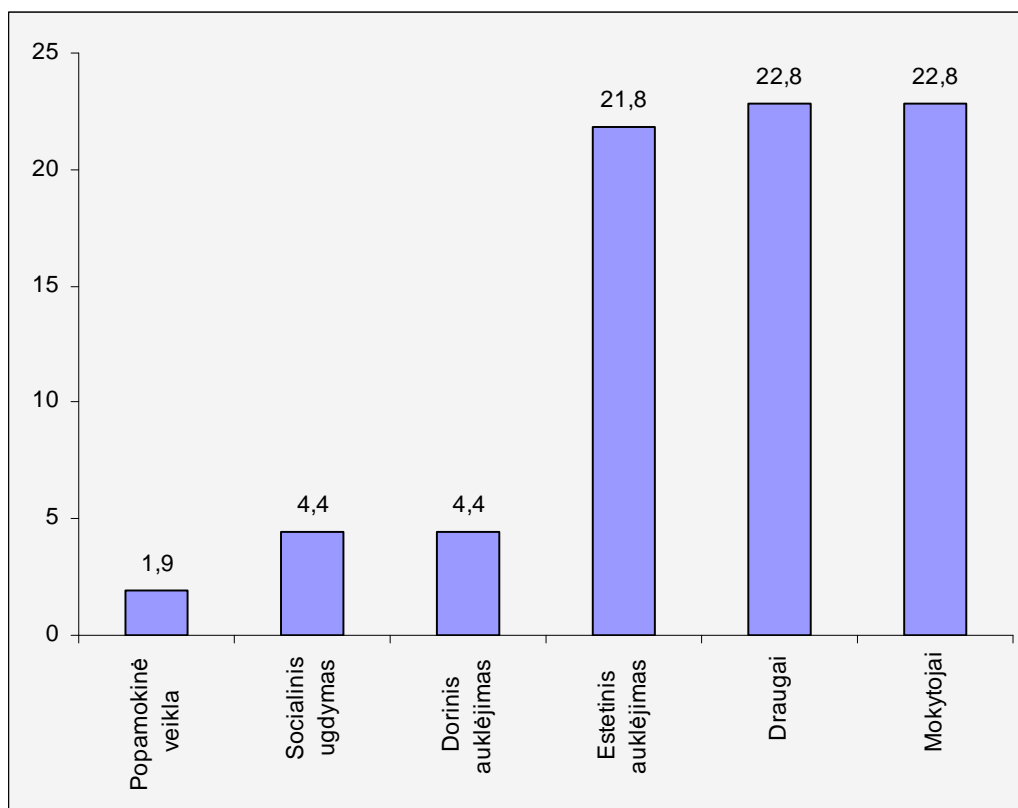
9 pav. Veiksniai, turintys įtakos vyresniųjų klasių mokinių grožio supratimui (proc.)

Remiantis mokinių atsakymais, 41,3 proc. atsakiusių išskyrė *asmeninę patirtį* kaip turinčią didelės įtakos grožio supratimui. Tai galima pagrįsti tuo, kad vyresniame mokykliniame amžiuje bandoma „savarankiškai vertinti aplinkos reiškinius, susidaryti savo nuomonę įvairiais klausimais“ (V. Rajeckas, 1995, p.53).

Daugiau nei trečdaliui respondentų didelės įtakos grožio supratimui turi *visuomenė*, jos vertybės, pažiūros. Taigi, vyresniojo mokyklinio amžiaus mokiniams yra svarbi aplinkinių nuomonė, vertinimai, nes norėdami išvengti jos nepritrimo, jie stengiasi atitikti socialinius standartus.

Šeimos ir draugų įtaka yra vienodai svarbi, nes šiuos veiksnius įvardino beveik trečdalis ištirtų mokinių. Vyresnėse klasėse mokiniai pereina nuo sąjungos su šeima prie stipresnių ryšių su bendraamžiais. Rezultatai rodo, kad šio amžiaus mokiniai pripažįsta, kad šeima turi ne mažiau įtakos grožio supratimui už draugus. Tai gali rodyti tam tikrą tiriamųjų brandumą.

Mokyklą, kaip svarbiausią veiksnį, formuojantį supratimą apie grožį įvardino tik 4,4 proc. respondentų. Vadinasi, nors viena iš mokyklinio ugdymo vertybinių nuostatų — puoselėti estetinę nuostatą į meno kūrinius, gamtą, sukurtą aplinką ir gyvenamosios bei darbo vietos tvarkymą, žmonių tarpusavio santykius ir bendravimą (Bendrosiose Lietuvos ugdymo programose, 2003), tačiau rezultatai rodo, kad ši nuostata nėra tinkamai realizuojama. Kartu bandyta išsiaiškinti, *kas gi mokykloje gali turėti daugiausia įtakos mokinių grožio supratimui*. Todėl vyresniesiems mokiniams buvo pateiktas klausimas: „Kas mokykloje padeda Jums suprasti grožį?“ (10pav.).

10 pav. Mokyklos veiksniai, turintys įtakos vyresniųjų mokinių grožio supratimui (proc.)

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad daugiau kaip trečdalis mokinių teigė, kad niekas mokykloje jiems nepadedą pažinti ir suprasti groį. Tai gali reikšti, kad mokykloje mokiniai nepatiria malonių išgyvenimų, susijusių su groiu, kurie padėtų formuoti teigiamą požiūrį į groį.

Mokinių nuomone, daugiausia mokykloje juos skatina pažinti ir suprasti groį *mokytojai, draugai ir estetiški auklėjimas*. Mokytojai mokinį ugdo savo asmenybe, elgesio pavyzdžiu, intelektu, sugebėjimais, tai labai įpareigoja mokytoją. Tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojas nėra labai autoritetinga asmenybė požiūriu į groį formavimo klausimu.

Bendrosiose programose (2003) estetiški ugdymas įvardintas kaip vienas ugdymo dalių, kuriuo siektina sudaryti sąlygas mokiniams groiu praturtinti savo gyvenimą. Tačiau jo įtaką įvardino tik penktadalis mokinių. Mokinių nuomone, mokykloje organizuojama popamokinė veikla irgi nedaug padeda pažinti ir suprasti groį (tik dešimtadaliui mokinių), nors ši veikla „yra prieinamiausias būdas išugdyti augančios kartos estetinį skonį“ (M. Barkauskaitė, 2001, p.57).

Analizuojant veiksnių, padedančių pažinti ir suprasti groį, duomenis, statistinė analizė atskleidė tam tikrus *lyties ir mokyklos tipo* įtakos skirtumus. Rezultatai rodo, kad merginoms (39,2 proc. ir 12,7 proc.) didesnę įtaką nei vaikinams (20,2 proc. ir 4,8 proc.) grožio supratimui turi šeima ($\chi^2 = 8,941$, $p < 0,05$) ir bendravimas ($\chi^2 = 4,07$, $p < 0,05$). Daugiau vaikinių teigė, kad niekas ($\chi^2 = 6,12$, $p < 0,05$) neturi įtakos formuojant požiūrį į groį. Merginoms estetiški auklėjimas ($\chi^2 = 6,78$, $p < 0,05$) yra svarbesnis veiksnys nei vaikinams.

Gimnazijos mokiniams (50,0 proc. ir 25,5 proc.) visuomenė ($\chi^2 = 5,41$, $p < 0,05$) ir šeima ($\chi^2 = 6,99$, $p < 0,05$) turi daugiau įtakos nei vidurinės mokyklos tiriamiesiems (33,9 proc. ir 11,0 proc.), tačiau bendravimas ($\chi^2 = 4,6$, $p < 0,05$) gimnazijoje (1,1 proc.) yra mažiau svarbus nei vidurinėje mokykloje (7,6 proc.).

Išvados:

- Vyresniųjų klasių mokiniai svarbiausiais veiksniais, kurie turi įtakos grožio supratimui, įvardino asmeninę patirtį ir visuomenę. Mokykla nebuvo tarp svarbiausių veiksnių, skatinančių teigiamą požiūrį į groį. Kita vertus, svarbus vaidmuo mokykloje buvo teikiamas mokytojams ir draugams, o mažiau svarbus — popamokinei veiklai.

3.1.1. Mokinių tarpusavio santykiai mokykloje

Mokinių įvardinti veiksniai atskleidė, kad didelės įtakos grožio supratimui turi *draugai, šeima ir visuomenė*. Nors mokytojai turi mažiau įtakos, tačiau jie yra vieni iš svarbiausių veikėjų, kurie ugdo mokinius. Žmogaus santykiai yra aktyvūs, pasirinktiniai, visuomeniškai pagrįsti ryšiais su aplinka. Asmenybės vystymąsi sąlygoja kitų individų, su kuriais jis tiesiogiai ar netiesiogiai bendrauja, vystymasis. Tarpasmeniniai santykiai nusako abipuses individų, užmezgusių ilgalaikius kontaktus, orientacijas, kurios atsiranda ir formuojasi. A. Lobato (2001) manymu, asmuo formuojasi tokiuose santykiuose, kuriuose vyksta abipusis bendravimas, kai yra kažkas duodama ir kažkas gaunama.

Tiriant mokinių *požiūrį į tarpusavio santykius*, buvo žiūrima į vyresniųjų klasių mokinių santykius su draugais, mokytojais, mokykla, kitų žmonių santykius su jais. Vertinimo *kriterijumi* laikytas požiūrio palankumas, grindžiamas tarpusavio santykių humaniškumu. Šiame tyrime humaniškumui buvo priskirtos šios savybės: pasitikėjimas, jautrumas, atvirumas, neabejingumas. Tyrimo metu buvo pateikti teiginiai, atspindintys šias savybes. Jie buvo atrinkti iš Šutco tarpusavio santykių klausimyno. Apie šiuos teiginius mokiniai turėjo pareikšti savo požiūrį. Buvo išskirti 7 lygiai. Jei tiriamasis visiškai sutikdavo su jam pateiktu teiginiu apie tarpasmeninius santykius, tai jo požiūris buvo laikomas labai teigiamu; jei sutikdavo — teigiamu; iš dalies sutikdavo — nelabai teigiamu; sunku pasakyti — neapibrėžtu; iš dalies nesutikdavo — nelabai neigiamu; nesutikdavo — neigiamu; visiškai nesutikdavo — labai neigiamu. Siekiant nustatyti atskirų santykių tipų ryšį su grožiu, tyrimo metu mėginta nustatyti jų koreliacinius ryšius su visais minėtais požiūrio į grožį aspektais.

Atlikus požiūrio į savo santykius ir požiūrio į grožio šaltinius koreliacinę analizę, gauti tokie rezultatai (5 lentelė).

5 lentelė. Vyresniųjų požiūrio į santykius ir požiūrio į grožio šaltinius sąsajos

Santykiai \ Grožio šaltiniai:									
	Šokis	Muzikinis teatras	Pantomima	Tapyba	Dramos teatras	Skulptūra	Video menas	Žmogaus vidus	Pramoginė muzika
Su draugais	,202	-,141			,204				
Su pedagogais		,178		-,154					
Su mokykla									-,155
Su kitais žmonėmis						-,194	,179		
Kitų žmonių su mokiniais	,159		,152					,155	

Matyti, kad *santykiai su draugais* turi sąsajų su požiūriu į šokį ir dramos teatrą bei turi atvirkštinių ryšių su požiūriu į muzikinį teatrą. *Santykiai su pedagogais* turi sąsajas su požiūriu į muzikinį teatrą ir atvirkštinių ryšių su tapyba. *Santykiai su mokykla* turi atvirkštinių sąsajų tik su požiūriu į pramoginę muziką. *Santykiai su kitais* sąveikauja su požiūriu į video meną ir turi atvirkštinių ryšių su skulptūra. Kitų žmonių santykiai su mokiniais turi sąsajas su požiūriu į šokį, pantomimą, žmogaus vidų.

Santykių ir teigiamų išgyvenimų, susijusių su grožiu, koreliacinė analizė taip pat išryškino kai kuriuos jų tarpusavio ryšius (6 lentelė).

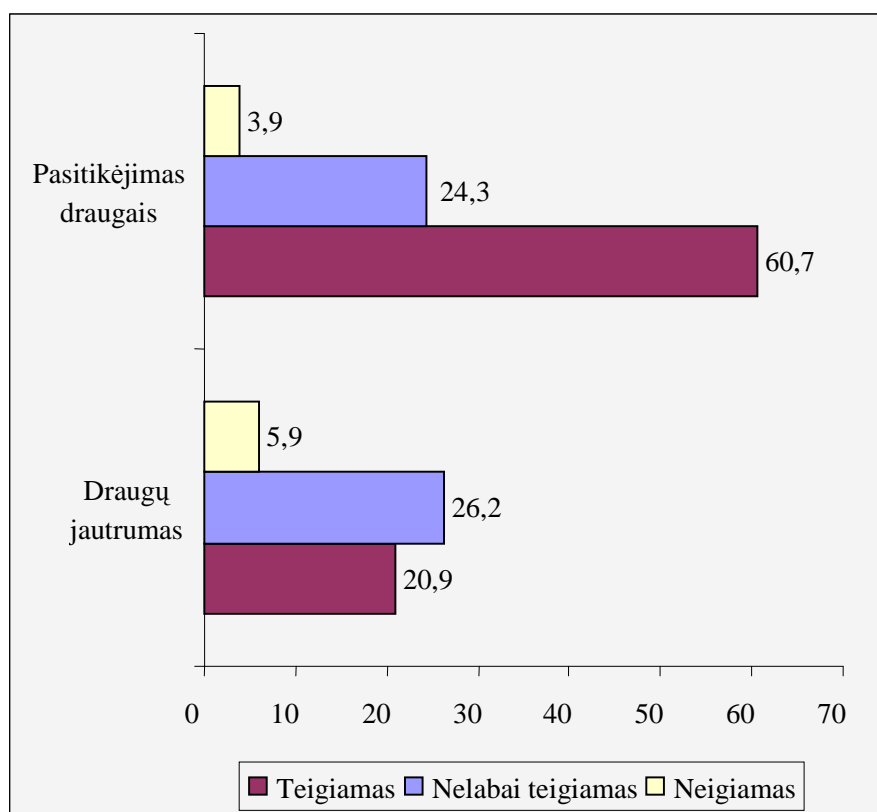
6 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių santykių ir estetinių išgyvenimų tarpusavio sąsajos

Santykiai / Teigiami išgyvenimai susiję su:	Gamta	Šiuolaikinė klasikinė muzika	Pramoginė muzika	Šokiu	Pantomima	Muzikiniu teatru	Dramos teatru	Video menu	Kinu	Bendravimu	Kūryba
Su draugais	-,153	-,141		,210		,198	,206				
Su pedagogais		,163			,155	,233					
Su mokykla			-,183					,156		,137	-,149
Su kitais žmonėmis					-,186						
Kitų žmonių su mokiniais					,143		,163		,172		

Požiūris į malonius išgyvenimus, susijusius su grožiu, kaip ir požiūris į grožį, labiausiai siejasi su *santykiais su draugais*. Santykiai su draugais turi sąlytį su estetiniais išgyvenimais, kuriuos sukelia šokis, muzikinis teatras, dramos teatras. Išgyvenimus, patiriamus gamtoje bei klausantis šiuolaikinę muziką ir santykius su draugais sieja atvirkštinis ryšys. *Santykiai su pedagogais* siejasi su mėgavimusi šiuolaikine klasikine muzika, pantomima ir muzikiniu teatru. *Santykiai su mokykla* turi sąsajų su maloniais išgyvenimais, kurie kyla mėgaujantis video menu ir bendraujant su žmonėmis, o mėgavimasis pramogine muzika ir kūryba tu atvirkštinių ryšių su požiūriu į mokykla. *Santykius su kitais žmonėmis* bei mėgavimąsi pantomima sieja tik atvirkštinis ryšys. Kitų žmonių santykiai su mokiniais siejasi su žavėjimusi pantomima, dramos teatru ir kinu.

Gavus tyrimo rezultatus, buvo apjungta „labai teigiamo ir teigiamo“ bei „labai neigiamo ir neigiamo“ lygmens duomenys.

Vyresnėse klasėse labai svarbus ir reikšmingas yra draugystės poreikis. Nuo to, kaip mokiniai patenkina bendravimo su draugais poreikį, priklauso kaip formuojasi asmenybė, kokios yra jos pažiūros. Norinti išsiaiškinti, kaip savo santykius su draugais vertina vyresniųjų klasių mokiniai, buvo paprašyta įvertinti pasitikėjimą savo draugais ir draugų jautrumą (11 pav.).

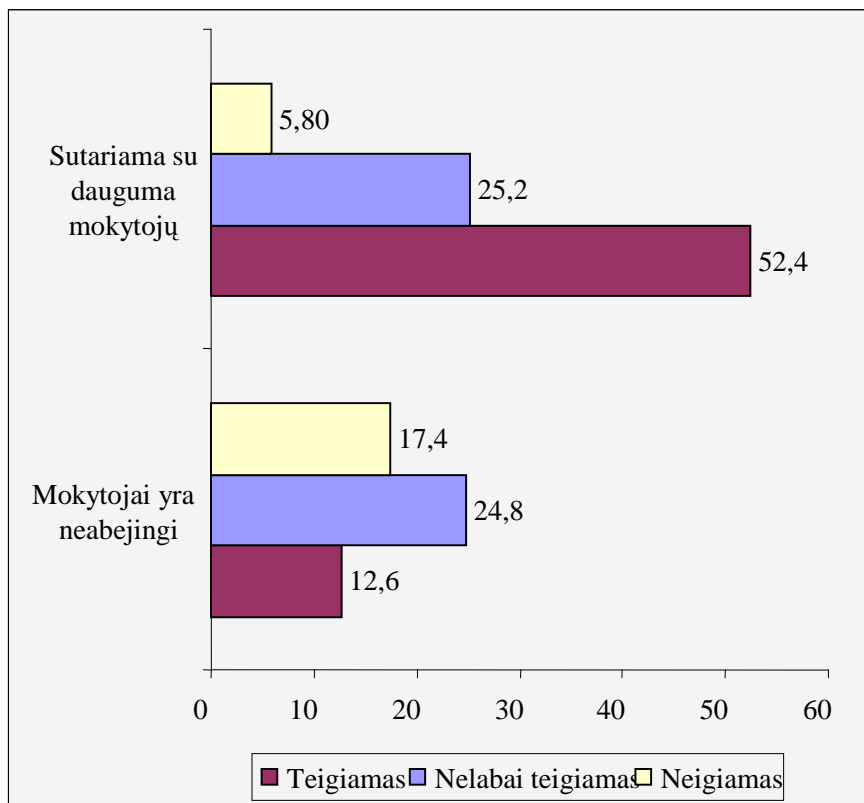
11 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į santykius su draugais

Gauti rezultatai rodo, kad savo draugais pasitiki apie du trečdalius vyresniųjų mokinių, tačiau ketvirtadalis nelabai jais pasitiki. Tuo tarpu mokslinėje literatūroje (R. Žukauskienė, 2002; M. Barkauskaitė, 2001) pabrėžiama, jog ankstyvojoje jaunystėje svarbiausias draugystės požymis yra abipusis pasitikėjimas, nes pasitikėdami savo draugais, mokiniai to paties tikisi ir iš jų.

Taip pat reikėtų susirūpinti, kad tik penktadalis mokinių patvirtino, kad draugai yra jautrūs. R. Žukauskienė (2002) jautrumą priskyrė prie pagrindinių draugo savybių, būdingų vyresniame mokykliniame amžiuje. „Juo jautresnė asmenybė, juo lengviau su ja kontaktuoti, bendrauti“ (L. Jovaiša, 1995, p.69). M. Barkauskaitės (2001) tyrimo rezultatai parodė, kad mokiniai jautrumą

priskyrė prie teigiamų savybių, o E. Martišauskienės (2004) tyrimo rezultatai atskleidė, kad paaugliams labiausiai trūksta jautrumo.

Didelę auklėjamąją įtaką turi pedagoginio proceso metu tarp *ugdytojų ir ugdytinių* atsirandanti *tarpusavio sąveika*. O tai priklauso nuo mokytojų ir mokinių tarpusavio sutarimo (12 pav.).

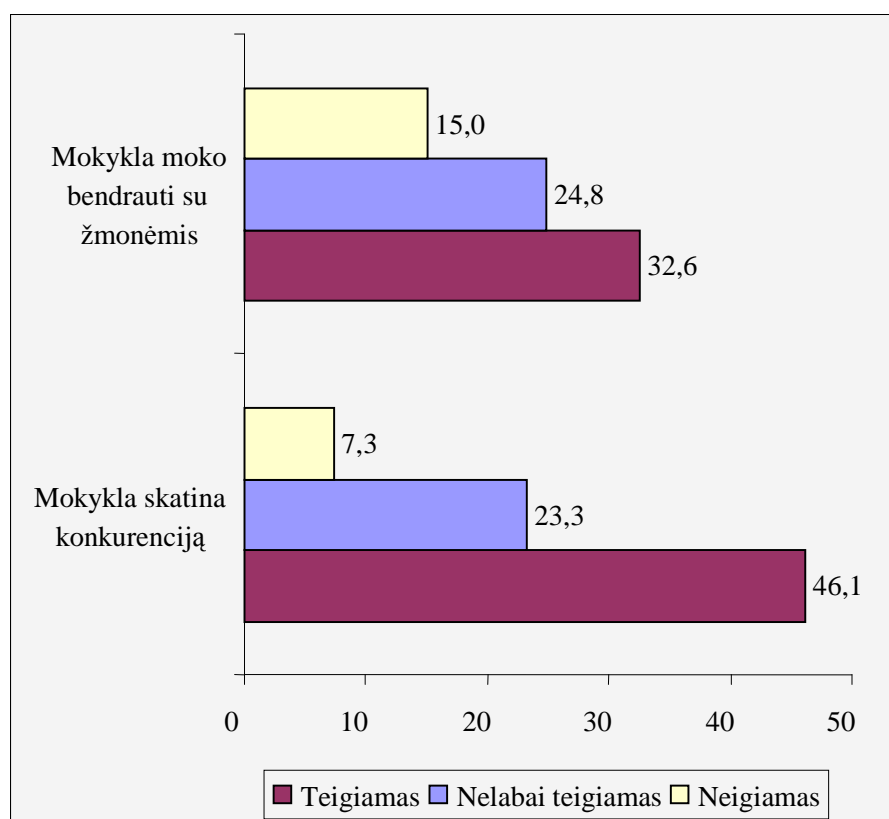
12 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į santykius su pedagogais

Rezultatai rodo, kad šiek tiek daugiau nei pusė mokinių sutaria su dauguma mokytojų. Dar ketvirtadalis mokinių nelabai sutaria su mokytojais, todėl reikėtų skatinti gerus santykius tarp mokytojų ir mokinių. Geri tarpusavio santykiai formuojasi tada, kai „abu asmenys yra visiškai laisvi, laisvai išreiškia savo esmę, savo mintis ir norus“ (G. Butkienė, 1993, p. 276). Teigiamas požiūris į gerus santykius su mokytojais gali rodyti tai, kad mokiniai jaučiasi lygiateisiais bendravimo dalyviais su mokytojais, pasitiki jais, jaučia pagarbą.

Nors mokiniai ir sutaria su mokytojais, tačiau tik šiek tiek daugiau nei dešimtdalis jaučia mokytojų neabejingumą jiems. Daugiau nei trečdalis neturi apibrėžtos nuomonės šiuo klausimu. Tai gali rodyti, kad nors mokiniai ir sutaria su dauguma mokytojų, tačiau dar nėra artimo bendravimo, kad

bendravimas yra daugiau formalus. V. Aramavičiūtės (2005) tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad santykiai su pedagogais vyresniame mokykliniame amžiuje yra palaikomi labiau išorinių, o ne vidinių dalykų.

Be abejo, požiūrio į grožį formavimuisi didelės įtakos turi ir *mokykla*, besirūpinanti mokinių bendravimo kultūra, ryšiais su visuomene (13pav.).

13 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į mokyklą

Beveik pusė atsakiusiųjų teigė, kad mokykla skatina konkurenciją, t.y. varžymąsi, rungtyniavimą, kai norima pasiekti tą patį tikslą. Tačiau ryškiausi gražios asmenybės bruožai daugiausia išsivysto per bendravimą ir atsakomybės pasidalijimą. Šie principai gali būti pažeisti, jei mokiniai išmoksta žiūrėti į kitą žmogų pirmiausia kaip į konkurentą, nes jie privalo nuolat būti įrodinėti, kad yra geresni už kitus. Konkurencijos skatinimą patvirtina ir tai, kad tik trečdalis mokinių sutiko su tuo, kad mokykla moko bendrauti su žmonėmis. Tai rodo, kad mokykloje reikėtų tobulinti bendravimą,

nes bendraudami vyresniųjų klasių mokiniai nagrinėja ir sprendžia savo bei visuomenės gyvenimo problemas, todėl gali formuoti savo vertybių sistemą (M. Barkauskaitė, 2003).

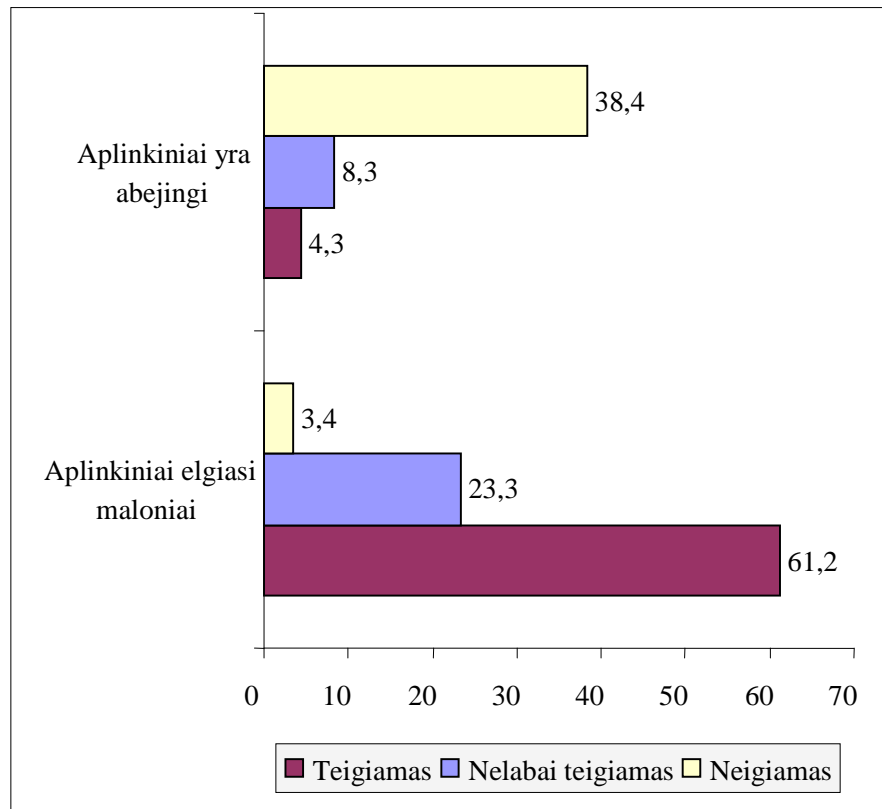
Analizuojant tarpasmeninių santykių duomenis, statistinė analizė atskleidė tam tikrus požiūrio į mokyklą skirtumus, priklausomus nuo *mokyklos tipo* (7 lentelė).

7 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į santykius skirtumai pagal mokyklos tipą

Santykių vertinimo požiūris	Gimnazija			Vidurinė mokykla			χ^2
	teigiamas	nelabai teigiamas	neigiamas	teigiamas	nelabai teigiamas	neigiamas	
Mokytojai yra neabejingi	8 9,10	43 48,9	16 18,2	18 15,3	34 28,8	20 17,0	13,20 p < 0,05
Mokykla skatina konkurenciją	44 50,0	15 17,0	1 1,10	51 43,3	20 16,9	14 11,8	17,22 p < 0,05

Gauti rezultatai parodė, kad mokytojai, mokinių nuomone, abejingesni yra gimnazijoje, nes tik 9,1 proc. patvirtino, kad mokytojai jiems yra neabejingi, o beveik pusė pareiškė neapibrėžtą nuomonę. Taip pat gimnazijoje labiau skatinama konkurencija: pusė gimnazijos vyresniųjų klasių mokinių teigė, kad mokykla skatina konkurenciją. Nors beveik pusė vidurinės mokyklos mokinių taip pat tą patvirtino, tačiau nepritariančių šiai nuomone šio tipo mokykloje buvo 11,8 proc., o gimnazijoje - vos 1,1 proc. Šie rezultatai gali rodyti, kad gimnazijoje mokytojai yra labiau orientuoti į rezultatus, o ne į bendravimą su mokiniais.

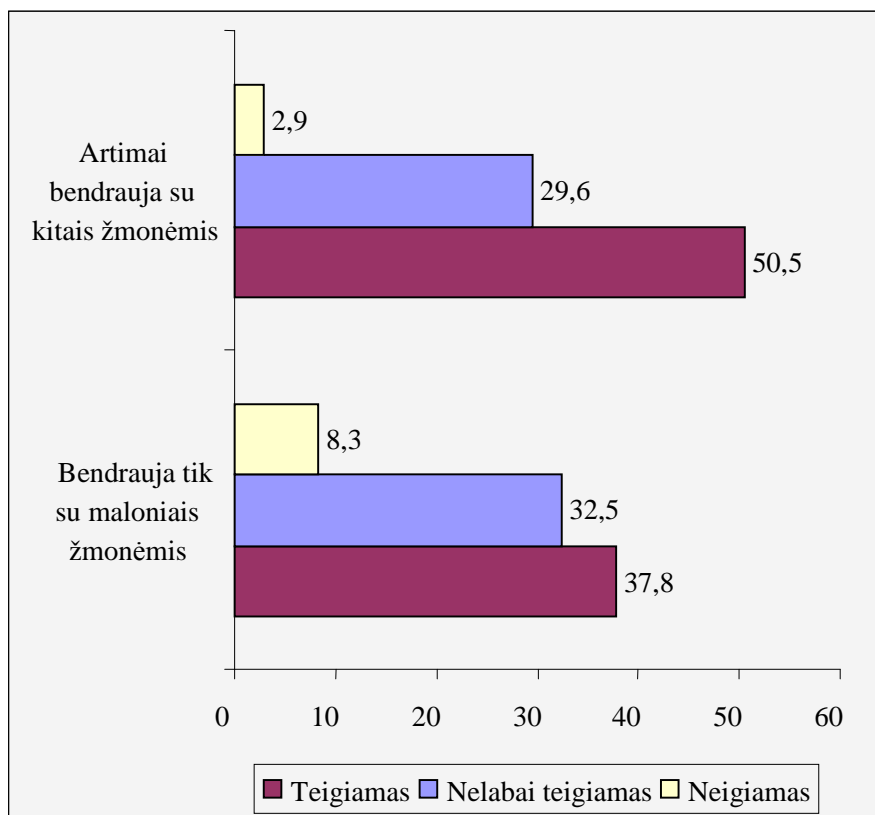
Mokiniai bendrauja ne tik su draugais, mokytojais, bet *ir su kitais žmonėmis*, kurie nėra tokie artimi, bet turi įtakos požiūrio į grožį formavimuisi. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kaip vyresnieji mokiniai vertina kitų žmonių santykius su savimi.

14 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į kitų žmonių santykius su jais

Maždaug du trečdaliai mokinių teigė, kad kiti su jais elgiasi dėmesingai. Daugiau ne trečdalis mokinių neigė, kad aplinkiniai yra abejingi, beveik tiek pat negalėjo to tiksliai įvertinti. Tai gali rodyti, kad mokiniams dar sunku įvertinti kitų santykį su jais, kadangi jį „lemia paties individo vidinė būseną, jo intelektualinės ar emocinės, charakterio nuostatos, įvairūs motyvaciniai dariniai“ (L. Jovaiša, 1995, p.11).

Taip pat bandyta išsiaiškinti, kaip ir su kokias žmonėmis mokiniai *daugiausia linkę bendrauti* (15 pav.).

15 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į santykius su kitais žmonėmis

Pusė mokinių tvirtino, kad jie artimai bendrauja su kitais žmonėmis, o tai rodo mokinių atvirumą. Daugiau nei trečdalis atsakiusių teigė, kad jie bendrauja tik su maloniais žmonėmis. Tai gali rodyti, kad mokiniai stengiasi bendrauti su įvairiais žmonėmis, net ir su tais, kurie nėra visai malonūs. Tai jau gali būti brandžios asmenybės požymis.

Išvados:

- Požiūris į grožį ir jo teikiamų malonių išgyvenimų kryptingumas turi daugiausia sąsajų su santykiais su draugais, pedagogais ir mokykla. Santykiai su kitais žmonėmis turi mažiausiai sąsajų su požiūriu į grožį ir jo teikiamus džiugius išgyvenimus.
- Nors vyresniųjų klasių mokiniai pasitiki savo draugais, tačiau tik penktadalis teigė, kad jų draugai yra jautrūs. Mokiniai su aplinkiniais žmonėmis stengiasi užmegzti ir palaikyti teigiamus santykius.

- Nors daugiau kaip pusė vyresniųjų mokinių sutaria su dauguma mokytojų, tačiau vis tiek dalis (apie 17 proc.) mokinių jaučia mokytojų abejingumą. Mokinių manymu, mokykla labiau skatina konkurenciją, o ne moko bendradarbiauti.

3.1.2. Mokinių įsitraukimas į meninę veiklą

Veikla — svarbiausia žmogaus aktyvių santykių su aplinka raiškos forma. Veikdamas žmogus ne tik pats keičiasi, tobulėja, bet ir daro įtaką aplinkai (V.Rajeckas, 1995). Pasirinkdamas veiklą, pagal savo galias ir polinkius, individualius gabumus, mokinys gali daug geriau save realizuoti.

Norint išsiaiškinti, kokioje veikloje, susijusioje su grožiu, mokiniai dalyvauja, jiems buvo pateiktas klausimas: „Kokioje veikloje, turinčioje ryšį su grožiu, dalyvaujate?“. Gauti atsakymai leido išskirti šias veiklos rūšis: ekologinę (susijusią su gamta), visuomeninę (susijusią su žmonių santykiais, visuomene), sportinę (susijusią su fizine veikla), komunikacinę (susijusią su bendravimu), kūrybinę (susijusią su kuriamą ja veikla), meninę (susijusi su meno rūšimis: daile, muzika, teatru, literatūra). Mokinių atsakymai atskleidė, kad jie aktyviai dalyvauja įvairioje veikloje, nes nebuvo nei vieno atsakiusiojo, kad niekur nedalyvauja (8 lentelė).

8 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių dalyvavimas įvairioje veikloje

Veikla	Dalyvauja	
	mokinių sk.	proc.
Ekologinė	37	18,0
Visuomeninė	34	16,5
Sportinė	29	14,1
Komunikacinė	27	13,1
Kūrybinė	73	35,4
Meninė	149	72,3

Duomenys rodo, kad daugiau nei du trečdaliai mokinių dalyvauja *meninėje veikloje*: muzikuoja, tapo, šoka. Toks aktyvus mokinių dalyvavimas meninėje veikloje vyresnėse klasėse yra teigiamas reiškinys, nes „meninė veikla plečia akiratį, plėtoja emocinį ir mąstymo procesus“ (V.Rajeckas, 1995, p.39).

Apie trečdalį mokinių pasirinko *kūrybinę* veiklą, t. y. dvigubai mažiau nei pasirinkusių meninę veiklą. Mokinių kūrybinės veiklos pasirinkimą gali lemti tai, kad ši veikla, kaip ir meninė veikla, gali padėti atsiskleisti įvairioms asmeninėms savybėms. Kūrybinė veikla — tai procesas, kurio metu gimsta kūrybos produktas. Tai gali būti ir idėjos, ir materialūs dalykai, priskiriami įvairioms (meno, mokslo, kasdieninio gyvenimo) sritims (D. Grakauskaitė-Karkockienė, 2006).

Ekologinėje, sportinėje ir komunikacinėje veiklose dalyvauja apie šeštadalį — septintadalį mokinių. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad visuomeninėje veikloje dalyvauja tik apie šeštadalį mokinių. Dalyvavimas visuomeninėje veikloje svarbus tuo, kad ši veikla yra glaudžiai susijusi su artimiausia aplinka, joje galima maksimaliai patenkinti poreikius ir interesus. Svarbiausia šioje veikloje yra tai, kad „veikdamas ir organizuodamas kitus, jaunas žmogus pats keičiasi ir auklėjasi“ (V. Rajeckas, 1995, p.37). Visuomeninė veikla padeda įgyti bendravimo patirties, kurio, kaip rodo rezultatai, mokykloje trūksta.

Mokinių dalyvavimas veikloje yra gana įvairus ir platus, tai gali rodyti, kad vyresniame mokykliniame amžiuje mokiniai turi įvairius pomėgius ir poreikius, kuriuos stengiasi realizuoti aktyvioje veikloje. Tuo pačiu mokinių atsakymai atskleidė tai, kad mokiniai grožį išvelgia ne tik meninėje ar kūrybinėje veikloje, bet ir sportinėje, komunikacinėje, visuomeninėje ir ekologinėje. Tai gali rodyti, pakankamai plačias vyresniųjų mokinių pažiūras.

Analizuojant dalyvavimą veikloje, susijusioje su grožiu, statistinė analizė atskleidė tam tikrus *lyties ir mokyklos tipo* skirtumus (9 lentelė).

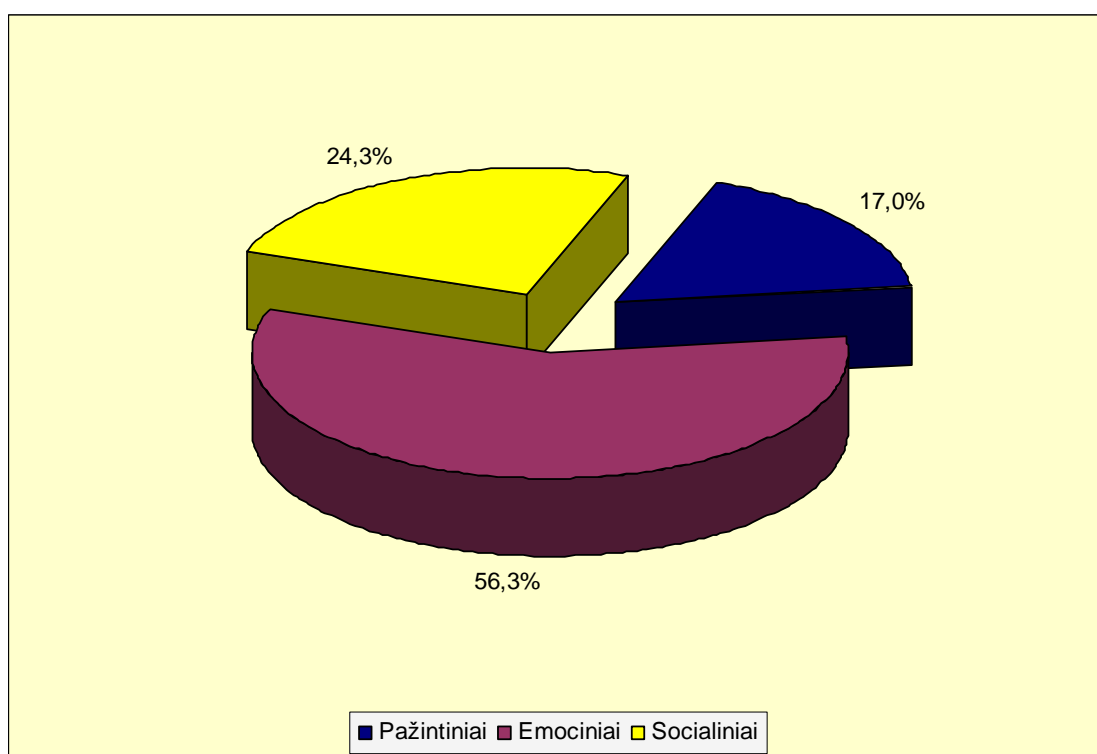
9 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių įsitraukimas į veiklą lyties ir mokyklos tipo atžvilgiu (proc.)

Veikla	Lytis		Mokyklos tipas	
	merginos	vaikinai	vidurinė	gimnazija
Sportinė	5	24	19	10
	4,90	23,1	16,1	11,4
Komunikacinė	15	12	11	16
	14,7	11,5	9,30	18,2
Meninė	86	63	77	72
	84,3	60,6	65,3	81,8

Libiausiai skyrėsi merginų ir vaikinų dalyvavimas sportinėje ($\chi^2 = 14,06$, $p < 0,05$) ir meninėje ($\chi^2 = 14,50$, $p < 0,05$) veikloje. Sportinėje veikloje daugiau dalyvauja vaikinų (23,1 proc.), o meninėje

— merginų (84,3 proc.). Gimnazijos mokiniai aktyviau dalyvauja komunikacinėje ($\chi^2 = 3,47$, $p < 0,05$) ir meninėje ($\chi^2 = 6,91$, $p < 0,05$) veikloje nei vidurinės mokyklos mokiniai. Komunikacinėje veikloje dalyvauja 18,2 proc. gimnazijos mokinių, o bendrojo lavinimo mokinių — 9,30 proc. Meninėje — 81,8 proc. gimnazijos ir 65,3 proc. bendrojo lavinimo mokinių.

Tikslas — numatomas ir siekiamas žmogaus veiklos rezultatas. Jis priklauso nuo asmens poreikių. Norint išsiaiškinti, kas paskatina vyresniųjų klasių mokinius dalyvauti meninėje veikloje, buvo užduotas klausimas: „Kokie tikslai paskatino Jus įsijungti į šią veiklą?“. Pateikti mokinių atsakymai buvo sugrupuoti remiantis N.L. Cage ir D.C. Berliner (1994) pateikta tikslų klasifikacija.

16 pav. Tikslai, paskatinę vyresniųjų klasių mokinius įsijungti į veiklą

Daugiau nei pusė respondentų įvardino *emocinius tikslus*, susijusius su jausmais, emocijomis, nuostatomis, pripažinimu, emociniu vertinimu ir pan. („suteikti sau džiaugsmo“, „žavėjimasis veikla“, „potraukis gražiems dalykams“, „noras siekti grožio“, „atsipalaidavimo poreikis“, „man tai patinka“, „meilė menui ir grožiui“ ir pan.). Emocinių tikslų pasirinkimas rodo, kad vyresniųjų klasių mokiniai savo pasirinkimą grindžia emocijomis, kurios dažnai apsprendžia ir veiklos turinį.

Socialinius tikslus, susijusius su žmonių santykiais bei visuomene, įvardino ketvirtadalis tiriamųjų („noras būti pastebėtam visuomenėje“, „įspūdingi kitų žmonių darbai“, „noras mokėti perteikti grožį kitiems“, „geri kitų atsiliepimai“, „aplinkiniai, draugai, tėvai“, „bendravimas“, „mama“ ir kt.). Mokiniais, pasirinkusiems socialinius tikslus, yra svarbi aplinkinių nuomonė, tai yra „padidėjusio sugebėjimo suprasti kitų žmonių perspektyvą padarinys, jauni žmonės pernelyg susirūpinę tuo, ką kiti mano apie juos“ (R.Žukauskienė, 2002, p.305).

Pažinimo tikslai yra susiję su žinojimu, supratimu, atpažinimu, mąstymu, sugalvojimu, įvertinimu. Juos pasirinko beveik šeštadalis mokinių („domėjimasis šia sritimi“, „noras išmokyti“, „patinka domėtis ir stebėti dalykų keitimąsi“, „išbandyti ką nors naujo“, „susidomėjimas tam tikrais dalykais“, „pasaulio pažinimas“ ir pan.). Menkas pažintinių tikslų pasirinkimas gali rodyti, kad mokinius dalyvauti meninėje veikloje skatina ne pažinimo poreikis, o kiti interesai. Gali būti, kad šioje veikloje tiriamieji siekia patenkinti bendravimo ir emocinius poreikius, kurių trūksta pagrindinėje mokomojoje veikloje.

Skiriasi tikslų įgyvendinimas veikloje pagal *lytį*. Daugiau merginų meninėje veikloje siekia įgyvendinti pažintinius ($\chi^2 = 6,13$, $p < 0,05$) ir emocinius ($\chi^2 = 10,55$, $p < 0,05$) tikslus, o vaikinai — socialinius ($\chi^2 = 4,82$, $p < 0,05$). Tikslų įgyvendinimas meninėje veikloje skiriasi ir pagal *mokyklos tipą*. Gimnazijos mokiniai meninėje veikloje labiau nei vidurinės mokiniai siekia įgyvendinti emocinius tikslus ($\chi^2 = 5,75$, $p < 0,05$).

Išvados:

- Vyresniųjų klasių mokiniai aktyviai dalyvauja įvairioje veikloje. Aktyviausiai mokiniai įsitraukia į meninę veiklą, o pasyviausiai dalyvauja komunikacinėje veikloje.
- Įsitraukdami į meninę veiklą, daugiau kaip pusė mokinių siekia įgyvendinti emocinius, ketvirtadalis — socialinius ir tik šeštadalis — pažintinius tikslus.
- Merginos aktyviau nei vaikinai, o gimnazijos mokiniai aktyviau nei bendrojo lavinimo mokiniai dalyvauja meninėje veikloje. Emocinius tikslus meninėje veikloje siekia įgyvendinti daugiau merginų ir gimnazijos mokinių.

3.1.3. Saviraiškos poreikio patenkinimas veikloje

Saviraiška, pagal A. Maslow (1998), yra aukščiausio lygio poreikis, t.y. poreikis būti tuo, kuo nori. Save išreiškusio žmogaus poreikiai: būti atviru, mylėti kitus ir save, elgtis dorai ir sąžiningai visuomenės atžvilgiu, būti autonomišku ir kūrybišku, būti smalsiu ir nuoširdžiai bendrauti su aplinka. Žmogus siekia būti pačiu savimi per veiklą ir idėjas (J.Morkūnienė, 2002).

Norėdami išsiaiškinti, kokioje veikloje vyresniųjų klasių mokiniai geriausiai save realizuoja, jiems buvo užduotas klausimas: „Kokioje veikloje Jums pasiseka geriausiai save išreikšti?“. Visose veiklose mokinių, realizuojančių save, yra mažiau, nei dalyvaujančių (10 lentelė).

10 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių saviraiška veikloje

Veikla	Išreiškia	
	mokinių sk.	proc.
Ekologinė	6	2,9
Visuomeninė	15	7,3
Sportinė	25	12,1
Komunikacinė	25	12,1
Kūrybinė	49	23,8
Meninė	100	48,5

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, palyginus su dalyvaujančiųjų veikloje skaičiumi, žymiai mažiau mokinių (beveik pusė) save realizuoja meninėje veikloje. Todėl svarbu padėti jiems patenkinti savo poreikius, interesus, nes meninė veikla — pagrindinė estetinio auklėjimo kryptis, padedant suformuoti gebėjimą gėrėtis grožiu ir jį kurti. Kūrybinėje veikloje save realizuoja šiek tiek mažiau nei ketvirtadalis mokinių, o dalyvauja beveik 12 proc. daugiau. Sportinėje ir komunikacinėje veikloje save išreiškia tik 12,1 proc. mokinių, dar mažiau (7,3 proc.) — realizuoja visuomeninėje ir mažiausiai — ekologinėje veikloje (vos 2,9 proc.).

Norint nustatyti ar mokykla suteikia pakankamai galimybių saviraiškos realizacijai, mokiniams buvo pateiktas klausymas: „Kokios veiklos trūksta mokykloje?“ (11 lentelė).

11 lentelė. Veikla, kurios vyresniųjų klasių mokiniams trūksta mokykloje

Veikla	Trūksta	
	mokinių sk.	proc.
Ekologinė	11	5,3
Visuomeninė	32	15,5
Sportinė	25	12,1
Komunikacinė	29	14,1
Kūrybinė	38	18,4
Meninė	72	35,0

Matyti, kad vyresniųjų klasių mokiniai dar nepakankamai save realizuoja meninėje veikloje, nes daugiau nei trečdalis tiriamųjų mokykloje pasigedo meninės veiklos. Todėl išnagrinėjus mokinių poreikius, aktualu plėsti meninę veiklą mokykloje ar keisti jos pobūdį. Kūrybinės veiklos mokykloje pasigedo penktadalis mokinių, visuomeninės — šeštadalis, o komunikacinės — septintadalis. Daugiau nei trečdalis (35 proc.) mokinių teigė, kad mokykloje veiklos netrūksta. Tai liudijo konkretūs mokinių atsakymai: „veiklos esama pakankamai“, „kad jos yra net per daug, nes neužtenka laiko rimtoms pamokoms parengti“, „mokiniai nespėja visko įvykdyti, kas jiems užduota“, „nemanau, kad trūksta veiklos, tiesiog yra per daug pasyvus jaunimas“, „mokykloje yra pakankamai veiklos norintiems ir besidomintiems, žinantiems ko jie nori“ ir pan. Šie atsakymų rezultatai parodo, kad veiklos pasirinkimas priklauso nuo mokinių poreikių ir aktyvumo.

Analizuojant saviraiškos galimybes aktyvioje veikloje, statistinė analizė atskleidė tam tikrus *lyties ir mokyklos tipo* skirtumus.

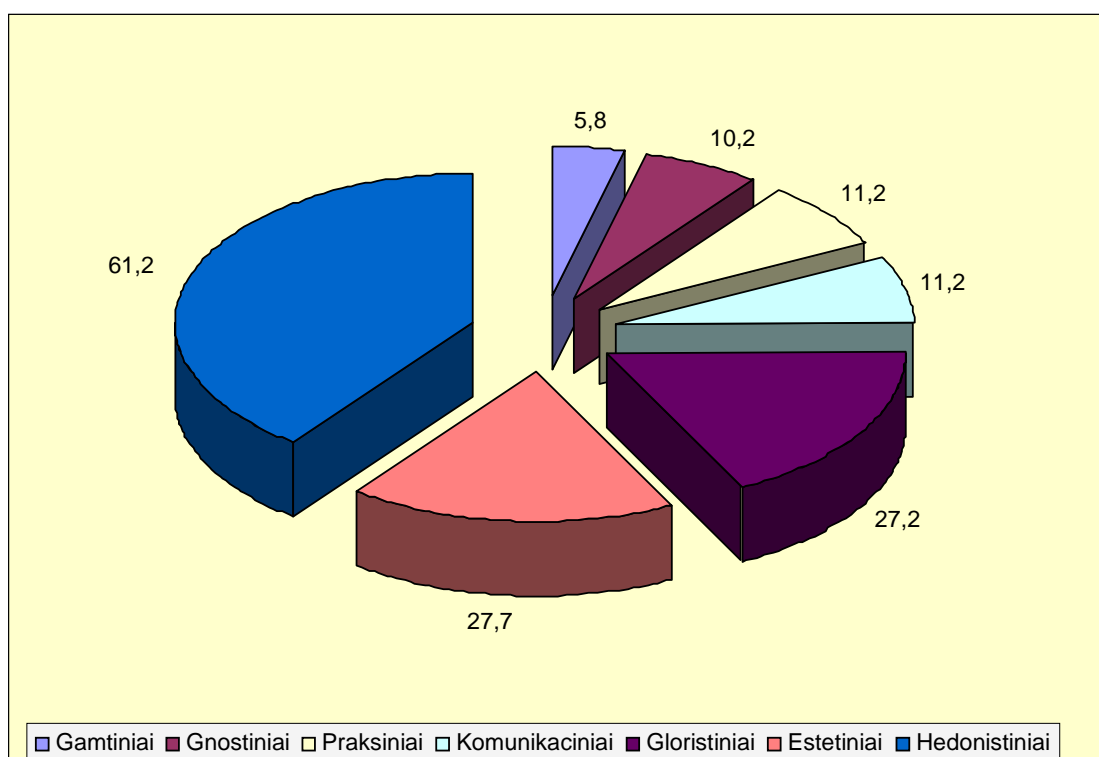
12 lentelė. Vyresniųjų klasių mokinių saviraiška veikloje lyties ir mokyklos tipo atžvilgiu (proc.)

Veikla	Mokyklos tipas		Lytis	
	vidurinė	gimnazija	merginos	vaikinai
Visuomeninė	10	5	4	11
	8,50	5,70	3,90	10,6
Sportinė	18	7	5	20
	15,3	8,00	4,90	19,2
Komunikacinė	20	5	5	20
	16,9	5,70	4,90	19,2
Meninė	50	50	68	32
	42,4	56,8	66,7	30,8

Vaikinai labiau save realizuoja visuomeninėje ($\chi^2 = 3,38$, $p < 0,05$), sportinėje ($\chi^2 = 9,91$, $p < 0,05$), komunikacinėje ($\chi^2 = 9,91$, $p < 0,05$) veiklose, o merginos — meninėje ($\chi^2 = 26,57$, $p < 0,05$). Merginos mokykloje labiau nei vaikinai pasigenda meninės ($\chi^2 = 4,61$, $p < 0,05$) veiklos, o vaikinai — sportinės ($\chi^2 = 7,41$, $p < 0,05$).

Nors aktyviau komunikacinėje veikloje dalyvauja gimnazistai, bet joje labiau save išreiškia vidurinės mokyklos vyresnių klasių mokiniai ($\chi^2 = 6,00$, $p < 0,05$), o meninėje ($\chi^2 = 4,21$, $p < 0,05$) veikloje geriau save išreiškia gimnazijos mokiniai. Nors gimnazijoje mokiniai aktyviai dalyvauja meninėje veikloje ir daugiau kaip pusė dalyvaujančių geriau save joje realizuoja, tačiau dar jaučia šios veiklos trūkumą ($\chi^2 = 4,57$, $p < 0,05$).

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti, kokius *teigiamus išgyvenimus* mokiniai patiria estetinėje veikloje. Mokinių pateikti išgyvenimai buvo suskirstyti į kelias grupes: gamtinius, gnostinius, praxinius, komunikacinius, gloristinius, estetinius, hedonistinius (17 pav.).

17 pav. Vyresniųjų klasių mokinių teigiami išgyvenimai, patiriami estetinėje veikloje

Didžiausia dalis atsakiusių mokinių (61,2 proc.) įvardino *hedonistinius išgyvenimus*. Dalyvaudami veikloje, susijusioje su grožiu, jie siekia pasimėgavimo, atsipalaidavimo. Žymiai mažiau

(27,7 proc.) mokinių nurodė *estetinius išgyvenimus*, susijusius su harmonijos, darnos patyrimu. Tiek pat mokinių pažymėjo *gloristinius išgyvenimus*, susijusius su savo vertės ar pranašumo rodymu, kai kiti tuo nuoširdžiai žavisi.

Praksinius, komunikacinius ir gnostinius išgyvenimus įvardino dešimtadalis atsakiusiųjų mokinių: vieni teigė, kad estetinė veikla leidžia jiems mėgautis pasiektais gerais rezultatais, sėkmingai užbaigtu darbu ar įgytomis naujomis žiniomis bei gebėjimais, kiti — džiaugėsi bendravimu su aplinkiniais. Nors gamta buvo priskirta prie svarbiausių grožio šaltinių, tačiau teigiamus išgyvenimus, susijusius su gamta patiria tik apie 6 proc. mokinių.

Taigi, mokiniai veikloje patiria gana įvairius išgyvenimus, tačiau vyraujantis polinkis į malonumą gali rodyti, kad veikla turėtų būti įvairiapusiškesnė. Estetinė veikla turėtų orientuoti mokinį į veiklą, kuri ne tik sudarytų sąlygas jo įvairiapusiškesnei saviraiškai, bet ir ugdytų pagalbos, o kartu ir atsakomybės už savo veiklą jausmus. „Ugdytojas, parenkantis ugdymo formas, kurios reikalauja aktyvios mokinių veiklos, yra pagrindiniai veiksniai, padedantys mokiniams perimti kultūros vertybes ir jomis vadovautis, tapti sąmoningais jų puoselėtojais ir kūrėjais“ (M.Barkauskaitė, 2001, p.89).

Teigiamų išgyvenimų, patiriamų estetinėje veikloje, reikšmingi skirtumai aptikti tik *lyties* atžvilgiu. Merginos daugiau nei vaikinai estetinėje veikloje patiria hedonistinių ($\chi^2 = 6,06$, $p < 0,05$) ir estetinių ($\chi^2 = 11,27$, $p < 0,05$) išgyvenimų.

Išvados:

- Saviraiškos poreikis mokykloje nėra visiškai patenkinamas, nes vyresniųjų klasių mokinių, išreiškiančių save vienoje ar kitoje veikloje yra mažiau nei dalyvaujančių. Taip pat apie du trečdalius mokinių pasigenda veiklos mokykloje, labiausiai vyresniųjų klasių mokiniams trūksta meninės veiklos, o mažiausiai — ekologinės.
- Dalyvaudami estetinėje veikloje vyresnieji mokiniai patiria daugiausia hedonistinių išgyvenimų. Estetinius ir gloristinius išgyvenimus patiria šiek tiek mažiau nei trečdalis mokinių.
- Merginos labiau save realizuoja meninėje veikloje, o vaikinai — visuomeninėje, sportinėje ir komunikacinėje. Taip pat merginos estetinėje veikloje dažniau patiria hedonistinius ir estetinius išgyvenimus.
- Gimnazijos mokiniai geriau save realizuoja meninėje veikloje, o bendrojo lavinimo — komunikacinėje.

IŠVADOS

- Grožis — tai estetinė vertybė, kelianti malonumą ar pasigėrėjimą. Pagrindiniai grožio įsikūnijimo šaltiniai yra menas, gamta ir žmogus. Grožio vertingumą apibrėžia tai, kad jis labai glaudžiai siejasi su gėriu.
- Tyrimas atskleidė, kad vyresniųjų klasių mokiniai suvokia grožio svarbą žmogaus gyvenime ir pripažįsta, kad būtina pažinti grožį, nes jis suteikia emocinį pasitenkinimą, tačiau jie susiduria su sunkumais suvokdami ir vertindami grožį, pažymėdami, kad grožio pažinimas reikalauja didelių pastangų.
- Tarp svarbiausių grožio šaltinių mokiniai išskyrė gamtą ir žmogaus vidų. Pačius maloniausius išgyvenimus vyresnieji mokiniai taip pat patiria gamtoje ir bendraudami su mylimais žmonėmis. Požiūris į meną, kaip grožio šaltinį, yra nelabai teigiamas, taigi menas vyresniųjų klasių mokiniams mažai sukelia malonių išgyvenimų.
- Statistiškai reikšmingai skiriasi lyčių požiūris į kai kuriuos grožio šaltinius: merginos labiau linkusios pripažinti dramos teatrą, kaip grožio šaltinį, patiria daugiau malonių išgyvenimų, susijusių su šokiu, dramos teatru ir muzikiniu teatru. Vaikinai, kaip grožio šaltinį, labiau pripažįsta architektūrą, patiria malonesnius išgyvenimus, susijusius su išoriniu žmogaus grožiu.
- Statistiškai reikšmingai skiriasi požiūris į grožį ir mokyklos tipo atžvilgiu: vidurinės mokyklos vyresnieji mokiniai patiria daugiau malonių išgyvenimų, susijusių su klasikine muzika, o gimnazijos mokiniams malonesni išgyvenimai susiję su išoriniu žmogaus grožiu ir pramogine muzika.
- Nors vyresniųjų klasių mokiniai ir geba išvelgti svarbiausių grožio šaltinių prasmę, tačiau susiduria su sunkumais, kai tenka pagrįsti nesvarbiausių, jų požiūriu, grožio šaltinių nereikšmingumą.
- Tyrimas patvirtino hipotezę, kad požiūriui į grožį turi įtakos humaniški mokinių santykiai su pedagogais ir kitais veiklos dalyviais. Santykiai su draugais ir pedagogais turi daugiausiai įtakos požiūriui į grožį ir jo teikiamus malonius išgyvenimus. Mažiausiai įtakos požiūriui į grožį turi požiūris į mokyklą, kadangi mokykla labiau skatina konkurenciją, o ne moko bendradarbiauti.
- Vyresniųjų klasių mokinių dalyvavimas aktyvioje veikloje yra svarbus veiksnys, skatinantis požiūrį į grožį, kadangi veikdamas žmogus keičiasi, tobulėja, o tuo pačiu daro įtaką aplinkai. Aktyviausiai mokiniai dalyvauja meninėje veikloje, kurioje siekia įgyvendinti emocinius tikslus. Tačiau ne visi dalyvaujantys šioje veikloje pakankamai save realizuoja.

- Požiūrį į grožį lemia šie vidiniai veiksniai: grožio pažinimas ir suvokimas, estetiškas skonis ir estetiškė patirtis. Šie veiksniai tarpusavyje glaudžiai susiję, nes juos sieja vertinimas. Vienas iš svarbiausių išorinių veiksnių, turinčių įtakos požiūriui į grožį, yra estetiškas auklėjimas.

LITERATŪRA

1. Andrijauskas A. (1996). Grožis ir menas: estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija (Rytai-Vakarai), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
2. Aramavičiūtė V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda, Vilnius: Gimtasis žodis
3. Bagdonavičius V. (2005). Vydūno estetikos bruožai — Logos 42, 19-24 p.
4. Barkauskaitė M. (2000). Paaugliai: sociologinė dinamika, Vilnius: VPU leidykla
5. Beardsley's Aesthetics [žiūrėta 2007 m. birželio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://plato.stanford.edu/entries/beardsley-aesthetics/>
6. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
7. Biblijos sąvokų žodynėlis [žiūrėta 2007 m. gegužė 26 d.]. Prieiga per internetą: http://www.prizme.liolt.org/straipsniai/straipsn.php?action=view&id=178&return_action=top_articles
8. Bitinas B. (2004). Hodegetika, Vilnius: Kronta.
9. Butkienė G. (1993). Mokykime bendradarbiauti — Lietuvos švietimo reformos gairės, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 274-286 p.
10. Butvilas T. (2006). Šeimoje netektį patyrusių vaikų (7-11 metų) socializacija ir pedagoginės pagalbos strategijos: daktaro disertacija, Šiauliai
11. Cage N.L., Berliner D.C. (1994). Pedagoginė psichologija, Vilnius: Alna Litera.
12. Cannatella Is Beauty an Archaic Spirit Education, — Journal of aesthetic education, Volume 40, Issue 1, Spring 2006 Abstracts [žiūrėta 2006m. spalio 31 d.]. Prieiga per internetą: http://www.press.uillinois.edu/journals/jaetoc/jae40_1abstracts.html#cannatella
13. Elliot W. Eisner [žiūrėta 2006m. spalio 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bsu.edu/classes/bauer/hpmused/eisner/eisner.html>
14. Fürst M. (1998). Psichologija, Vilnius: Lumen.
15. Girdzijauskienė R. (2001). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla: daktaro disertacija, Klaipėda.
16. Grakauskaitė-Krakockienė D. (2006). Kūrybos psichologijos pagrindai, Vilnius: VPU leidykla.
17. Grigaliūnaitė G., 2004, Paauglių estetiškos refleksijos ugdymas dizainu : daktaro disertacija, Šiauliai.
18. Grinius J. (2002). Grožis ir menas, Vilnius: Mintis.

19. Gučas A. (1981) Vaiko psichologija, Kaunas: Šviesa.
20. Hartmannas N. (1980). Estetika — Grožio kontūrai: iš XX a. užsienio estetikos, Vilnius : Mintis, 335 – 352 p.
21. Idėjų žodynas (2001). Vilnius: Alma litera.
22. Jackūnas Ž. (2000). Meninio ugdymo vieta integruoto mokymo sistemoje — Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: Meninio ugdymo teorija JAV / Sudarė V. Matonis, Vilnius: Enciklopedija, 183-191 p.
23. Jakavičius V. (1998). Žmogaus ugdymas : įvadas į edukologijos studijas, Klaipėda: KU leidykla.
24. Jakštas A. (1997). Raštai, t 3, Vilnius: Mintis.
25. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas, Vilnius : Gimtasis žodis.
26. Jovaiša L. (1995). Hodegetika: auklėjimo mokslas, Vilnius: Agora.
27. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys: studijų knyga, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Juknevičius S. (1994). Eksperimentinė estetika, Vilnius: Valstybinis leidybos centras
29. Juška A. (1977). Paauglių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymas, Kaunas: Šviesa.
30. Kasireris E. (1980). Menas — Grožio kontūrai: iš XX a. užsienio estetikos, Vilnius: Mintis, p. 307 – 322.
31. Kerdeman D. (2005). Aesthetic Experience and Education: Themes and Questions Journal of aesthetic education, Volume 39, Issue 2, Summer 2005 Abstracts [žiūrėta 2006m. spalio 31 d.]. Prieiga per internetą: http://www.press.uillinois.edu/journals/jaetoc/jae39_2.html.
32. Kuzmickas B. (2001). Laimė, asmenybė, vertybės : monografij, Vilnius: LTU Leidybos centras.
33. Lietuvių kalbos žodynas [žiūrėta 2007 m. birželio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/>
34. Lobato A. (2001). Žmogaus orumas ir likimas, Vilnius: Logos.
35. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2003, [žiūrėta 2007 m. birželio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279441&p_query=&p_tr2=
36. Maceina A. (2002). Raštai, t.8, Vilnius: Mintis.
37. Martišauskienė E. (2004). Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys, Vilnius: VPU leidykla.
38. Marwick A. (2004). It : a history of human beauty, London: Hambledon and London.

39. Matonis V. (2000). Meninis ugdymas nūdienėje kultūroje — Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: Meninio ugdymo teorija JAV / Sudarė V. Matonis, Vilnius : Enciklopedija, 7-23 p.
40. Meno istorijos įvadas. (2002). sudarytojai Hans Belting, Heinrich Dilly, Wolfgang Kemp, Willibald Sauerländer, Martin Warnke, Vilnius: Alma littera.
41. Mykolaitis – Putinas, V. (1989). Raštai. Estetika, Vilnius: Mintis.
42. Monginaitė L. (2007). Romano Ingardeno estetinio vertinimo koncepcija — Filosofija. Sociologija. T. 18. Nr.1, p. 52-58.
43. Morkūnienė J. (2002). Socialinė filosofija: šiuolaikinė mąstymo paradigma, Vilnius: LTU Leidybos centras.
44. Mostauskis S. (2006). Schopenhaueris apie estetinę patirtį, — Logos 49, 49-56 p.
45. Mulevičienė J. (2005). Vizualioji aplinka - mokinių estetinių nuostatų formavimosi veiksnys: daktaro disertacija, Vilnius.
46. Munrou T. (1983). Menas ir estetinis patyrimas — Menas ir pažinimas: [Straipsnių rinkinys], Vilnius: Mintis, 280 – 291 p. (Estetinė kultūra; 2).
47. Mureika J. (1983). Menas ir atspindėjimo teorija — Menas ir pažinimas: [Straipsnių rinkinys], Vilnius: Mintis, 9 – 20 p. (Estetinė kultūra; 2).
48. Natevas A. (1980). Estetiškumas gyvenime ir mene — Grožio kontūrai: iš XX a. užsienio estetikos, Vilnius: Mintis, 431 – 451 p.
49. Neumann A. (2005). To Glimpse Beauty and Awaken Meaning: Scholarly Learning as Aesthetic Experience. Journal of aesthetic education, Volume 39, Issue 2, Summer 2005 Abstracts [žiūrėta 2006m. spalio 31 d.]. Prieiga per internetą: http://www.press.uillinois.edu/journals/jaetoc/jae39_2.html.
50. Odgenas Č., Ričardas A. (1980). Grožio reikšmė – Grožio kontūrai: iš XX a. užsienio estetikos, Vilnius: Mintis, 150 – 166 p.
51. Paltonas, (1992). Valstybė, Vilnius.
52. Plotinas (1994). Apie grožį — ties grožio vertybėmis, Vilnius: Baltos lankos, 329-337 p.
53. Rajeckas V. (1995). Asmenybės raida ir ugdymas, Vilnius: Asveja.
54. Salejevas V. (2002). Estetinis vaiko potencialas [žiūrėta 2007 m. gegužė 26 d.]. prieiga per internetą: <http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2002/06/06est.html>
55. Šileris F. (1999). Laiškai apie estetinį žmogaus auklėjimą, Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos leidykla.

56. Schopenhauer A. (1995). Pasaulis kaip valia ir vaizdinys, Vilnius: Pradai.
57. Sezemanas V. (1970). Estetika, Vilnius: Mintis.
58. Sezemanas V. (1994) Estetinių teorijų apžvalga — Apie grožį — ties grožio vertybėmis, Vilnius: Baltos lankos, 9-27 p.
59. Smith A. R. (2000). Visuminio suvokimo link — humanitarinis meninio ugdymo planas —/ Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: Meninio ugdymo teorija JAV / Sudarė V. Matonis, Vilnius: Enciklopedija, 43-57 p.
60. Stoškus A.K. (1989). Estetinis utopizmas — Menas ir estetinis auklėjimas: [Straipsnių rinkinys], Vilnius: Mintis, 27 -48 p. (Estetinė kultūra; 4).
61. Šalkauskis S. (1992). Rinktiniai raštai, — Pedagoginės studijos, I knyga, Vilnius: Kultūros ir švietimo ministerijos leidybos centras.
62. Tarptautinių žodžių žodynas, [žiūrėta 2007 m. gegužė 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://kazkas.kobra.ktu.lt/>
63. Verbylaitė D. (2006). Dvasingumas ir jo ugdymo galimybės universitete, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
64. Vydūnas (1990). Raštai. T.1, Vilnius: Mintis.
65. Volš D. (1983). Pažintinis meno turinys — Menas ir pažinimas: [Straipsnių rinkinys], Vilnius: Mintis, 215 – 238 p. (Estetinė kultūra; 2).
66. Žalys V. (2000). Paauglių muzikinės kultūros ugdymas džiazu priemonėmis: daktaro disertacija, Šiauliai.
67. Žibaitis R. (1993). Estetinis ugdymas — Lietuvos švietimo reformos gairės, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 63-69 p.
68. Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija, Vilnius: Margi raštai.
69. Агг А. (1984). Мир человека как субъекта производства: критика К. Марксом концепции человека в буржуазной политической экономии, Москва Прогресс.
70. Борев Ю. (1981). Эстетика // 3-е изд., Москва: Политиздат.
71. Вертгеймер М. (1987). Продуктивное мышление: пер. с англ., Москва: Прогресс.
72. Зубра, А. С. (2000). Культура умственного труда старшеклассника: пособие для педагогов, Минск : Універсітэцкае.
73. Педагогика эстетической среды: теория и опыт : сборник научных трудов. (2002). [под редакцией: Л.П. Печко, Н.Н. Яковлевой]; Национальный институт образования

Министерства образования Республики Беларусь, Институт художественного образования Российской Академии образования, Минск: Национальный институт образования.

74. Художественно-педагогический словарь. (2005) Курский государственный университет; составители: Н.К. Шабанов. Москва: Академический Проект.
75. Шибутани Т. (1999). Социальная психология, Ростов-на-Дону: Феникс, 1999.

SANTRAUKA

Vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į grožį ypatumai ir veiksniai

Grožis yra nesuinteresuotas gėrėjimasis objektais, kuris kyla iš harmonijos ir tobulumo išgyvenimo. Kaip estetiinė vertybė, jis įsikūnija meno, gamtos, žmogaus gyvenimo šaltiniuose. Požiūris — tai sąlygiškai pastovi nuomonių, interesų, pažiūrų išraiška, atspindinti asmens individualią patirtį; pažintinis – emocinis asmenybės santykis su tikrovės objektais ir pačiu savimi, kurį sąlygoja individuali pažintinė – emocinė patirtis.

Tyrimo objektas —vyresniųjų klasių mokinių požiūris į grožį ir jį sąlygojantys veiksniai.

Tikslas: atskleisti vyresniųjų klasių mokinių teigiamo požiūrio į grožį ypatumus ir jam įtakos turinčius sociopedagoginius veiksnius.

Tyrimo hipotezė — teigiamam požiūriui į grožį vyresniame mokykliniame amžiuje turi įtakos:

- mokinių įsitraukimas į aktyvią estetiinę veiklą;
- teigiamų emocijų išgyvenimas estetiinėje veikloje;
- mokinių saviraiškos poreikio patenkinimas estetiinėje veikloje;
- humaniški mokinių santykiai su pedagogais ir veiklos dalyviais.

Tyrimo dalyvavo 206 Vilniaus miesto 10-12 klasių mokiniai. Tyrimas atskleidė, kad vyresniųjų klasių mokiniai suvokia grožio svarbą žmogaus gyvenime ir pripažįsta, kad būtina pažinti grožį, nes jis suteikia emocinį pasitenkinimą, tačiau jie susiduria su sunkumais suvokdami ir vertindami grožį, pažymėdami, kad grožio pažinimas reikalauja didelių pastangų.

Tyrimas patvirtino hipotezę, kad požiūriui į grožį turi įtakos humaniški mokinių santykiai su pedagogais ir kitais veiklos dalyviais. Santykiai su draugais ir pedagogais turi daugiausia įtakos požiūriui į grožį ir jo teikiamus malonius išgyvenimus. Mažiausiai įtakos požiūriui į grožį turi požiūris į mokyklą, kadangi mokykla labiau skatina konkurenciją, o ne moko bendradarbiauti.

Vyresniųjų klasių mokinių dalyvavimas aktyvioje veikloje yra svarbus veiksnys, skatinantis požiūrį į grožį, kadangi veikdamas žmogus keičiasi, tobulėja, o tuo pačiu daro įtaką aplinkai. Aktyviausiai mokiniai dalyvauja meninėje veikloje, kurioje siekia įgyvendinti emocinius tikslus. Tačiau ne visi dalyvaujantys šioje veikloje pakankamai save realizuoja.

SUMMARY

**FACTORS AND SPECIFICS OF THE POSITIVE ATTITUDE TOWARDS BEAUTY IN
SENIOR PUPILS**

Beauty is one of human values, that why positive attitude toward beauty is very important aesthetic education task. *Beauty* is a quality or the combination of qualities that give pleasure to the senses or to the mind. Beautiful is all that perfectly reflects the nature and the essence of the things, events and relationships. *View* is a personal opinion or attitude; it is one's way of understanding and interpreting a subject, events or even oneself. It is formed during individual and social experiences.

The objects of the research — the attitude toward beauty among the senior pupils and promotion.

The purpose of the research — to reveal the specifics of the attitude toward beauty among the senior pupils, factors, which have influence for it and some guidelines that stimulate positive attitude toward beauty.

The tasks of the research:

1. to determinate concept of beauty;
2. define main sources of beauty;
3. to reveal the specifics of the attitude toward beauty among the senior pupils;
4. to show up pupils' positive aesthetic emotions;
5. to compare attitude towards beauty in regard to gender and type of school;
6. to exclude factors of developing the attitude toward on beauty

The hypothesis of the research — the attitude toward beauty in the senior pupils is determined by:

- how actively pupils are participating in the aesthetic activities
- how many positive emotions they experience during the aesthetic activities
- how the aesthetic activities satisfy pupils' need to express themselves
- how humane are the relationships among the pupils, the teachers and the other

participants during the activities

206 pupils who attend 10-12 grades at the schools in Vilnius were participating in the research. This research reveals that senior pupils understand important of beauty and acknowledge, that need to know beauty. But they had difficulty, when they realize and value beauty; the specifics of the attitude on beauty in the pupils as well as the directions of their emotions, the attitude on the certain aspects of relationships and the reasons for choosing their activities.

PRIEDAI

Mielas moksleivi,

įvairiais laikais *grožis* domino žmogų, tačiau supratimas apie tai, kas yra gražu, o kas – ne, labai kito. Ir šiuo metu yra įvairūs ir net prieštaringi požiūriai į grožį, o tai gali turėti įtakos mokykliniam gyvenimui. Todėl kviečiame Jus kuo nuoširdžiausiai ir atviriausiai *įsijungti į grožio problemos svarstymą*. Jūsų mintys gali turėti įtakos įvairinant bei turtinant gyvenimą mokykloje. Jūsų atsakymų anonimiškumas garantuojamas.

Su pagarba Vilniaus universiteto edukologijos magistrantė
Nijolė Smilinskienė

1 užduotis

Žmonės labai skirtingai supranta grožį, kiekvienas turi savitą ir asmeninį supratimą apie tai, kas yra gražu. Todėl prašyčiau pareikšti *savo nuomonę apie grožį*.

Atlikdami šią užduotį, labai atidžiai perskaitykite žemiau pateikiamus teiginius ir *kiekvieną jų* įvertinkite pagal pateiktą skalę, pažymėdami vieną iš vertinimo variantų, labiausiai atitinkančių Jūsų požiūrį.

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Iš dalies nesutinku	Sunku pasakyti	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Žmogus turi suprasti grožio dėsnius						
Tačiau grožį sunku įvertinti						
Grožis — žmogaus gyvenimo dalis						
Bet negalima tvirtai pasakyti, kas yra gražu						
Žmogui būdingas domėjimasis grožiu						
Tik laimingi žmonės mėgaujasi grožiu						
Grožis suteikia emocinį pasitenkinimą						
Bet grožio pažinimas reikalauja didelių pastangų						

2 uždutis

Grožį galima pastebėti *įvairiose srityse*. Tačiau nėra vieningos nuomonės, kurioje srityje grožis labiausiai atsiskleidžia. Prašyčiau Jūsų susitelkti ir *įvertinti* žemiau pateikiamas galimas grožio sritis.

Tarp jų suraskite tą sritį, kurioje, Jūsų manymu, labiausiai atsiskleidžia grožis ir prie jos parašykite 1, tada suraskite kitą sritį, kurio grožis mažiau atsiskleidžia ir parašykite 2. Taip toliau įvertinkite visas 19 sričių.

Įvertinus visas sritis, prašyčiau *paišinti*, kodėl svarbiausia laikote tą grožio sritį, kurią pažymėjote 1 ir nesvarbiausia — kuriai skyrėte paskutinę (19) vietą.

Natūrali gamta	
Kultūrinė gamta	
Klasikinė muzika	
Šiuolaikinė akademinė muzika	
Džiazo muzika	
Pramoginė muzika	
Šokis	
Muzikinis teatras	
Dramos teatras	
Pantomima	
Tapyba	
Architektūra	
Skulptūra	
Video menas	
Kinas	
Žmogaus vidinis pasaulis (elgesys, mintys, santykiai)	
Žmogaus išorė	
Darbas	
Kūryba	

Svarbiausia grožio sritis (1)

.....

Mažiausiai svarbi grožio sritis (19)

.....

3 užduotis

Nors grožis žmogui ir sukelia *įvairiausius išgyvenimus*, bet ne visi jie būna malonūs. Vieniems žmonėms būna malonesni vieni išgyvenimai, kitiems — kiti.

Prašyčiau susikaupti ir atidžiai perskaityti teiginius, išreiškiančius įvairius išgyvenimus. Tarp jų pirmiausia suraskite Jums maloniausią išgyvenimą ir parašykite prie jo 1, tada suraskite mažiau malonų išgyvenimą ir šalia jo parašykite 2 ir taip įvertinkite visus 19 išgyvenimų.

Neįprastas, paslaptingas jausmas kylantis natūralioje gamtoje	
Savotiškai malonus jausmas būnant kultūrinėje gamtoje	
Pakylėjimas, mėgavimasis klasikine muzika	
Neįprastas, nepatirtas jausmas klausantis šiuolaikinės klasikinės muzikos	
Gera nuotaika, atsipalaidavimas klausantis džiazo muzikos	
Malonumas, džiugesys klausantis pramoginės muzikos	
Džiugus jaudulys, pasitenkinimas, mėgavimasis šokiu	
Savotiškai malonus jausmas dalyvaujant pantomimoje ar ją stebint	
Malonus jausmas mėgaujantis muzikiniu teatru	
Gilus susidomėjimas stebint dramos spektaklius ar vaidinant dramos teatre	
Džiugus susijaudinimas stebint tapybos darbus	
Pakylėjimas, neįprastumas gėrintis architektūra	
Susidomėjimas, pasigėrėjimas mėgaujantis skulptūra	
Gera nuotaika, pasitenkinimas kuriant video meną	
Gera savijauta, susidomėjimas, mėgavimasis stebint kiną	
Džiaugsmas, dėkingumo jausmas bendraujant su gerbiama ir mylimais žmonėmis	
Susidomėjimas ir savotiškai malonus jausmas matant fiziškai gražius žmones	
Džiugus susijaudinimas, pakylėjimas, susidomėjimas, kai darbas vyksta sklandžiai	
Susidomėjimas, mėgavimasis kuriant ką nors naują	

4 užduotis

Grožiui būdinga gana daug savybių, kurios kelia didesnę ar mažesnę pasigėrėjimą bei malonumą. Dažnai kyla ginčai, *kokios grožio savybės* sukelia didesnę pasigėrėjimą. Šioje užduotyje prašyčiau įvertinti kiekvieną grožio savybę, atsižvelgiant į jos teikiamą Jums *malonumo ir pasigėrėjimo* laipsnį.

Savybės	Labai aukštas	Aukštas	Iš dalies aukštas	Sunku pasakyti	Žemas	Labai žemas
Harmonija (turinio ir formos atitikimas)						
Vienybė (sutarimas, bendrumas)						
Proporcija (darnus dalių santykis)						
Tvarka (sistema, norma)						
Originalumas (savitumas, keistumas, tikrumas)						
Praktiškumas (tikslingumas, sumanumas)						
Natūralumas (paprastumas, nedirbtinumas)						
Meniškumas (meistriškumas, vaizdingumas)						
Gamtos pamėgdžiojimas (gamtos atitikimas)						
Tikrovės perteikimas (sutapimas su tikrove)						
Sąlygiškumas (priklausomybė nuo aplinkybių)						
Konkretumas (tikslus, apibrėžtas)						

5 uždutis

Veikla — tai įgimtas žmogaus aktyvumas. Žmogus įsitraukia į *įvairią veiklą*, nes vieniems labiau patinka teorinė veikla, kitiems — praktinė. Įdomu būtų sužinoti *Jūsų nuomonę* apie, tai kokia veikla Jus labiausiai domina.

Kokie veikloje, turinčioje ryšį su grožiu, Jūs dalyvaujate mokykloje?

.....

Už mokyklos ribų?

.....

Kokie tikslai paskatino Jus įsijungti į šią veiklą?

.....

Kokioje veikloje Jums pasiseka geriausiai save išreikšti?

.....

.....

Kokias teigiamas emocijas dažniausiai patiriate šioje veikloje?.....

.....

Kokios veiklos, Jūsų manymu, trūksta mokykloje?

.....

Kodėl?

.....

6 uždutis

Žmonėms labai svarbūs *tarpasmeniniai santykiai*, ypač kai jie tarpusavyje yra priversti bendrauti (klasėje, grupėje, būrelyje). Tačiau santykiai būna labai įvairūs.

Todėl prašyčiau įvertinti *kiekvieną*, žemiau pateiktą, teiginį apie galimus tarpasmeninius santykius, pažymint vieną iš vertinimo variantų, labiausiai atitinkančių *Jūsų esamą situaciją*.

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Iš dalies nesutinku	Sunku pasakyti	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Kiti su manimi elgiasi maloniai						
Aplinkui daug žmonių pykstasi						
Mokytojai yra man neabejingi						
Aš galiu pasitikėti savo draugais						
Mokykla moko bendrauti su žmonėmis						
Mano draugai yra jautrūs						
Aplinkiniai man yra abejingi						
Mokykla skatina konkurenciją						
Artimai bendrauju su kitais žmonėmis						
Aš bendrauju tik su man maloniais žmonėmis						
Aš sutariu su dauguma mokytoju						

7 užduotis

Žmogaus gebėjimas suprasti, vertinti ir kurti grožį priklauso nuo daugelio dalykų. Atsakydami į žemiau pateiktus klausimus, išsakykite savo nuomonę apie tai, kas Jums *padeda suprasti*, kas yra gražu.

- Kaip Jums atrodo, kas turi daugiausia įtakos Jūsų grožio supratimui?
-
- Kas turi mažiausiai įtakos Jūsų grožio supratimui?
-
- Kas mokykloje padeda Jums suprasti apie grožį?
-
- Kas už mokyklos ribų padeda pažinti ir suprasti grožį?
-

1 Priedas

Jūsų lytis:

Klasė

Mokyklos tipas

Labai dėkoju už Jūsų atsakymus

Linkiu visokeriopos sėkmės